

Чедо Недељковић

ДВОЈСТВО

Роман о деци из епрувете

**Издавач
Сигмапревент доо**

**За издавача
Крстомир Мићовић**

**Компјутерска обрада
Млађан Петровић**

**Штампа
Терција доо, Бор**

Година издања 2024.

Тираж 500

САДА И ПРЕ

Јефимија Мишковић, којој је 24, била је врло значајна 2014. година. Заокружила важан део живота, детињство, девојаштво, школовање, држање дечка за руку у биоскопу. А каква је она? Њена интересовања се крећу у великом луку од Мојсија до Достојевског и Црњанског, од Шаљапина до Паваротија и Марије Калас. Врло треперљива природа. Кад чита Шолоховњеву Судбину човека, заплаче, кад је питате шта је љубав изрецитује песму Чекај ме дуго Константина Симонова, кад чује Равелов Болеро, заплаше, често запева и у купатилу. Имала је смисла за математику, али јој се није свидела седећа професија математичара. Определила се за уметност која је емоционално богатија и динамичнија. Завршила је судије на факултету музичке уметности (соло певање) са просечном оценом десет нула, нула. Сад је на раскрсници, треба да одлучи којим ће путем кренути. Њен ментор, примадона Ђурђина Авдејева, полагала у њу велике наде. Има диван мецосопран са великим тонском распонем, савладала је певачку технику савршено, дуго може да држи вибрато на врхунцу. Дијафрагма јој добро ради. Очекивала је да Јефимија постане позната Далила у опери Самсон и Далила.

Та очекивања се нису остварила јер је њен ментор Авдејева изненада преминула, па је остала без подршке која је на овим просторима веома важна. Имала је једну љубав у покушају. Оставила је Вишеслава, зрелог момка,

6
који се и даље држи за мајчину сукњу. Кад је једном била код њених (на његову молбу, „да те види моја мама“), затражила је „Виши (Вишеславе), дај ми чашу воде“, а мама је потрчала да она донесе воду. Посесивна мајка: Није била од оних особа које се лако разочарају и одустају од својих наума. Не сме губити време. Сем опере, има и других послова, на неким концертима је примећено и добро оцењено њено певање. Док је млада мора родити бар двоје деце.

А, какво је било њено детињство, одрастање? Јефимији није било ни две године кад јој је умрла мајка Зора

коју није ни запамтила. Њен отац, 28-годишњи свештеник Дамјан, који није ни помишљао да се жени, а по црквеним канонима на то није ни имао право, био је детету и отац и мајка. Парохијске и родитељске обавезе испуњавале се његов живот. Трудио се да буде нежан, али да у тој љубави буде одмерен, да не претерује, да од ћерке не би створио размажену јединицу. Он и покојна Зора планирали су да роде још једно дете, да деца деле чоколаде и родитељску љубав, да не буду саможива. Али, смрт то није допустила. Припремао ју је за школу. Кућа је била пуна оловака, бојица, цртанки, лево коцкица, сликовница. Причао јој је бајке и басне, тражио да их понови и каже шта је у њима важно (поука). Сећа се добро: кад јој је било пет година, испричао јој је басну о цврчку и мраву. Реч је о вредном, мраву који је током лета марљиво припремао зимницу, и цврчку, који је ленствовао и свирао. Кад је стигла зима, цврчак нема шта да једе па дође код мрва и тражи неколика зрна жита да не крепа од глади. „Шта си радио летос“ упита га цврчак. „Свирао сам“, а мрав му рече „а ти сад играј“. Јефимија, звао ју је Јефи, је поновила причу, али је изменила крај који

7

је код ње гласио „и мрав даде цврчку жита да не крепа од глади“. Тата је хтео да поука буде – „треба бити вредан као мрав“, а ћеркица да треба бити милостив. Дечји психолози би рекли да је та измена краја, у петој години, стваралаштво. Приметио је тата Дамјан да његова Јефица ствара нове речи. Играла се она са девојчицом из сутерена па каже „са оном девојчицом из подземља“. Мислио је о покојној Зори, која је била мајстор за приповедање, па је ту одлику оставила ћерки.

Тата, који је имао изванредан баритон и био солиста у хору манастира Ваведење, често је певао са Јефицом и лако запазио да она има изванредан слух и лепу боју гласа. У основној школи певала је у хору и била солиста. То га је радовало, али су му још милије биле петице из писмених задатака. Сама је у свој Повременик (лепо име) бележила запажања из прочитаних књига и догађаје који су јој били занимљиви и важни. Када је постала гимназијалка, отац јој је „случајно“ остављао на

столу Библију, у којој су биле обележене неке странице, и она то, не случајно, прочитавала и понешто бележила. Свиделе су јој се неке приче из којих следи, ономе ко уме да мисли, вредна је поука. Шта је забележила?

Прича о блудноме сину. Отац имао два сина и млађи затражи свој део имовине, а отац услиши његову жељу. Он крене у свет, проћерда новац. Код једног газде био је слуга, чувао његове свиње, трпео гладан. Реши да се врати оцу и замоли га да код њега буде слуга. Каже он оцу: „Оче, сагреших небу и теби, и више нисам достојан назвати се сином твојим.“ А отац га загрли, да му најлепшу одећу и прстен и у његову част нареди да се закоље утовљено теле, „јер овај син мој беше мртав, и оживе; и изгубљен беше, и нађе се.“ Записала је поуку: „Покајнику треба праштати.“

8

Каин и Авељ. Каин је убио брата Авеља јер је Вишњи прихватио Авељеву жртву, а не и његову. Уз то је записала: „Завист води у злочин.“

Јудин пољубац: Јуда Искариотски је у Гестиманском врту, пољупцем у леви образ издао Христа. „Кога пољубим, тога хватајте.“ Награђен је са 30 сребрењака. Записала је: „Чувај се улизица“.

Свидео јој се, због лепоте, Јаковљев благослов Исаку, сину: „Бог ти дао росе небеске и добре земље и пшенице и вина изобила. Народи ти служили и племена ти се клањала.“ Запазила да су личности из Библије обични људи са врлинама и манама из свакодневног живота. Имају стада оваца и магараца, трагају за бољом испашом и водом, боре се против пљачкаша, имају робове, каткад су склони и преварама. То је нека врста библијског реализма. После читања оцу је постављала непријатна питања.

„Је ли, тата, мислиш ли ти да је Бог био неправедан кад је наредио да се не једу јабуке са дрвета познања добра и зла? Зашто је у рајски врт поставио воћку која човеку може донети зло? Да искуша колика је Адамова и Евина послушност? Мислиш ли ти да је јеванђелист Матеј у праву кад каже благо сиромашнима духом јер је њихово царство небеско? Како је Исус Христос речима устани Лазаре, васкрснуо човека? Је ли могао Јона да

преживи три дана у утроби кита?“

Видео је тата Дамјан да је Јефика незгодан саговорник па је на сва њена питања одговорио речима: „Ко верује тај не истражује и не проверава. Кад ти неко враћа дуг у коверту, ти не бројиш новац него верујеш.“ Тако се час хришћанског поучавања завршио неуспешно. Али, Јефимија је поштовала хришћански морал и десет Божјих заповести.

9

ЈЕЛЕНА БРАНКОВ

Постоје људи којима би да будете слични. Не телесно, него по утицају на друге. Тако је Јелена Бранков, професорка књижевности у Трстеничкој гимназији, благотворно утицала не само на Јефимију него и на друге ученике. Подстицала их је да мање памте, а више да мисле. Како? Она је причала мало, а ученици говорили много, али не шта било. Њени часови су најчешће били расправе и сучељавања мишљења о питањима (која је она обично поставила на претходном часу) о којима би они требало да размисле код куће. Тако је она тражила да ученици, на основу Ескилове трагедије Оковани Прометеј сагледају главне одлике мита и да дефинишу тај појам. На следећем часу било је низ ученичких одговора који су се, као у неки левак, сливали и сводили на суштину појма.

Главне личности у миту су богови. Приказују се фантастични и невероватни догађаји, правда је увек на страни главног јунака. Мит је настао у време кад су човекова сазнања о природи била ништавна. То су били одговори ученика који су заједнички дошли до дефиниције. Мит је људска творевина (прича) настала у прадавна времена кад су људска сазнања о природи била оскудна. Приказује фантастичне и немогуће догађаје у којима пресудну улогу имају богови. Главне личности, хероји, на крају излазе као победници.

Занимљиво је било питање да ли данас постоји мит. Јефимија је објаснила да мит у данашње време постоји

10

као симбол, на пример, каже се прометејска храброст, божански глас, одисејевски пут. Косовски бој је претворен у мит. Данас се природне појаве објашњавају науч-

но, али се неки догађаји и неке личности митологизују. Че Гевара је, на пример, постао мит којим се обележава његова храброст и жртва. У религији се неким свецима, на пример Василију Острошком, приписују чудотворне моћи. Митски симболи се често користе у литератури. За упорног човека се каже да је Сизиф. Митологизују се и поједини политичари да би се истакла њихова историјска улога. Митолошку прошлост треба поштовати. Не можемо се одрећи Илијаде и Одисеје, Божанствене комедије, опеваних јунаштава Краљевића Марка, вила и вампира из народне епике.

Ивана, одлична ученица, која је ривалски доживљавала Јефимију, се супротставила: „Код нас се често митологизује прошлост. Превише смо окренути ономе из прошлости, што нам одузима време и енергију, иако нам је најважније ово што се догађа данас и што ће бити сутра.“ Није помињала Јефимију иако је било јасно на кога се њене рече односе.

Побунио се Мишко Крџић, одељењски спикер, тако су га звали: „Чуди ме што Ивана толико потцењује прошлост и тражи да се на њу не осврћемо. То значи да се одрекнемо Хиландара и Грачанице који су у нашим темељима. Ево шта, у Знаковима поред пута, о прошлости, садашњости и будућности каже Иво Андрић: За мене су будућност, садашњост и прошлост делови једног бескрајног времена у коме оно што ми зовемо прошлошћу постаје зачас садашњост или будућност — и обратно!“ Један школски час ће Јефимија заувек памтити. Пита је професорка Бранков: „Откуд теби то необично и ретко

11

име – Јефимија?“ А она се изненадила што је то професорка, која јој предаје две године, то питала баш сад, а не раније. О том имену она је више пута разговарала са татом Дамјаном па на то питање може да одговори и кад сања. Њен отац је свештеник, свидело му се то хришћанско име грчког порекла што означава отмену особу која лепо пева молитвене песме. Одабрао је то име у знак поштовања монахиње Јефимије прве српске средњовековне песникиње. Позната је њена песма Похвала светом кнезу Лазару извезена златном жицом на покрову од

свиле за кнежев ковчег. Била је ћерка властелина Воихне, а рођена као Јелена. Јефимија јој је монашко име. Имала је несрећан живот. Прерано јој је умро отац и четворогодишњи син јединац, а у Маричкој бици 1371, погинуо јој је муж деспот Угљеша. После косовске несреће 1389. године живела је на двору кнегиње Милице. Похвала светом Кнезу Лазару је дужа молитвена песма у којој монахиња моли мученика Лазара да затражи од Вишњега да помогне Стефану и Вуку да победе Измаилићане. Она је ту песму, пуну бола и туге, прочитала, слушала је како је рецитије Десанка Максимовић.

Јелена Бранков није била од оних наставника што сецкају учеников одговор и прекидају његову мисаону нит. Саслушала је до краја и захвалила њој и њеном оцу што су добро изучили судбину деспотице и монахиње Јефимије. И наставила је: „О тужној судбини те песникиње написао је врло дирљиву родољубиву песму Милан Ракић.“ (Јефимији је сад било јасно зашто је професорку интересовало њено име. Била јој је потребна погодна копча). Час је био врло занимљив. Одељењски спикер (тако су га звали) Мишко Крџић прочитао је песму у целини, а затим је уследила анализа строфе по строфе.

12

Требало је ученици да кажу шта сматрају најважнијим у свакој од њих, да издвоје кључне стихове.

Избор је показао да су добро схватили песму. Прва строфа: далеко од света, пуна верске таме (изабрала Јефимија). Друга строфа: вечно сама, на злату и свили, везе страшне боле отмене јој душе (Мишко Крџић). Трећа строфа: а још овај народ као некад грца (Ивана). Четврта строфа: и у мучне часе народнога слома, кад светлости нема на видику целом (Драгован). Пета строфа: над несрећном коби што стеже све јаче (Светлана). Синтезу су урадили сами ученици: Монахиња, далеко од света, вечно сама, златом на танкој свили везе болове и патње жалосна што њен народ грца после косовског слома. Светлости нема на видику, народ прати несрећна коб. Ова родољубива песма припада Ракићевом косовском циклусу. Занимљив час, аналитичари ученици, водитељ професорка Бранков.

ПРИРЕДБА У ТРСТЕНИЧКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Био је Дамјан Мишковић руски наштимован, пошто-вао је патријарха Кирила, ценио руску уметност и културу и ту клицу је посејао у Јефимијину душу. Замолио је матушку Варвару, најпознатију Русињу у Трстенику, да поучава Јефимију руском језику и да у њено срце усади Русију. И тај учитељскоученики пар Варвара – Јефимија деловао је у складној љубави. Учитељица није ништа захтевала, није било потребно, јер је сама Јефимија те часове доживљавала као задовољство и све упијала као сув сунђер. Осетила је да Јефи има префињени слух и диван глас па је укључивала дискове са познатим и популарним руским песмама и руским певачима. А ученица је то прихватала и певушила. У њено уво улазила су руска умекшавања и језичка мелодиозност. Пошто је два пута преслушала Рјабинушку, изврсно ју је отпевала па је учитељица била одушевљена. „Пој мње, Јефимушка, ти поеш как салавјеј.“

Налазила је Варвара прикладне песме Пушкина, Љермонтова, Јесењина, Мајаковског које су њих две читале заједно да би Јефимија наставила сама. Варвара се уз Јефимију некако и сама подмладила па је и једва чекала следећи час, као и њена ученица. Није то било учење за диплому са печатом него што се воли. Давала јој је да препише неке кратке текстове пошто, уз преписивање, читаве реченице остају у глави. Вежбали су разговоре из свакодневног општења, упознавања, куповине у продавници,

14

захваљивања на услузи. Најбоље се учи кад то учење нечему служи.

Матурска приредба, која је увек одржавана крајем школске године, постала је традиција у Трстеничкој гимназији. На њој се могло увек чути и видети оно најбоље што је школа урадила. Била је то прилика да се пред родитељима, наставницима и матурантима појави Јефимија која је у школи већ била позната као певачко откриће и као одличан рецитатор. Варвара је предложила, а Јефи прихватила да пева Подмосковске вечери и Рјабинушку; а да рецитује песму Константина Симонова Чекај

ме и ја ћу сигурно доћи. Све на руском. Више пута су то преслушале и више пута је то Јефи успешно поновила. За рецитацију је потребна и глума, бојење текста моду- лацијама гласа (тихо, снажније), а то је Јефи умела и мо- гла. За певање је и код куће имала глазуру. Тата Дамјан, солиста хора манастира Ваведење, био је изузетан певач (баритон) од кога је она и наследила „певачку жицу“, био јој је саветник. Задовољан је био само јој је рекао да пази на висине, јер ако почне превисоко „пући ће јој глас“. Да на приредби изгледа као права Рускиња помогла јој је Варвара која је из ормара извукла своју девојачку гардеробу. На генералној проби Јефимија се појавила у дугачкој црвеној хаљини карираној плавим и белим пругама са широким црвеним рубом при дну. Горе је имала белу блузу којој се рукави завршавају црвеним манжетнама. Преко сукње је привезала белу кецељу са нежним црвенкастим шарама. Око врата јој је била велика бела марама са црвеном ружама и зеленим лић- шем. Дуга коса била јој је сплетена у кику. Галина из не- ког села са Неве. Добила је аплауз од организационог одбора за свој изглед и пре него што је изговорила једну

15

реч. Кад су ислушали и изгледали њене тачке, директор је одмах рекао да се мора обезбедити да на великом ек- рану тече превод на српском језику, да цела приредба треба да се снимити на компакт диск.

Приредба је била трстенички догађај. Њом се мату- ранти растају од гимназије и крећу различитим стазама. Свечана сала је била „пуна као око“. У првим редовима су седели родитељи, а иза њих матуранти у свечаним оделима.. Учитељица Варвара је била у првом реду, а по- ред ње тата Дамјан, у мантији. Он је увек у свечаном, цр- ном. Био је под малим набојем, јер се његова ћерка први пут појављује пред озбиљном публиком и још пева на руском. А, и Варвара није била равнодушна. Пева њена ученица. Програм је био прошаран: ученички текстови, скичеви, рецитације, песме.

Песма Константина Симонова и Јефимија били су у почетном делу. Кад се пред микрофоном појавила у руској традиционалној одори са симпатичном киком

унапред је добила аплауз као аконтацију. Рецитовала је изнијансирано са нагласком на стих „само ме чекај дуго“. Симултани превод на српски текао је на великом екрану, али и њено лице, а не само речи, говорило је какав је садржај песме. Неке осетљивије жене пустиле су по коју сузу. Испраћена је дугим аплаузом. А такт је давао одељењски спикер Мишко Крџић.

Матушка Варвара је била врло задовољна, „изванредан руски језик“. Но, тата Дамјан је мало нестрпљиво очекивао да његова „Рускиња“ са дугачком и богатом киком запева. Тако је увек било. Кад се деца налазе пред неким испитом, родитељи увек стрепе, имају макар малу трему. А кад је почела, одмах се осетио карактеристичан руски пој који је код ње формирала матушка Варвара. Одмах је

16
узела публику под своје. Пажња је била потпуна, сви се претворили у уво. А и народ се ужелео руске песме. Прво је певала Рјабинушку, изворну руску песму, широких мелодијских линија из којих је треперио народни традиционални укус. А њен глас, чист, топао и мек, као да је миловао. Пуна сала руске мелодичности и духа. А она се и гласом и телом пренела негде на Неву. Добила је силан аплауз који је потрајао. И тата и учитељица (узвикнула је „браво Јефушка“) су одахнули пошто су до последњег тона били напрегнути.

Публика је очекивала другу песму, хоће још добре музике. „Подмосковске вечери“, лепа и у свету популарна песма, познатија је старијима па су је неки, уз Јефимију и певушили. Њен лагани ритам и тонско спуштање на стиху как мње дороги подмосковние вечера дочарала је широко, пуним и меканим гласом како је некад певао, Владимир, Волођа Трошин. Публика дигла руке увис, тела се њишу у лаганом ритму. Пева и Варвара са сузама у очима као да се тренутно пренела у широке руске просторе. Пуна сала Русије. Од силних овација тресла се сала. Док се она клањала публици, притрчао је Мишко Крџић, у свечаном оделу и са краватом, предао јој букет ружа и пољубио јој руку. Засузила је она, а он је добио аплауз. Позорници је пришла и Варвара. Честитала јој, а Јефи се сагла и пољубила је у косу. Обе су биле срећне.

Тако је Трстеник добио звезду, а Варвара и тата Дамјан своју „Рускињу“.

Приредба је у граду, у локалним новинама, на радију, у успутним разговорима добила велики публицитет, а о Јефимијиним „тачкама“ говорило се више него о програму у целини. Њено певање је емитовано више пута тако да је остало у ушима многих. Постала
17

је трстеничка икона онда кад треба да се опрашта од Трстеника, од Варваре и тате Дамјана. Њен одлазак на студије у Београд није био одлазак у неизвесност. Није била од оних који не знају на коју ће страну, на који ће факултет. Чврсто се определила за музичку уметност. То се наметнуло само по себи јер није она изабрала музику него је музика изабрала њу. И није реч само о анђеоском гласу и стопостотном слуху него, исто толико, и о љубави према песми и емоционално-вољној страни личности. Вероватно је кључ у левој можданој хемисфери „надлежној“ за емоције и уметност.

Како је Руски дом културе у Београду сазнао за Јефимију и њено певање руских песама није јасно. Тек у октобру 2009. позвали су је да учествује на вечери словенског мелоса. Срж програма чиниле су традиционалне песме познатог хора славистичке групе Лучинушка које су одушевиле посетиоце. Певала је Јефимија Вечерњиј звон и Зајди, зајди и изненадила Андреја Тарасјева, хоровађу и душу хора, легендарног професора, пијца, историчара, човека који је био мост између српске и руске душе. Позвао ју је у славистички хор а она га је обавестила да студира на Факултету музичке уметности. Одговорио је „нисмо формалисти, сви смо слависти, певали сте словенске песме“. Тај позив много јој је значео. Са тим хором је прокрстарила целу Србију, знатан део бивше Југе, била два пута у Русији. Тарасјев јој је омогућио да се исказе као солиста, да постане популарна, да је позивају и други. Путовања у Русију била су јој драгоцене не само због певања него, пре свега, због сусрета са људима. Реченица „ја сам из Србије“ отварала је сва врата. Кад се састану Србин и Рус, први пут је то размена љубави и већ је уговорен нови сусрет. Тада пију

вотку, једу шашлик и куну се у вечито братство. Јефимији се догодило да је певачици Зини рекла да има лепу мараму, а она ју је одмах скинула и ставила је Јефики око врата. На тим путовањима Тарасјев је био све - хоро-вођа, саветник, вођа пута, туристички водич... Водио их да обиђу културне знаменитости, казивао шта не смеју пропустити да виде: Третјаковску галерију у Москви са чувеном збирком икона и сликама Шагала и Маљевича; Ермитаж у Петрограду у коме су изузетне збирке античке, индијске, исламске и осталих уметности. Отворила је Јефи четворе очи, трудила се да све то упије и поунутарњи, да се не заврши на визуелном утиску. Одушевили су је Петродворац и фонтане, водоскоци у Петрограду. И даље пред собом види оне величанствене млазеве у облику лука. Ишли су да обиђу древни руски град Владимир, град са хиљадугодишњом историјом, дивили се старим црквама и зградама. Обојила су је та два путовања после којих је разумела речи песника Фјодора Тјутчева, које је унела у свој Повременик: Не може Русија умом да се схвати. Општим се аршином измерити не да. Њен лик је чудан и чудно те гледа. У Русију се може само веровати.

Била је захвална изузетном Андреју Тарасјеву, човеку као океан широке културе; потрудила се да о њему нешто сазна. Он је дете руских емиграната (рођен у Београду) који су у Србију избегли трагичне 1918. године. Извадак из његових сећања унела је у Повременик: Изговорићу реченицу коју стално понављам, нигде у свету руске избеглице нису примљене као у Србији, братски. Србија је изашла разорена из два балканска и Првог светског рата, али их је прихватила. Ово ћете наћи у мемоарима многих знаменитих Руса. Поједини су прешли у Македонију,

нису били задовољни, ни Грци нас нису добро прихватили. Срби су нас дочекивали са последњим комадом хлеба, братски. Томе треба додати чињеницу да је за Русе много учинила и држава, краљ Петар и регент Александар, који је у Петрограду похађао најелитнију војну школу. Али, шта би све то вредело да нас није прихватио народ! Ре-

као би човек у трамвају у Београду: 'Молим вас, дајте ми биљет', не знајући да каже 'карта', а одговор је био: 'А ти си Рус? Вози се џабе'. Српска влада потрудила се да руске избеглице раде у струци, а тромилионску емиграцију чинила је углавном интелигенција, било је 95 одсто писмених и велики број високообразованих. Њихов долазак био је догађај за Европу, не само за Србију која је примила Толстојеве, Николаја Краснова и друге архитекте које су градиле послератну Србију, пилоте, професоре универзитета међу којима је био чувени византолог Георгије Острогорски.

20

СЛУЧАЈНО ПОЗНАНСТВО

Алекса Петровић је овако описао један случајан а занимљив сусрет.

Бива каткад у животу да вам се неки догађај дубоко увуче у душу, упијете га и он ту трајно остаје и повремено вас подсећа на тај тренутак који је блеснуо у вама. Он се и мени догодио. Ја сам Алекса Петровић, стручњак сам за информатику, радим у компанији Јуруп информатик у којој нисам стекао ближег пријатеља. Са свима сам добро, али на пристојном одстајању, ни са ким близак. Са девојкама сам невешт. Каћа ме оставила јер сам јој незанимљив. Пре годину дана ми је умро отац који ми је увек био велика подршка. Прерано у 50. години. У компанији сам добар стручњак, цене ме али нико не покушава да ми се приближи. Ни ја никоме. Суштински, и кад сам са другима, ја сам сам.

После посла крећем се између немих зидова, дружим се са књигама, понешто пишем, имам неколика добра пријатеља са којима се понекад виђам и то је читав садржај. И много и мало да разбије самоћу која је основно обележје мога бивствовања. Човек је човек само са другим, а ја сам последња три дана био сам са собом. Нико ми није телефонирао, а нисам ни ја никоме. Читао сам новине, наставио да пишем један стручни рад. Решим да променим стање. Да не гледам београдске сиве зидове, кренем у своју Рујевину да видим мајку и брата, да напуним уши птичјим цвркутом и напојим очи шумским зеленилом.

21

Чекам аутобус на станици, не излазим на перон, има још времена. Приметим, једна висока црнка испусти коверат и оде, седе на клупу на којој је било слободних места. Подигнем коверат и видим лого модне агенције Селект, погледам према њој и учини ми се позната фаца. Да, да, то је она лепа девојка са инстаграма што се потписује као Јефимија. Дајем јој коверат. „Изволите, госпођице Јефимија, ово је Ваше.“

Она изненађено: „Откуд знате да сам Јефимија?“

„Ви сте она лепа девојка са инстаграма, она под симпатичним шеширом и у лакој хаљини што лепрша на ветру.“

„Имате добру моћ запажања.“

„Лепо се лако запажа.“ Алекса је изненадио самог себе. Он, увек стиснут пред женама, тако глатко разговара са једном младом лепотицом. Можда га је баш лепота понела, можда симпатичан осмех, можда баш то што је она прихватила разговор. Можда све троје. Представио се: Ја сам Алекса Петровић, завршио сам студије информатике, имам 29 година и шест година пензијског стажа. „Господин информатичар је духовит. Имате лепо име које се може лепо скратити тако да остане Алек. Ја сам Јефимија Мишковић из Трстеника. Остао ми је само дипломски на Факултету музичке уметности. Имам 24 године. Повремено сам манекенка.“ Одговорио је да се и њено име може лепо скратити тако да остане Јефи. Позвала га је да седне пошто је поред ње било места. Сео је и питао се да ли је тиме покварио лепоту поред себе и размишљао како да настави разговор. Речи за формално упознавање је потрошио, а шта даље. Посматра ненаметљиво њен занимљиви качкет, дуге прсте ослоњене на фармерке и мисли да би она била добар подстицај неком

22

маштовитом уметнику. Ћути он, ћути она, ћуте обоје. Казао би он нешто, али како и шта, а да не испадне смешан. Ипак, охрабрио се (измислио разлог) и замолио је да му на мобилном телефону пронађе један аудио снимак (његово гостовање на радију) који је тобож неуспешно тражио. Важно је наћи неки разлог за разговор. „Врло радо“, уз смешак. У три потеза решила је „ње-

гов проблем“. Труди се он да некако настави разговор и пита је да ли чита књиге, а она извади из торбе књигу коју управо чита. Био је понео два примерка Андрићевих Знакова поред пута као поклон пријатељима у Чачку, али се предомислио, један ће дати њој. Написао је посвету: „Јефимији Мишковић, у знак сећања на случајно познанство. Срдачно, Алекса Петровић.“

Свидело му се то ретко име Јефимија, мирише на хришћанство и средњи век, на средњовековну српску песникињу, ћерку господара Дrame. Каже она да живи у Трстенику и да сваке недеље иде цркву на литургију. Посматра он то лице и сећа се да је често виђао младе жене лепе главе, а неретко неизражајног лица које не казује баш ништа. Оптички предмет и само то. Без икакве дражи. А Јефино лице говори му много. Светлуцави плавозелени поглед, и небо и зелена Дрина, делује и испитивачки и исијава топлину душе. Чело велико, усне сензуалне, лице симетрично, уоквирено смеђом косом, краси благи смешак. Њени дугачки, витки и изражајни прсти само што не казују „ето, то сам ја“. Зажалио је што није сликар да је пренесе на платно, постави на зид и са сликом разговара.

Полазак аутобуса ће бити ускоро, а он би да продужи овај тренутак и да га, дај Боже, понови. Мало дрско, за њега неуобичајено, каже јој да би волео да има број 23

телефона лепе и предусретљиве девојке. Разменили су они бројеве уз обећање да ће се чути. „Кад долазите у Београд, свратите до мене и срећан пут у Трстеник“, каже он на крају. Диже се она и он тек тада виде њену витку спортску фигуру. Не зна шта би рекао стручњак за златни пресек, али верује да момци завиде ветру кад се игра њеном косом.

Било то и није се ту завршило како сам ја очекивао и како најчешће бива. Успутни сусрети се брзо заборављају. Изненадио га је њен брзи одговор на послату поруку: „Како сте, драги Алекса?“ Његова реакција: „Добро сам, предивна Јефи. Вишњи ми је помогао да упознам тако племениту душу па сам изнутра богатији.“

Мењали су поруке, међусобно се поздрављали, теле-

дописивање је текло. Њему је то било не само занимљиво, него и потребно као општење и пријатељство са врло младом, паметном и оштроумном особом, која је уз то и добродушна и ретко лепа девојка. Прилика не само да изиђе из себе него и да осети лепоту. Она има само 24 године, сва су јој врата отворена, а он се укопао у свој Јуроп информатик. Њиховом познанству Јефишка (деминутив од деминутива) је „додала гас“. Јавила се из Београда уз важан додатак „свратићу до вас“. У његов стан ретко ко улази и Јефикин долазак био је изузетан догађај. Топло га је загрлила, а последњи пут загрлила га је мајка. Донела је воће, јабукe и банане, да не дође „празне руке“, иако нема превише новца. Послужио ју је слатким које је донео од мајке, али је рекла да не једе слаткише. Није се задржала дуго, али то кратко њему је било драго. Пореметила је досадну тишину, раздрмала га.

Месец дана касније. „Ја сам у Београду.“ Топло изненађење.

24

„Надам се да ћете свратити до мене.“

„Била сам у станчићу код рођака који су се вратили са мора и сад идем да тражим собу за наредна два дана.“ Он, неуобичајено за њега, испали луду жељу: „Имам слободну собу и кревет, па...“

„Прихватам, долазим.“

Донела је небо у његов стан и топао и смирен жуборни говор. Разбила мртву тишину. Девојка најмлађе генерације, без комплекса. Лако обучена, шорц, преко груди стезник. Све остало глатка затегнута кожа, мишићи брз трунке сала. Заносне дуге ноге, вретенасте лишњаче и мекан ход, мачји. Гледа он на полици кип чувене Венере Милоске па му се чини да и Јефи треба овековечити. Не заостаје за античком лепотицом. Напротив. За њу је неки Давид попут оног Микеланђеловог. На досад полу-празној полици, у купатилу кутијице, тубе, четкице, боцице, кармини, прибор за улепшавање, а њему се чини да ту ништа не треба дирати, не кварити оно што је мама родила. А понашање јој непосредно: „Хоћете ли печени кикирики? Ја волим семење. Обожавам жито. Идете ли у цркву, на литургију? Постим све православне постове и

још сваку среду и петак.“

Каже му да је манекенка, снимила је рекламу за Хе-мофарм, сарађује са Верицом Ракочевећ и показује на мобилном низ својих слика у најразличитијим креација-ма, за море, лето, зиму. Њему се највише свидела она на којој је извијена Јефи у лакој летњој хаљини која лепрша на ветру, на глави јој отмен шешир. Многи су сигурно више гледали манекенку него одевни модел. Телефонем васкрасава мајку у Трстенику, каже јој код кога се сместила и додаје „хоће мама да прича са вама“. А мајка непосредна, захваљује му што је он пажљив, и сигурно

25

је порасла до неба кад јој је казао да се може поносити својом лепом и паметном ћерком.

Унела је динамику у његову кућу. Сама себи спре-ма све што јој треба, сналази се у кухињи, пере судове. Изјутра, почиње око шест, ради гимнастику цела два сата, а тако и увече. Зато јој је тело затегнуто као опруга. Уместо струњаче, удвостручили су ћебе за вежбе у пар-теру. Гледао је њене покрете и чинило му се да да је сваки њен делић био активан. Одлазила је на аудиције, бори се за место на естрадном небу. А он размишља како се у ре-кламама и спотовима злоупотребљава женско тело. Ето, Јефи је сада пупољак, млада и привлачна, а на естради је пуно муља, има ту свега и свачега, а највише зависти, интрига и подметања. Стрепи за њу. Одбациће је као ис-цећен лимун. Да ли ће схватити да је младост инвести-ција у живот? Два дана је пунио очи том лепотом, упијао њен топли поглед, уши су бележиле њене речи. А све је почело од случајног, узгредног сусрета.

26

НЕИСКАЗАНА ИЗЈАВА

Повремено Јефи долази код Алексе у стан и њему тада срце убрзаније ради. Нестане сивица у његовом стану. Очи су му пуне ње, али оно што је унутра, а тога је много, и даље остаје унутра. Она прича обичне сва-кодневне ствари, а он ћути. Само му очи говоре, а језик и руке се не мичу. Тако богата природа, луцидна памет, широко образовање остају неми пред једном драгом же-ном сунчане лепоте.

После случајног сусрет са Јефимијом, Алекса, у оном своме времену, кад је сам, постао је некако другачији. Нестало је његове смирености, чак му је и досада другачија. Боље речено, нема је јер је све време испунила она. Опседнут је њоме. Зашто? Зато што је бескрајно драга, племенита, лепа и привлачна. Такве жене салећу многи мушкарци, а међу њима и лепа, паметни, богати, познати. Неки ће је освојити. Није жена неосвојива тврђава. Он није имао храбрости да њој приступи као жени, иако му је то била нека тајновита и далека жеља. Питао се зашто је њено магнетно поље толико снажно да му никако не излази из главе. То што му се мота по вијугама ставиће на папир јер нема петљу да јој то усмено каже гледајући је у очи. Вешт на перу, срочио је овакав текст. Можда ће то доћи до њеног срца?

„Имам нешто за тебе, што сам срочио у осами, па ми је било лакше да то напишем него да ти кажем“. И даде јој папир на коме је писало:

27

Јефи изазива у мени низ асоцијација и размишљања о лепоти, људскости, нежности, свакодневном животу. Сусрет са њом је сусрет са очаравајућом лепотом па се човеку наметне питање о томе како је изгледала лепа жена кроз историју и уметност. И обавезно посегне у античку Грчку међу божанства и ствара у свести слику Афродите, богиње чулне лепоте, љубави и плодности. Била је толико лепа да је од те красоте застајао дах и зачудо удата за ружног и хромог бога ватре и ковача Хефеса кога је варала са Аресом, Хермесом, Посејдоном, Адонисом...Уметност, књижевност, сликарство и вајарство пуни су Афродите.

Гледам познату слику Сандра Ботичелија Рађање Венере (рађа се из морске пене, стоји на шкољци, дугом косом заклонила стидни део) па нешто размишљам како се идеал женске лепоте од ренесанских времена до данас променио. Ботичелијева Венера има богату косу, пријатно лице, леп струк и груди, али, али недовољно дуге ноге и прејакe бутине. У себи упоређујем Јефику уживо са Ботичелијевом Венером и гласам обема рукама за Јефи. Има најпожељнију анатомију: идеалну висину, ноге ви-

тке и дуге као Јаковљеве лестве, чини се као половина телесне дужине, колена обла, тело змијуљасто, слатку главу, бујну косу, врат голубице, дивне небеске очи, чулне усне, пупољак. За модну писту, којом хода од своје 14. године, тело је битан реквизит којим она вешто влада. Али, ма колико да је важна за посао којим се бави телесност није довољна.

Може човек гледати леп предмет или слику који у њему изазивају пријатна осећања, али никако онако снажна као жива лепота. Јефикина лепота није укипљена, није то статика какву видимо у музејима и на изложбама.

28

Она је ходајућа естетика, има мекан мачји ход па се човек сети косовске песме Маријо, мори, бела кумријо (сјајно је пева Јордан Николић) и стиха „што ти је, Маро, кротко мори одење“. Кротко одење је љубак ход, баш као Јефимијин. Уме да покаже лепоту, облачи се лежерно и модерно, добро јој стоје панталоне, дугачке и кратке сукње, све. Изазива момачке уздахе.

И шта је лепота? То је оно што изазива топло струјање у људској души и срцу, осећање које човека чини богатијим и бољим. А баш то изазива сваки сусрет са Јефимијом. Њен смирен говор, праћен благим осмехом, обичне свакодневне речи из којих зрачи унутрашња благодост и нежност, топлотно зрачење, чини се, могу смирити и набуситог саговорника. То је она доброта која оплемењује. Казују речи, али казује и благи израз лица. И њени дуги прсти који се, кад је длан на столу, могу подићи високо горе (чудна еластичност), као да казују реченицу „ето, и то сам ја“. После једног сусрета саговорник пожели да је види опет. Да се нагледа лепоте, осети доброту и обогати душу. То богатство је и емоционално и духовно и прожима цело човеково биће. Емоције прелазе у мисаону сферу, постају интелектуална својина.“

То је текст који јој је предао. Неће ваљда ударити у зид? А она, док је читала, смејуљила се, а кад је наишла на „дуге ноге, Јаковљеве лестве, небеске очи“, гласно се насмејала што је њега добро штрецнуло. Сигурно ће, кад прочита, поцепати папир. Али није, него га је упитала зашто јој то није рекао гледајући је у очи него је џаба

трошио време и папир. „Нисам имао храбрости, плашио сам се да ћеш ми рећи да причам глупости. Хтео сам на полеђини да нацртам срце, али се нисам усудио.“

29

„Ништа ти не знаш о жени“, рекла је и помиловала његову густу црну косу. То је био адреналин од кога је живуо. Засветлеше му очи и као да је омађијан изговори „ја те“ и ту стаде. „Не мораш даље, прочитала сам из очију“ и загрли га. Тај загрљај га је паралисао и смутио тако да се није сетио да он загрли њу. Рекао је „имам за тебе две песме, прочитај“.

Јефики

Очи – планинска језерца,
трепавице – крила ластавице,
обрвице – лучне настрешнице,
коса дуга – снажан слап,
обрашчићи – јабуке из раја,
усне - смокве из сунчаног краја,
зуби – снег са планина,
врат – бела месечина,
груди – два нара из
топлог Бара.

Хаљином лаком
ветар јој се игра,
севну ноге,
девојка ко чигра.
Кад вртом ходи,
руже јој се отварају.
Славуји јој песму поју,
анђели јој поздрав шаљу,
сунце зраком образе јој љуби.
Кад је гледаш,
поглед ти се мути,
а у срцу шта је
ни Вишњи не слути.

30

Њој

Кад ливадом шета, цвеће јој се клања,
На улици момачке је очи прате,
У мору таласи је љубе,

Осмехе јој сунце шаље,
А сумраком месец намигује.
Небо јој се у очима види,
Ветар јој се косом игра.
Небо гледа, Орфеј пева.
И Аполон чашу диже,
Чудеснице, аман,
примагни се ближе.

И Јефи је размишљала и срцем и главом. Бескрајно је драг, чиста и племенита душа, има планинску бистрину, широко образован, одмерен, биће ми привржен. А и лепо изгледа. Могу са њим да делим време. А почетак је био случајни сусрет. Живот режира оно што не може ни један редитељ

31

ЛУЖНИ МЕЛОС

Некад догађаји теку повољно сами од себе а да човек не предузима ништа. Тако се догодило да Јефимија постане солисткиња познатог ансамбла Јужни мелос а да то није ни тражила. Случајно се догодило да је приредби Словенске песме у Руском дому културе присуствовала Мерима Његомир и чула како Јефимија пева, а опет случајно Јужном мелосу је била потребна солисткиња, јер је њихова дигла сидра и отперјала „напоље“ да пева у неком бечком или другом западном ресторану. И Мерима је Мелосу нашла повољно решење, предложила Јефимију која је на првим пробама показала да има све одлике које се Ансамблу потребне – кристално чист, топао и мекан глас и апсолутни слух. Вођа ансамбла Вања Наход, одмерен човек лепих манира и fine културе, био је веома задовољан кад је чуо како она пева песме Густа ми магла паднала на тој ми равно Косово и Зајди, зајди. Екипи је потребна певачица која, сем гласовних могућности, лепо осећа и доживљава музику са југа. А Јефимија пева и гласом и телом. Њене руке, нарочито прсти, зраче музику. Уз све то, она је изузетно лепа што воле и млади и стари. Она је у своме репертоару имала доста песама које је већ певала у славистичком хору Лучинушка. Песме из Врања и са Косова већ дуго савладава слушајући божанствене певаче Станишу Стошића и Јордана Николића, а упра-

во су та подручја Старе Србије била у средишту пажње Јужнога мелоса. Екипи се свидела Јефимија, а важило је и обратно. Примили су је топло не само зато што лепо

32

пева него и што је такав човек са којим се може одлично сарађивати. За септембар, то је још два месеца, ансамбл има заказан концерт у Сава центру. Менаџер брине о организационим, медијским и финансијским припремама, а Вања о програмским. Договорили су се да у програму буду песме са Балкана и из Русије: Видовдан (куд год да пођем теби се враћам поново), Прелетеше тице ластавице, Косовски божури, Густа ми магла паднала, Ој голубе, Удаде се Живка Сиринићка, У село кавга голема, Маријо, дели бела кумријо, Лепа Врањанка, Петлови појев, Гајтано моме, Дуде бело Дуде, Ђелем ђелем, Сејдефу мајка буђаше, Каљинка, Подмосковске вечери, Вечерњиј звон... Направили су програм за два сата певања, а у резерви су имали и песме за додатак ако га публика буде тражила. Припреме, тачније вежбања, протицале су у ведром расположењу. Није било сујета и подметања што разједа многе установе нарочито оне у чијем саставу претежу високо образовани. Јефимији су биле најпријатније паузе за опуштање не толико због смањивања напрегнутости колико због необавезних разговора. У таквој клими Јефимија једном замоли да јој дају три минута да нешто отпева ванпрограмски. Почела је тихо, а симпатични гитариста Манчо ју је замолио да „пусти глас“. Певала је песму чувене Марије Долорес Прадера За целу годину на шпанском језику као да је рођена у Гранади. Сви се претворили у уво, а Манчо, који је ухватио ритам и песму прати на гитари, још је и зинуо као да хоће да поједе сетне Јефимијине тонове. А она се дигла па пева и плеше нешто што личи на фламенко док се дугачка хаљина врти око ње. Мелосовци изненађени и одушевљени тапшу, Вања Наход узвикује оле, оле сењора Јефи, а Манчо додаје брависимо и љуби је у косу. Скочила јој нумера.

33

Но, није крај. Находу је севнула идеја. „Имамо још једну тачку за концерт у Сава центру. Јефи, спреми још једну песму, кастањете и шпанску одежду. Чувај грло. Оркес-

тар, добићете ноте па вежбајте. Да направимо Андалузију у Београду.“

У припремама за концерт ништа није пропуштено.

Традиционална музика то је био знак препознавања Јужног мелоса. Осећао се у народу надолazeћи талас изворног традиционалног као израз супротстављања нападној американизацији српског националног. На том таласу се све више уздиже Јужни мелос и солисткиња Јефимија Мишковић. Интересовање је велико, карте су одавно распродате. Медији, телевизија и друштвене мреже подгревали су јавност. Читава та атмосфера припремања створила је код ње извесну напетост јер она носи вокални део концерта. Узбуђени су тата Дамјан и супруг Алекса кога сви зову Алек. Како ће проћи концерт код публике и критике? Имају карте у средини првог реда. Програм је отворен песмом Видовдан, дуго популарном другом националном химном. Има у тој песми нешто божанско. На то упућују и стихови у небо гледам, пролазе векови а још и више речи опрости Боже све наше грехове, јунаштвом даруј кћери, синове. (На те речи тата Дамјан у првом реду се крстио, а камере су то снимале). Сам почетак ВидовдА-АААн са дугим и високим А стреми горе и изазива неку усхићујућу језу. Јефимија га је одлично изнела, а рефрен куд год да кренем теби се враћам поново, ко да ми отме из моје душе Косово певала је цела сала. Бољи почетак није могао да буде. На дну позорнице на великом платну био је портрет Јордана Николића, амбасадора косовске песме. Кад је Јефимија отпевала песму Маријо, дели бела кумријо публици се обратио Вања Наход. „Позвали смо

34

косовског славуја Јордана Николића да буде гост у нашем програму. Болестан је, није могао доћи. Послао нам је следећу поруку: Жао ми је што вечерас нисам са вама. Пратим ваше певање на телевизији. Браво за вас. Косово се песмом чува. Јефимија, душо, ти си откровење. Нова Мара Ђорђевић.“ Добио је силан аплауз.

Добар концерт не тече водоравно. Овај је имао песме врхунце који понесу публику у висине и смирујуће делове као припрему за оне који изазивају најснажније реакције. То не значи да су они смирујући лоша музи-

ка него да су израз стишаних емоција и најнежнијих лирских расположења. Један од врхунаца била је песма чувене Есме Реџепове Чаје Шукарије, пуна ритма и темперамента, праћена удараљкама, игром и хорским рефреном током које се млађи гледаоци (слушаоци) дижу са столица и врте се у захукталом ритму као и певачица Јефимија. Сасвим је другачија, иако такође љубавна, песма Сејдефу мајка буђаше која плени тихом али дубоком лириком и тражи од публике смирено удубљивање у љубавну чежњу. Пажњу публике изазвала је песма Ђелем, ђелем коју је прво отпевала Оливера Катарина у филму Скупљачи перја и песмом и лепотом занела Европу, а прославила је и Шабана Бајрамовића. Песма о тужној судбини Рома који лутају светом тражећи срећу. Но, лудницу је изазвала руска светски позната песма Каљинка која има огромне тонске распоне и тражи од певача да дуго држи вибрато на највишој висини. Наход је упозоравао Јефику да не почне превисоко плашећи се да неће издржати, да ће је издати глас. Она је ту песму учила од Сергеја Питулина, солисте познатог руског хора Александра који је стизао до небеских висина. И почела је врло високо и дуго држала највише тонове. То је трајало 35

и трајало па је публика док је глас још био у облацима аплаудирала. Цела сала је тапшала на ритмичним деловима каљинка, каљинка, каљинка, маја. Док је оркестар још свирао, на тренутак се изгубила Јефимија па се појавила у дугачкој хаљини какву носе Шпањолке и са касетањетама на рукама. Плесала је фламенко, а оркестар је узвикивао оле, оле. Запевала је сетну песму Марије Долорес За целу годину бојећи је топлим, меканим и тамним гласом пуним неке дубоке туге. Игра и кретање на позорници подвлачили су тугу. Отпевала је још једну песму такође на шпанском, али је на видео биму текао превод на српском тако да је гледаоцима био јасан садржај. Била је то последња тачка званичног програма, али публика није дозволила разлаз. Тражила је још музике и добила је још три додатка. Мелос је био затрпан цвећем, а највеће и најлепше букете добила је Јефимија. Засузила је кад јој букет уручио Мишко Крџић, одељењски спикер

из Трстеничке гимназије уз речи „додирнула си небо, даље не можеш“. Тата Дамјан је плакао док су га снимале камере. Било је много похвалних оцена у медијима и на друштвеним мрежама. У угледном листу Култура данас дато је скупно, уопштено виђење: традиционална песма се из народа враћа и на јавну позорницу, балканска и словенска народна музичка неисцрпни је рудник изворне лепоте, пред народом се појавила дружина Јужни мелос која у свету може сјајно популарисати нашу изворну музику, засијала је нова певачка звезда Јефимија Мишковић која плени анђеоским гласом. За само један дан, на друштвеним мрежама, било је неколико хиљада прегледа о Јефимијином певању и много писаних коментара: божанска девојко, где си била досад; досегла си небо; улепшаваш нам живот; ти си нам божански дар...

36

У ЛАБОРАТОРИЈИ

Јефимија је волела своје ретко и необично име, али кад се потписује треба да испише шеснаест слова, предугачко. А презиме Мишковић није хтела да мења јер је са њим постала позната. То је део њене личности. Зато јој је било драго што су јој пријатељи преполовили име – Јефи. Алексино су скратили у Алек. Њих двоје су складан пар. Она са јасним погледом унапред на породицу и домаћинство, са сигурним резонем у окружењу, хришћанском добротом, умешним вођством, тврдим ставом, а он са пасјом оданошћу њој, спремношћу да остварује њене идеје, луцидним читањем њених замисли, сарадничким односом, увек помирљивим тоном били су образац за брак који никад неће исклизнути из шина и који ће трајати до гроба. Кад је он случајно мислио нешто другачије (у себи) брзо би одбацио грешну помисао и било би по њеном. Лако је прихватио снабдевачку улогу, одлазио на пијаци, куповао све што треба, по њеном списку, љуштио кромпир, сецкао црни лук, усисавао прашину у стану и бацао смеће. Она идејација, а он рабација. Она лепотица „као уписана“, а он снажан, широких плећа, светлуцавих црних очију. По свачему, међусобно се добро допуњују.

И у кревету је фини склад који је, миц по миц, нена-

метљиво, био по њеном. Ритам је поставила планирано – три сексања седмично тако да се не могу пропустити дани овулације, јер она хоће трудноћу у првој години

37

брака. Пред спајање мора бити ведро расположење, без нервозе и разговора о забрињавајућим темама. Она је најчешће укључивала пријатну музику, никако метални рок, или би запевушила Фијакер стари Звонка Богдана, можда нешто слично, што изазива тихо телесно таласање. Није волела да он тих „слатких дана“ предуго остане за рачунаром. „Прекини сада па настави сутра“. И увече стомак не сме бити препун. И у кревету се настављала уходана технологија у којој је увод веома важан као загревање да се постигне радна температура. Проучила је све његове осетљиве зоне – ушне ресице, врат, груди, усне – провоцирала их уводећи оба тела у тихо таласање. Љубавну игру, уз повремено убрзавање и успоравање, водила је тако да она дуго траје. Тихи поветарац се постепено појачавао да би на крају прерастао у буру и завршио се заједничком експлозијом после које је долазило опуштање.

Прошло је пола године и 78 спајања откад су заједно. Задовољства врућа, кревет гори, а она никако да зачне. Забринула се, али она није од оних типова који пребрзо објављују своје бојазни. Народ сматра да је највећа казна за једну кућу да остане без потомства. Најтежа клетва која се може „бацити“ на неку породицу је да буде без деце. Кнез Лазар оне који не дођу на Косово проклиње „не имао пољског берићета ни у дому од срца порода“. Честе народне клетве су: дабогда ти се угасило огњиште, у кући ти деца не плакала, семе ти се утрло, не имао кога да ти запали свећу. Јефи је била хришћанка и сматрала је да је главни задатак брака да настави врсту, да продужи „породично колено“. И пошто је њен принцип био да прво пође од себе кроз главу јој је прошла црна мисао да је она сама можда нероткиња. Алек јој делује

38

као снажан мушкарац, добар у кревету. Провериће себе. Пошла је прво од себе. Можда је нероткиња, што би било ужасно. Она би угасила лозу Мишковића. Обратила се

гинекологу, казала своју забринутост и замолила за извештај да ли је плодна или је воћка која не рађа. Уследио је ултразвучни преглед вагине и то у време овулације и љубазни доктор је рекао да она има довољне резерве антралних фоликула из којих настају јајне ћелије. И хормонска анализа је показала да Јефимија има нормалне залихе јајних ћелија. Јајоводи су проходни. Способна је да донесе потомство.

Сад више није могла да одлаже тежак разговор са Алеком, али настојаће да га, колико може, олакша. „Мили, мени се чини да смо ти и ја рођени да живимо заједно. Јесте да мало дуже остајеш за компјутером, али то је ситница кад је све друго како ваља. Није баш све, једно није добро. (Алек се уозбиљио. Пита се што Јефи почиње причу тако дугим уводом). Ти и ја смо шест месеци заједно. У кревету је најбоље, али ја, и поред 78 сексуалних спајања још нисам затруднила, а децу желим. У јеванђељу пише рађајте се и множите, напуните земљу и владајте њоме. Ишла сам код гинеколога. После ултразвучног прегледа и хормонске анализе добила сам извештај. Ево прочитај. Узео је папир трудећи се да му рука не задрхти, али кад је прочитао завршну реченицу „способна је да донесе потомство“, закључио је да он није способан и лице му се наоблачило, али није линула киша.¹

1 У свету расте број неплодних мушкараца. Студије показују да се у последњих 50 година стање мушких репродуктивних ћелија прогресивно погоршавало. Штавише, од овога пате мушкарци углавном из богатог света.

39

Предложила му је да пође код уролога да испита своју плодност. И пошао је, али резултат је био лош. Има мало сперматозоида и слабо су покретљиви. Сад је знао зашто Јефи никако да затрудни. Није био паничар, али је ново сазнање унело црв сумње у његову душу. Да ли ће његово самопоштовање одсада бити исто као и до сада. Логика, знања и стручност остају неупитно, али емоционална стабилност је поткопана. Јефи је у кревету била задовољна, никад се није пожалила да јој недостаје његове снаге. Али, његова мушкост није до-

вољна за потомство, а Јефи неће да буде воћка која не рађа. Шта ако она затражи развод, ако зажели да нађе мушкијег мушкарца од њега што би било нормално. А лепа је, добра и паметна, биће кандидата. А шта ће он? Да се поново жени, такву као Јефи тешко ће да нађе. И ако нека хоће да му буде жена, свој проблем није решио. Не може да има децу. Једини излаз је нека распуштеница или удовица која већ има децу. Решење које није решење. Да клекне пред њу и да је замоли да остану заједно а да усвоје неко дете из сиротишта. И то није добро, јер ко зна да ли ће наћи оно што траже. А и Јефи неће да буде помајка, хоће да буде мајка, да у њеној деци тече њена крв.

И нашао се пред тешком питањем шта да ради. „Јефи хоће децу, а ја не могу. Можда ће отићи неком ко може? Али ја сам са њом цео Алек, а без ње само делимичан човек.

Она је била практичнија и прекинула његову недоумицу. „Хоћеш ли да останемо заједно? Ја хоћу и желим, а желим и да родим. Решење је да затрудним са генетским материјалом (спермом) из лабораторије дете

40

из епрувете. Давалац (донор) остаје непознат. Кад родим, за све около, за твоје, за мога оца, пријатеље, ја сам мама, а ти тата. Према детету ћеш се понашати очински, а о истини мораш да ћутиш. Њу не сме да сазна ни дете. Треба бити тако убедљив као глумац на позорници који у улози трагичара плаче, а комичара смеје се до суза. Предложено решење и режирано понашање Алек је са олакшањем прихватио. Њему је Јефи неопходна као жена, као личност и као покровитељ.

У лабораторији ју је примио доктор Марко Карајовић. То име је било написано на његовом белом мантилу. „Добар дан, докторе, дошла сам к вама не што желим, него што морам. Због невоље.“ Доктор: „Овде сви долазе зато што их је невоља на то натерала. Кажите па да нађемо нешто против невоље.“ А она се изјадала: „Имам складан брак са добрим и паметним човеком кога волим, а и њему је стало до мене. И поред нормалног секса без заштитних средстава никако да затрудним. Била

сам код гинеколога и после детаљних прегледа закључио је да испуњавам све гинеколошке услове за трудноћу, а спермограм мога мужа је лош. Мало је сперматозоида и слабо су покретљиви. Овде тражим помоћ. Муж се сложио да позајмим сперму и затрудним. Време ми је. Имам 24 године.“

Доктор Карајовић: „Дошли сте у право време. Младе жене треба да рађају. Штета би била и за вас и за државу да тако лепа жена остане без порода. Имамо разноврсне понуде. Кажите какав треба да буде донор па да тражимо најпогоднијег. На овим касетама су листе са подацима за свакога појединачно. Само да вам скренем пажњу да има

41
донора који више пута дају сперму што значи да имају доста деце“²

Јефимија: „Надам се да нећу налетети на таквог. Не знам да ли се из ваших података може сагледати људскост даваоца. Мени је најважније да је добар човек и да је здрав, да му је здравствени картон добар. Мора бити непушач и антиалкохоличар. Требало би да је паметан, да му количник интелигенције није испод 130. Треба да знам његову школску спрему и занимање. Пошто смо муж и ја високи, ваљало би да је висок бар 188 см. Треба да је црнокос, и не сме бити ћелав.“

„Поставили сте много захтева. Бојим се да таквог може да створи само компјутерски програм. Тражићемо. Негде можете и да попустите. Ако се сви показатељи подударују са онима које тражите, а он је нижи само један цм, то му можемо прогледати кроз прсте. Ишао је доктор од касете до касете, гледао документацију на прилепљеном листу, задржао се поред једног рекавши да је давалац сасвим добар – не пије, не пуши, здрав, факултетски образован има довољну висину, али је плавокос. Рекла је да тражи црноког. И он је наставио трагање и кад је нашао једног потпуно подударног, запитала је да ли има снимак његовог гласа и фотос из дечјег периода.

² На интернету је објављено да се сумња да један Холанђанин има 550 деце широм света пошто је годинама донирао сперму, али му је наређено да престане. Мушкарац по имену Џонатан, који има 41 годину, могао би да буде кажњен са 100 000 долара ако поново

покуша да донира сперму. Таква забрана му је већ уведена 2017. на клиникама за вештачку оплодњу у Холандији пошто је откривено да је отац више од 100 деце, али он је наставио да ради исто само у иностранству и преко интернета.

42

„Госпођо, да ли тражите и број ципела“, нашалио се доктор. На крају, нашао је, после једног сата трагања, и то. Кад је пустио дискету на којој давалац рецитије једну Лоркину песму, била је задовољна бојом његовог гласа, посебно кад је чула да се бави музиком. Доктор је фотокопирао слику петогодишњег дечкића и дао јој копију. На крају је додао да је давалац Шпанац. „Ух, удаљен две хиљаде километара“, рекла је, а он је додао да је боље што је даље. Теже ће трагати за потомцима, а и потомци за оцем. Заказао јој је убризгавање ејакулата у гинеколошкој клиници рекавши да је то поступак који траје десетак минута и да је безболан, „Ето, госпођо, затруднићете са мушкарцем кога нисте видели“ и пожелео јој срећу.

43

ОСТАВКА

Од ондашњег друштва из четвртог три, најбољег одељења Чачанске гимназије, Алек се, и после дванаест година, понекад чује са Мирославом Кукићем, руководиоцем конструкторског одељења у Мерцедесу, Илијом Пишталом који је професор Универзитета у Болоњи, Мирјаном Пејић, преводиоцем са кинеског језика. Са Драгошем Маливуком, познатим глумцем, који је од пре три године управник националног театра и чије се име често среће у новинама и на телевизији, није се чуо дуже од годину дана. Срамота! Као да је то телепатски осетио, јавио се Драгош и позвао Алексу да попричају уз пиће у кафани необичног назива – Тајни разговори. Овоме другом пријатељ је, при позиву, изгледао мало загонетно. „Сигурно има новости о неком од наших па хоће да проћаскамо, људи из позоришта су на извору свакаквих збивања. Али, зашто баш у кафани која се тако чудно зове? Алек није пречесто излазио у кафане јер су му се ове београдске много индустријализовале, нису више пријатни кутак у коме пријатељи један другом отварају душу. „Тајни разговори“ су другачија кафана. Амбијент

у њој је топлији, блискији. Сва обложена храстовином у природној боји, дрвене греде заобљених ивица придржавају таваницу, простор издељен на храстовином ограђене правоугаонике, а у њима храстови столови и клупе са стране. Сваки кутак за двоје или четворо, све 44

прилагођено за тихе и поверљиве разговоре, за љубавни или брачни пар, за адвоката и његовог клијента, за два опозиционара истомишљеника, за двојицу пословних људи који кују „освајачке планове“.

Алек, који је дошао мало раније, радознало је разгледао ту уметнички уобличену кафанску архитектуру. Пажњу су му привукли излошци на зидовима, слика Дмитрија Туцовића (помислио је да је власник Ужичанин), Радоја Домановића, Змаја Јове, Петра Кочића, Диса. И афоризми: ничија није горела до зоре, али ми зору никад да дочекамо; к циљу се најбрже стиже подвијена репа; политичари, сутра је увек бољи судија него данас; за стицање политичка каријере лактови су сигурније средство од знања; искључи Пинк, укључи мозак. Ту је исписана порука Пјера Крижанића: „Чим се слажеш са владом, не можеш да правиш карикатуру“. Алек се сетио познате Пјерове антифашистичке карикатуре: Горе на небу два препознатљива лица, Ниче са чувеним масивним брковима и Толстој са дугачком брадом. Доле, на Земљи море крви у коме плива човек са карактеристичним брчићима (Хитлер). Пита Ниче Толстоја; „Ко је онај страшни човек што плива и мору крви?“ Толстој: „То је онај што си га ти учио да постане натчовек, а он те погрешно разумео па постао нечовек.“ А поред су копије црнохуморних политичких карикатура Душка Петричића и Предрага Кораксића. Логично, карикатуристи су увек ПРОТИВ. Ко је ЗА није карикатуриста. На средини једног зида плакатски крупним словима, тушем исписана Ода вођи која подсећа на Змајеву Јутутунску народну химну. Заслужује да се препише.

45

Ода вођи

Боже драги, поживи нам вођу
смела, чила, мудра и вољена.

Откад сунце са истока грије
таквог мајка још рађала није.
Он нас води у велики свет,
у велики свет.
Доноси нам радости и среће,
пензије и плате обећава веће.
Најбољи смо најбољи
а народ живи на рате.
Он нас води у велики свет,
у велики свет.
Сваки дан дође нам у стан,
не пропушта јутро, вече.
Успаванку ведру нуди нам за сан
да заборавимо пијацу и цене.
Он нас води у велики свет,
у велики свет.
Положио многе темељне камене,
отворио путеве, клинике модерне,
омеђио индустријске зоне,
изградио стадионе.
Он нас води у велики свет,
у велики свет.
Ушао нам у очи и уши,
струји нам кроз вене.
Да нам годи души,
благо нама кад он крене.
Он нас води у велики свет,
у велики свет.

46

Графиконом, микрофоном подацима лупи
лопови, лажови у мишијој рупи.
Пометени па не знају шта ће,
од великог страха тресу им се гаће.
Он нас води у велики свет,
у велики свет.
Показује увек како треба,
нема таквог одавде до неба.
Када ради, продужује дан,
крати увек спавање и сан.
Он нас води у велики свет,

у велики свет.

Испод написано: Ко овај текст повезује са неком

„познатом особом“ није добронамеран.

Поред слике бркатога Диса одломак из његове песме

Наши дани

Развило се црно време опадања,

Набујао шљам и разврат и пороци,

Подиг'о се трули задах пропадања,

Умрли су сви хероји и пророци.

Развило се црно време опадања.

Прогледале све јазбине и канали,

На високо подигли се сутерени,

Сви подмукли, сви проклети и сви мали

Постали су данас наши суверени.

Прогледале све јазбине и канали.

Крсти се Алек левом руком и пита симпатичну кел-

нерицу ко је аутор ове изложбене поставке и да ли се

наплаћује улазница за гледање. Одговорила је газда Гвоз-

47

ден. Кад се појавио Драгош, висок, снажан и наочит, у

пуној форми, следио је срдачан загрљај, а онда приметно

се разговор. Алек је питао да ли је у „Тајним разговори-

ма“ седиште неког револуционарног комитета и да ли

ова иконографија подлеже цензури, а Драгош је одго-

ворио да подлеже оној менталној и да је свако, у својој

свести може прихватити, багателисати или одбацити.

Кратки породични подаци. Драгош ожењен лекар-

ком, има сина и ћерку, а Алек вокалном уметницом које

је у благословеном стању. „Је ли то лепотица Јефимија о

којој читамо у новинама и гледамо је и слушамо на теле-

визији?“ „Да, баш она.“ „Дивно пева, али њу представљају

као Мишковић“. „Задржала је девојачко презиме по коме

је постала позната.“ А онда су разменили сазнања о ли-

ковима из четвртог три. Настасја, одељењска лепотица,

у чија је колена бленуо професор Архимед математикус,

изводио је да на табли ради задатке како би одмеравао

њене облине, је изузетно прошла. Пола дана је проводила

пред огледалом, дотеривала се, шминкала, али се испла-

тило. На кошаркашким утакмицама (евролига) седне она

у први ред, кратка сукња, обнажена рамена, и добије и по

пет брачних понуда. Стижу и на њен сајт. Изабрала (она њега и он њу) трофејног и нафатираног кошаркаша, отворила модну агенцију и добро јој иде. Мирослав се удао за Мерцедес и плавокошу Немицу, изродио с њом двоје Немчића, овамо не долази. Милош Мариновић, новац од продате очевине уложио у сумњив пројекат и банкротирао. Запослио се у статистици – дан и комад.“

Алек помену да је Настасја у одељењском прозивнику била тринаеста, Мирослав осамнаести, Милош двадесети, а Драгош га куцну по челу уз додатак „компјутерска меморија“.

48

Алек је наставио започети разговор: „Из одељења најбоље си прошао ти. Спадаш у наше најбоље и најтраженије глумце. Има те на позорници, у филмовима, серијама, добијао си и награде, сад си директор националног театра. И то све за десетак година. Успешан си и каријерно и породично. На великој си цени и код публике и код власти. Стекао си име.“

„Речима код власти све си забрљао. Шта значи успешан код власти? Мене јесте власт устоличила за директора. Био им је потребан неко ко ће тај глумачки скуп састављен од врло различитих темперамената, хтења, могућности, зависти и воље за сарадњу држати у складу и сваком дати улогу која му највише одговара. И успео сам. А знаш ли зашто? Зато што сам био крајње стрпљив. Треба прогутати кнедлу, отрпети и прећутати. Обогатио сам и осавременио репертоар, имали смо неколико успешних турнеја, добили две Стеријине награде. Вратила се публика, тражи се карта више. Али, али, али. Власт сматра да ми је тим постављењем учинила услугу, а није, него ме је казнила, јер је много лакше одговарати само за своја, а врло тешко за колективна остварења. Но, власт је власт, тражи да јој се одужиш за учињену услугу, да је јавно поштујеш и хвалиш у новинама, на телевизији. Нарочито у изборној кампањи. Ти кажеш име, а оно је потребније њима (властима) да га повремено искористе. Хоће да будеш шрафчић у њиховом механизму. Ето, једног познатог и цењеног лекара наместили су да буде градоначелник, треба им етикета. А, он човек, није за

то. Био је блед и неприметан, преседео је читав мандат, јављао се само у протоколарним приликама, а стварни градоначелник је био његов заменик. Прокоцкао је тешко стечени углед.“

49

Била је касна јесен, напољу хладно. Наручили су две грејане ракије да им убрза крвоток и размрда тело. Баш им је годила. „Овде имају и добре шкембиће, баш онакве какве сам јео код маме Даринке“, рекао је Драгош. Затражили су и добили. Уз грејану и шкембиће. Драгош је продужио.

„Да наставим, ако ти нисам досадан. Звао сам те да ти се изјадам иако ти ниси поп. Не бавим се политиком, нисам за то, али имам очи и главу и знам да мислим. Наш председник је интелегентан, има сјајну меморију, али је препун себе. Његово ЈА сеже до небеса. Потребна му је јавна и масовна подршка на највећој сцени. Зато организује велике скупове. Сјате се људи из свих крајева Србије са много застава и транспарената (богата сценографија), огромна маса извикује његово име, а он ликује и неконтролисано обећава златна брда и долине. Тежи да га историја запамти бар као кнеза Милоша. У ово време непосредно пред изборе обузела га је генијална идеја – треба му списак подршке од угледних људи, признатих и познатих, духовне елите који ће његову славу учинити још већом, а и сами ће бити почашћени јер се налазе у одабраном друштву.

Технологија је оваква, говорим на своме примеру. Из страначке просторије пуне статистичких извештаја, графикона, истраживачких анализа о партијском рејтингу, исечака из новина и видео снимака о председнику странке, јавља се милозвучан женски глас. Добар дан, овде странка Бољи живот, јављам се поводом веома значајних предстојећих избора. Нашем председнику потребна је подршка да настави да унапређује Србију, а нарочито важна је подршка угледних, познатих и успешних људи који су се доказали резултатима. Пожељно

50

би било да се у списку подршке, међу одабраним и признатим појединцима, нађете и ви. То је уједно и при-

знање вама и вашем колективу. Све фино, одмерено и углађено, али, ипак, притисак. Да бих се некако извукао казао сам да морам да се договорим са људима из театра. Тај исти глас јављао се још два пута и увек понављао оно пожељно би било. Њихов предлог је још актуелан. Потребна им је моја подршка, али и Театру је потребна њихова подршка. Знаш, позоришта су доста зависна од државних дотација. И, ја сам на клацкалицы. У свакој важнијој установи постоји неко њихов, тастер, а позориште је народна, а не партијска установа. Ти си, Алек, био одељењски мудрац, расплићи чвор.“

Гледа Алек онај Дисов стих на високо подигли се су-терени, ослонио се лактовима на сто и покушава да одговори на Драгошево полуизречено питање шта да радим. „Шта год одлучиш, погресићеш. У грдном си сосу. Ако потпишеш његов папир, подржаваш нарцисоидног апсолутисту који је приватизовао све, скупштину, владу, државну управу, полицију, судове, медије, инвестиције. пензије, све што је важно у његовим је рукама, каже за добро Србије. А знаш шта је рекао лорд Дантон. Свака власт квари, апсолутна влас квари апсолутно. Он или народ, то не сме да буде дилема.“

„Ех, мој Алек, народ? Поткупљив је и наиван, лако га је превести жедног преко воде. Гласаће за њега. Пучина је једна стока грдна, добре душе док јој ребра пучу (Ње-гош). Манијак Хитлер је имао масовну подршку Немаца, а изазвао је светску катастрофу.“

„Да се не удаљавамо од твога проблема. Узгред, ти не мораш да будеш честица заблуделе масе. Дакле, ако потпишеш, у души имаш велики морални минус. А ако не

51

потпишеш, то је друга могућност, опет не ваља. Трпеће театар, глумци.“

„Јесте, приликом расподеле средстава намењених за културу остаћемо кратких рукава, а не можемо да живимо само од улазница. Театар је скупа установа. У скрипцу сам. Ако потпишем, морална сам гњида, а ако не увалићу колектив у невоље. Ето, какве су муке директора у српској демократији, увек га упрљају политиком. Моја ситуација није као у спорту где се баца динар па од

тога да ли је писмо или глава зависи ко има почетни по- тез што и није много важно. Овде је као на ваги, стављају се аргументи на тас ЗА и тас ПРОТИВ па који превагне.“ „Ја навијам за тас ПРОТИВ“, изјаснио се Алек, „а ја ни за један ни други, него за оставку“. „Ти ниси Маливук, него велики вук, вучина“, пљеснуо га је Алек по рамену и додао да ће режим наћи другу жртву, некога савитљи- вијег и послушнијег који ће потписивати све што се од њега затражи. Драгош је још додао да власти не гледају пријатељски на ресторан Тајни разговори и на газду Гвоз- дена Кременџаша. Шаљу му инспекције, али никако да му пронађу длаку у јајету. Порез уредно плаћа, роба је пок- ривена рачунима, храна је према санитарним прописима, хигијена је на завидном нивоу, у књизи утисака, и оној па- пирној и на интернету, све најлепше о особљу и услугама. Растанак уз обострано обећање да ће нови састанак бити ускоро. Кроз два дана у медијима се појавила изне- надна вест. Драгош Маливук поднео оставку на функ- цију директора Националног театра. У образложењу је навео да хоће више времена да посвети породици и да припрема улоге из класичног репертоара.

У независном листу „Сада“ појавио се нешто потпунији текст. Истакнуто је да је изненадна оставка
52

Драгоша Маливука, познатог глумца, човека са лепом уметничком каријером, (више пута награђиваним) на функцију директора Националног театра изазвала је ве- лику пажњу у јавности. Навикли смо да се оставке под- носе после неслагања и сукоба у руководећим органима, радним колективима и тимовима. Али „случај“ Драгоша Маливука говори супротно овој устаљеној пракси. Он је у својој матичној кући уживао велики углед, његовим радом били су задовољни сви, и публика и сарадници, обогатио је и осавременио репертоар, театар је добио две Стеријине награде, два пута је успешно гостовао у иностранству. Његово образложење (хоће више да се посвети породици и припремању улога из класичног ре- пертоара), иако логично, не делује убедљиво. У граду се шушка да је дошло до „шумова“ на вези са властима што је натерало Маливука да се, без помпе, повуче.

КОНЦЕРТ НА КОСОВУ

За концерт на Косову, септембра 2016, Јужни мелос се посебно припремао. Вања Наход био је не само програмски организатор и руководиолац ансамбла него и озбиљан проучавалац корена народне музике на нашим просторима. Косово га је посебно занимало као терен на коме су се укрштале многе културе и цивилизације што је садржајно и мелодијски утицало на народне песме које живе и певају се у овоме крају. Неки етномузиколози у њима налазе трагове из византијских времена, из црквеног појања и некадашњих обредних ритуала. Треба се вратити у историју да би се сагледали услови у којима су те песме стваране и њихова улога у људској свакодневици, прилике у којима су оне певане и свиране. Музиком се изражавају посебности народне културе на неком подручју, народна психа и погледи на свет и живот. Сложеност народног музичког стваралаштва Косова исходи из чињенице да је тај простор стално био чвор у коме су се укрштали ратнички, трговачки и саобраћајни интереси разних народа – Срба, Турака, Албанаца, Црногораца. Та разнородност и разноврсност осећа се и у мелодијској и језичкој основи народних песама. Музички стручњаци истичу особености у лествичним структурама, специфичном ритму, богатим и врло мелодичним напевима, као и утицај црногорске фолклористике нарочито у песмама северног Косова. Карактер давних обреда осећа се у неким песмама не само у тексту него и у начину певања

54

које је на Косову увек једногласно. Димитрије Големовић истиче да је песма текстовним садржајем у далекој прошлости, у време када је припадала обреду, комуницирала са вишим силама, а касније са појавом љубавне лирике, њен текст добија другу улогу, да забави и разоноди. То општење са вишим силама веома је карактеристично за песму Зелени се, Зоро, зелена ливада, на ливади бунар вода хладна. Немој пити, Зоро, воде са бунара, ту су воду, Зоро, виле отровале, отроваће и тебе и мене. Виле су опаке силе које би да отрују људе.

Читав људски живот „од колевке па до гроба“, у

свим његовим облицима, одсликава се у народној песми (рођенданске, сватовске, тужбалице, обредне, додолске, војничке) која је одраз душе народа у коме је настала. Песме стваране на Косову често су социјално засноване, одражавају затвореност у уске породичне оквире у којима влада строги патријархални ред. Иза високих зидина, замандаљених капија, затворених пенџера настајала је, уз везење и плетење, лирика пуна сете и притајене туге. Драги је отишао у печалбу или на војну. А жене вену чекајући. Судбину младих девојака одређују старији. У песми Устај Като, устај злато, спремај дарове, Ката одговара да је млада и сирота и да нема дарова, а на питање зашто се онда удаје, она каже „удала ме моја мајка / нисам ни знала“. Исти мотив обрађен је и у песми Удаде се Живка Сиринићка коју су дали за Ђорђа Ђаковца, а „несу је питали“ па је тако остала неостварена љубав између ње и Мите Призренлије. А песма је настала на основу истинитог догађаја. Живка Сиринићка је реална личност. И у љубавним песмама често се помињу стварна имена. Јевка Замфорова сеђаше на врата и у књиге гледаше (у писма). Поздравља је Максим кујунџија (еснаф 55

човек) и пита је да ли ће га узети, а он би њој за узврат „сковао тепелук“. Односи у породици су често врло горки. Сестра не може до дође брату на свадбу јер заова јој је „аспида голема“, а свекрва „змија, море, троглава“. Песму Иди дојди Асан-ага, на пенџера“ Вања Наход је посебно издвојио јер драга прети Асан-аги да ће га оставити и „земити друго либе, друго либе“. А он је претњу узео озбиљно па прави алву да је њоме „рани“ и вари бозу да је њоме „поји“. Песму фантастично пева Јордан Николић (Светлана Стевић каже да је он певач божанског гласа).

Иди, дојди, Асан-ага, на пенџера,
На пенџера, Асан-ага, под пенџера, (2)
Да ти кажем, Асан-ага, една дума,
Една дума, Асан-ага, верна љуба,
Да не чујет, Асан-ага, комшиите,⁵
Комшиите, Асан-ага, душманите!
Не ли дојдеш, Асан-ага, под пенџери,
Ће си земам, Асан-ага, друго либе,

Друго либе, Асан-ага, Арнауце,
Алва прави, Асан-ага, мене рани,¹⁰
Боза вари, Асан-ага, мене поји!

„Ту ће песму на нашем косовском концерту да пева Драгица“. Тако је одредио Вања Наход. Личи на девојку која опомиње драгог да се не шали. Треба више пута да преслуша како ту песму пева Јордан Николић. Концерт ће отворити песмом Видовдан, која је и друга српска химна, а истодобно и молитва, а песму ће певати Јефимија. Набројао је Наход више песама за концертни програм трудећи са да буду заступљене патриотске, љубавне, социјалне, занатлијско-еснафске, патријархално-породичне, духовне. За крај је предвидео да Херувимску 56

песму дуетски отпева деда Дамјан. Деда је био изненађен (откуд толико поверење у његов глас), а испоставило се да је била изненађена и публика. Припрема концерта је била у складу са условима у којима живе косовски Срби: преко друштвених мрежа, мобилних телефона, а понајвише од ува до ува. Сала (капацитет око хиљаду гледалаца) била је дупке пуна.

Косовским Србима је празник кад им из матице гостују глумци, певачи, спортисти. Приход најчешће иде за помоћ народним кухињама. Видовдан је песма која се врло често пева, на врху је листе популарности, али те песме народу никад доста. Два су разлога: први, песма одише топлим и свечаним родољубљем и други, она је мелодијски и текстуално на високом уметничком нивоу. То је највредније дело изузетног композитора Милутина Поповића Захара.

Јефимија јој је приступила побожно као молитви Вишњем, одмерено, без сувишне гестикулације. Стихове у небо гледам пролазе векови, сећања давних једини лекови отпевала је са пуно болне сете. Рефрен куд год да пођем теби се враћам поново, ко да ми отме из моје душе Косово певала је цела сала. Попуно сједињење публике са певачем. И после те уводне песме, док је још трајао аплауз, догодило се нешто необично, ванпрограмски. Позорници прилази жена шездестих година са папирном кесом у десној руци, хоће да изиђе на сцену. Вања

Наход, који никад није био формалиста, пружа јој руку и помаже. Хтела би нешто да каже, а Наход јој приноси микрофон. „Ја сам мајка јединца сина, имао је 20 година, када су га отели душмани. Више га немам.“ Обраћа се она Јефимији: „Ја сам, душо, чекала његову женидбу и за будућу снаху извезла јелече и блузу (вади из кесе) коју

57
поклањам теби.“ Јефимија јој љуби руку и плаче, а преко хаљине облачи блузу и јелече. „Ово је најдражи поклон који сам могла добити. Хвала, мајко, до неба.“ У публици помешани плач и аплаузи. А поштовање је заслужио и Наход који се понашао људски отмено.

Читав програм концерта испунило је Косово, оно изворно. Било је то тужно сећање на оно што још имамо и што не смемо да изгубимо. Завршна Херувимска песма, коју је тата Дамјан сјајно отпевао, било је обраћање Богу да помогне. Људи су се крстили

58
РУЈЕВИНА

Крајем првог месеца трудноће (почетак јула 2917) Јефи је пожелела да пође у Рујевину, Алеково родно село, да упозна његове. Откад су заједно он је проредио одласке у завичај што није било право ни њему, а посебно није његовој мајци. Зато се обрадовао што Јефи хоће на виђење у његову Рујевину. Осећао се мало негодно што то није било раније, јер је прошло подоста времена од њиховог венчања. Кривио је себе јер се није особито ни трудио да мајци покаже снаху, своју Јефи. Она је, из његових прича и фотоса на мобилном знала да тамо, сем мајке, шездесетогодишње Драгице, има средовечног брата Хранислава, снаху Милојку и два братанца Јована и Марка (седам, осам година) Ови подаци су јој били потребни јер не иде се први пут у мужевљев род „празне руке“. Она је све предвидела и није хтела да се Алек у то меша. Рујевина је подно Каблара и путује се Ибарском магистралом, преко Љига, Горњег Милановца и Чачка до Овчар Бање. Возио је Алек добро познатом трасом, пуном кафана и печењара, омиљеном свратишту возача тешких камиона, трудећи се да не прекорачи дозвољену брзину. Кад су пролазили кроз Чачак, поред гимназије,

кроз главу му је прошло читаво школовање. Питао се где ли је сада одељењско спадало Мића Чикириз који би и мртвог насмејао. У Парменцу, седам километара од Чачка, стално ради један ресторан, чувен по телећем печењу у сафту. Испред њега је увек доста кола са београдском

59 регистрацијом. Свртели су. Трудница је била при апетиту и нагласила „овде ћемо да свратимо и кад се будемо враћали“

Овчарско-кабларска клисура била је за Јефи, особу која није мрдала из града (Трстеник па Београд), право откровење. Дугачка десет километара, усечена дубоко између две планине, шумовитог Овчара и каменитог Каблара, између којих змијасто вијуга Западна Морава, она је чудо од лепоте. И пут је, као зелена река вијугав, споро се вози, а Јефи отворила сва чула, упија, и снима мобилним телефоном. У Рујевини су, наравно, радознало очекивали њихов долазак. Био је то празник. Први пут им долази у кућу снаха. Поређали се као птице на жици, а прва по реду стара Драгица, свекрва, грли снаху. „Ђе си ти мене, душо? Како си лијепа, нема таке ни у три среза. Каки ће ми тек унуци бити!“ И капљу јој сузе радоснице. Следећи девер Хранислав, снажан и сунцем опаљен: „Добро дошла у своју кућу“. Снаха Милојка: „Једва смо чекали да нам дођеш.“ На крају дечкићи Јован и Марко загрлили је око струка, а она им милује косу.

Шта је купила за поклоне, шта има у кутијама то Алек није знао, а био је радознао. Свако је добио нешто што воли: Свекрва свилену хаљину, Хранислав калемарске маказе, јетрва Милојка свилени шал и огрлицу, дечкићи фудбалску лопту и велики балон. Они су се највише радовали. А Алек се топио од радости, Јефи је умела сваком да одабере оно што воли. А свекрва је сажаљевала снаху: „Скупо си платила овај долазак.“ Послужење за госте, сеоски домаћински ред, било је за дугачким столом под великом крошњатом јабуком, у дебелој хладовини. Било је слатко од шљива, али са орасима унутра, кафа и ракија коју је Јефи „прескочила“.

60

Хранислав је налио чашицу брату, чашицу себи, прекр-

стио се рекавши „здрав си, Алекса“, а овај одговорио „од Бога ти здравље“. Био је петровски пост, али Хранислав је вртео прасе на ражњу. Сви су јели хрскаво печење са жућкастом корицом, само је стара Драгица постила. Пошто је први пут у сеоском домаћинству, Јефи је била радознала. Алек јој је био водич. Завирили су вајат, подрум, качару, стају у којој су преживале две краве, у ограђеној ливади пале су овце, играли се јагањци. Нова кућа није интересовала Јефимију, али јесте особито стара полубрвнара покривена ћерамидом. Улази се кроз тешка храстова врата у дугачку бетонiranу просторију, а на супротној страни иста таква врата кроз која се излази у авлију. „Зар једна врата нису довољна, а ако се отворе обоја онда је промаја.“ Одговор: „То је остатак из турских времена. Кад се Турци појаве на дворишној капији, чељад беже на друга врата.“ На брвнима два дрвена носача у облику ћириличног слова Г постављена наопачко, а на њих положена дуга храстова полица, а на њој: кадионица, тамјан, веза кантариона, џем од дуња, слатко, венчић белог лука, лампа петролејка, фењер. На малој клупици тестија (крчаг) и буца. У њима је са извора доношена вода кад није било водовода. Поред је наћвар за брашно. На средини огњиште, а изнад о вериге окачен велики чађав бакарни бакрач у коме се греје вода. На огњишту се некад у глиненим црепуљама, затрпаном у топао пепео пекао врло укусан хлеб. Изнад је отворени таван тако да се виде чађаве кровне баскије. Та дугачка просторија је мали етно музеј. Десно, у зиданом делу куће, су две собице са малим једноструким пенџерима. У једној од њих рођени су и Хранислав и Алекса без помоћи гинеколога и бабице.

61

Младенцима је снаха Милојка спремила собу у новој кући. Направила подстицајну климу. Хеклане завесе на гарнишнама. Под застрт тканицама. На средини собе храстов сто метар са метар, а поред старинске дрвене столице. Кревет застрт серџадом. Ту је и шифоњер, онај као некада, да одложе одећу. Потпун сеоски комфор. Јул је, топло. Отворили су прозор. Споља је долазила свежина. Алек је тражио од Јефике да на звезданом небу

пронађе Северњачу. И амбијент може да подгреје жељу. Те ноћи њој се баш хтело, а пожелела је да нешто промени, да не буде увек све исто. И љубави треба приступати стваралачки, а и Алек је био расположен. Те вечери она је била коњаник са мамузама. И било је жестоко. Месец је провиривао кроз прозор.

Није Јефимија неспремна кренула у Рујевину. Тражила је по књигама и интернету податке о српској Светој гори и себи постављала питање откуд у кршевитом и некад пустом крају, далеком од путева, девет лепих манастира. Ко их је подигао и кад? Поузданих података нема, али претпоставки има. Једна највероватнија, о којој пише Делфина Рајић, је да су Овчарско-кабларски манастири подигнути крајем 14. века у време доласка монаха синаита са Свете Горе у Србију. Они су проповедали и живели исихазам – живот у савршеном миру посвећен молитви, самовању и тишини. Тиховањем су тежили ка Богу, потпуно су потискивали земаљске радости и страсти. У литератури се помиње да је око 1326, године у Србију дошао Григорије Синаит који је поставио основе синаитског живота међу монасима. После Маричке битке 1371. године ови монаси су се склањали испред надируће турске силе даље на север па су тако у тада пустој и дивљој Овчарско-кабларској клисури нашли добро место

62

за молитвени мир и светогорску тишину. Од свих манастира из ове клисуре, једино се зна кад је подигнуто Благовештење подно Каблара. Турци нису дозвољавали да се подижу нове цркве али је било допуштено да се обнављају старе па је тако на темељима неке порушене цркве изграђено Благовештење Натпис изнад улазних врата на западном зиду цркве, у трему, каже да је храм подигнут 1602. Године. Текст гласи: „Изволенијем оца и поспешенијем сина и свршенијем Светог духа сазда се сиј свети и божествени храм Благовештеније пресвјатија владичице наше Богородице и присно дјеве Марије в времена тешка и нужна, трудом и усердијем игумана кир Никифора с братијама и сврши се в лето 7110“ тј 1602. године.“ Други запис у цркви на северном зиду који одваја наос од припрате, каже да је храм живописан 1632. године. Зна

се да највеће заслуге та то има игуман Никифор и његова братија.

Све је то проучила Јефимија и пре поласка из Београда. Радује се петровданској литургији у Благовештењу, најлешшем од свих овдашњих манастира. Она је са оцем ишла на литургије тако да јој је обред био потпуно познат. Тога јутра огласила су се благовештенска звона. Звук се лелујаво спуштао низ Мораву из које је гледало јутарње сунце. Звон као помен калуђерима који су с пушком бранили манастир од Турака, бркатоме Вуку и Феликсу Каницу који су оставили записе о манастирима, Боривоју што са стене слави српско оружје, нејачи угушеној у Кађеници. Вјечнаја памјат.

Много Рујевљана је дошло на јутарњу литургију. Јефимија је разгледала фреске и иконе међу којима је најлепша икона Пресвете Богородице Одигитрије. Радио ју је чувени зограф Митрофан а кажу да има (народ у то

63
верује) исцелитељску моћ. Јефимија је видела и бољих фресака од ових сачуваних благовештенских. Запазила је оне које приказују Стефана Дечанског, кнеза Лазара, Светог Саву, Симеона Мироточивог. Зограф Митрофан је урадио и импресивни иконостас. Литургијску песму, која је лепо одзвањала у акустичном простору, певала су складно (дубоки гласови) и свечано четворица монаха. Свајати Боже, свјати крепи, свјати бесмертни. Помилуј нас. Слава оцу и сину и свјатому духу и ниње и присно во вјеки вјеков. Амин. Али чуо се и један диван сопран. Певала је и Јефимија која је литургијске песме научила од тате Дамјана. Комшинице из сокака су се гуркале лактовима. „Како дивно пева Драгичина снаха! И много је лепа. Погледај Драгичину свилену хаљину. Поклон од снаје.“
Занимање за историју свога крајишта било је Алеку нека врста одмора од информатике која му је одузимала доста слободног времена. Читао је понешто тражећи одговор на питање да ли су људи који овде живе староседеоци или досељеници. У занимљивој хроници Радослава Јованчевића нашао је податак да су ови крајеви, пре доласка Словена, били настањени поромањеним Власима, сточарима о чему говоре влашки топоними Пилатовићи,

Дучаловићи, Лорет, Корона. Садашње становништво је досељеничког порекла старином из Црне Горе, Херцеговине, Старог Влаха . Из сјеничког краја највише их је дошло кад је Карађорђе војштећи 1809. године про-терао Турке до Новог Пазара и Пештери. Турско надир-рање од почетка 15. века наовамо довело је до померања становништва које је бежало према северу тражећи спас од турског зулума. Маријан Машо Милић пише да су највећа исељавања из Црне Горе у Србију била у време-ну између 1459. и 1804. Он наводи да у ужичкој Црној 64

Гори налазимо Пивљане, у Ваљевској нахији Бањане, у Мачви Дробњаке и Никшићане, у Тамнави досељенике из Никшића, Мораче и Бјелопавлића, на Космају Пипере. Алекса је желео да зна одакле су његови Петровићи који су се ужилили овде у Рујевини. О томе нема нигде ништа написано, нема никаквих докумената. Можда је неку причу или предање могао чути од деде Вукомана кога није ни запамтио. Али чула је мајка Драгица па он преноси њено казивање. Она каже да су пре двеста годи-на три брата Петар, Драгоје и Милоје, из једног села бли-зу Колашина, са породицама (женама и децом) кренули да траже место за бољи и сигурнији живот. Потерали су и мал – овце и козе, натоварили ствари на коњиће и ма-гарце, успут коначили где је било погодно. Зауоставили су се овде, испод планине где је било слободних њива да се гаји кукуруз и паше за стоку. Од те тројице су се ис-тићили Петровићи, Драгојевићи и Милојевићи. Овде су остали једино Петровићи, а Драгојевићи и Милојевићи су, у другом колону, кренули даље да траже бољи живот. Кажу да су се зауставили у Војводини. Нису се јавља-ли Петровићима, а нису ни долазили, а ни Петровићи њима. Изгубили су се у великој равници.

Кренуо је Алек на гробље прекоревајући себе што тако ретко посећује своје старе који су давно прешли на другу обалу. Испред очевог споменика, зараслог у тра-ву, прекрстио се немо га молећи за опроштај. „Тата, Ди-митрије, Митре мој добри, опрости, ако можеш, што ти нисам долазио да ти испричам новости. Са твојих леђа пео сам се увис, ја горе, ти доле подмећеш грбачу. Добро

сам и здраво. Плата ми је добра, стан имам у Београду. И оженио сам се. Огласи тамо нашим да се и они радују. Ти си заслужио бољег сина него што сам ја.“ Поред гроба
65

деде Вукомана, кога није запамтио, зажалио је што дека није живео још коју годину да унука цупка на крилу и да му, у зимске дуге вечери, прича шта је некад било, а он да му чупа бркове и мрси косу. Обишао је читаво гробље као нему историју, камену хронику, етнолошки музеј. Уверио се да је старо најмање 200 година јер у њему има споменика на којима су епитафи исписани црквенословенским језиком, писмом и речима као што су бдење, васкрсење, приказање (из времена Емануела Козачинског). Историја је и по томе што у њему почивају борци из ратова за слободу Србије почев од Српско-турског рата за време краља Милана, преко балканских, Првог светског, Другог светског. То су типски споменици и по епитафима и по орнаментици. На белегу од пешчаника, са бочне стране, војник са шајкачом, у копорану и сукненим панталонама, затегнут, са пушком о рамену, а са друге бочне стране голуб кљуца грожђе. Све плаве линије. С лица епитаф: „Овај споменик показује дична Срба Милоша Димитријевића из Рујевине, бившег војника I класе I чете III батаљона који поживи 29 година а погибе на Самокову 3 јануара 1878 године борећи се са Турцима за веру и отечество српско, а под његовим величанством краљем Миланом.“ Са полеђине пише ко подиже споменик. Приближно су такви и други споменици ратоборцима. Увек се помиње дични Срб, вера и отечество српско. Надгробници говоре и какав је социјални положај покојника уз одговарајући симбол: земљоделцима – рало, срп, домаћицама преслица и вретено, терзији-абаџији маказе, пинтору буре, дунђеру мистрија, писару перо. Гробље као етно музеј. Запазио је Алек мноштво споменика са којих се мртви обраћају живима: намерниче, стани, прекрсти се и поклони; ој, Србине, мили роде, приђи
66

ближе; љубезни читатељу, прочитај мој живот; данас је ред био мој, а сутра ће бити твој; овде правда подједнака свима, овде слуга раван царевима; пази шта радиш,

Вишњи гледа.

И живи (родбина потомци) са многих споменика оцењују покојнике: био је честит и поштен, наша нада, а смрт га покоси у цвету младости; овде почива угледан човек, некад поштовани сеоски кмет; није се живота нагледала ни у колу наиграла, а испусти душу; свакоме је помогао у невољи; био је цењен и поштован као добар комшија; овај споменик показује неуморног радника и мајстора Дојчила; овде почива вични каменорезац Павле Пантелић; овде почивају земни остаци блаженопочившег раба Божијег, дичног Срба Арсенија Ковачевића који је био одличан грађанин.

Нагледао се Алек споменика, прочитао епитафа и порука са ове и оне стране, али један ће му увек остати у сећању као јединствен. Једна жена изјављује захвалност љубавнику: „Овде почива Марија В. Пантелић из Рујевине. Поживи 42 године а представи се 13. октобра 1934. године. Спомен подиже себи за живота са помоћу дугогодишњег љубавника Прокопија Лазића чувара државне шуме Чачак.“ Питао се Алек да ли је Марија имала мужа и уз њега љубавника, доработника или је, можда, била слободна жена која води слободну љубав без попа и венчања. Питао се и зашто је још за живота подигла себи споменик и на њему, свим намерницима на знање, поменула дугогодишњег љубавника Прокопија Лазића, чувара државне шуме. И Алек је са епитафа на многим гробљашима закључио да смрт слави живот. То важи кад се мртви обраћају живима, а важи и обратно. Може се живети и после смрти. Како кад и како ко.

67

Копкало је Јефимију питање зашто се Алеково село зове Рујевина. У основи имена је руј, а шта је руј. На интернету је прочитала да је то род листопадних дрвенастих биљака и да постоје две врсте евроазијска, која достиже висину до седам метара, и северноамеричка која може бити висока и до 12 метара. Има јак коренов систем и може бити заштита од ерозије. Листови су јој с јесени црвени, а цветови жућкасти и метличасти. Претпоставка да се Рујевина зове по рују је отпала јер таквих биљака овде нема. Требало је тражити даље. Јефимија

је лингвистички размишљала и Рујевину је доводила у везу са рујном бојом која је чест атрибут уз неке именице – рујна зора, рујне усне, рујне трешње, рујно вино. И то је било мало вероватно. Истина, на падинама суседне планине Јелице некад је постојало велико виногорје па се од грожђа могло цедити рујно вино, али и та претпоставка није била убедљива. А да ли има места која се слично зову? Нашла је податак да се читав златиборски крај све до половине 19. века звао Рујно и то баш по биљци рују која расте у долини реке Ђетиње. И данас има више планинарских друштава које носе то име. Крај Рујно помиње се и у неким турским дефтерима. А познато је и чувено „Рујанско четворојеванђеље“ које је угледало светлост дана лета господњег 1537. То је прва књига одштампана на тлу данашње Србије, рукама рујанског монаха Теодосија и његове сабраће. Рађена је потајно у штампарији некадашњег манастира Рујно словима урађеним у дуборезу. Турци су тај манастир порушили а, како пише Вук Караџић, био је врло леп и имао стубове од црвеног мермера. Сада је обновљен а налази се испод побрђа планине Поникве. Новка Илић, у објављеном разговору са Радованом Пилиповићем, директором Архива 68

Српске православне цркве, наводи текст игумана Теодосија о штампању Четворојеванђеља. „По вољи Оца, по заповести Сина и наклоности Светом духу и помоћи Бога кога слаavimo у Тројици, написана је ова божанска књига 7045 (1537. година Христове ере) у манастиру који се зове Рујански, под окриљем планине која се зове Поникве, на реци која се зове Беаска, на селу које се зове Врутци. Трудно сам се о овоме ја грешни, убоги умом, а богати грехом, и у Христу слуга монах Теодосије. Но, о овоме молим се браћо вама, или ви који будете читали, или преписивали, исправљајте, а не куните зарад Бога и своје душе. Јер ово није писао Дух свети, ни анђеоло, већ човек малоуман и слабомоћан. И штавише, сам“. Познато је шта се догодило са три примерка Четворојеванђеља. Један је у Чешкој националној библиотеци у Прагу као део „Шафарикове збирке“, други је у Националној библиотеци Русије у Санкт Петербугу која га је откупила од Вука Караџића

(као и још неке србуље). Трећи је уништен приликом немачког бомбардовања Београда 1941. године (погођена Народна библиотека) тако да Србија нема ниједан примерак. Тако је Јефимија, трагајући за пореклом имена села Рујевина, сазнала историју прве књиге штампане у Србији. Можда су се Златиборци некад досељавали у поткабларски крај и дали му име. Иначе, именице које почињу са РУЈ нису тако ретке. Један део Негришорске планине зове се Руја. На граници са Бугарском постоји планина Руј.

69

ПОРОЂАЈ

После осемењавања у гинеколошкој клиници Јефи је, готово месец дана, мучило питање да ли ће семе проклијати и донети плод. Увек је имала уредан менструални циклус па кад су, овог пута, два дана закаснили менструални сигнали, обрадовала се. Бог ју је погледао. А кад их није било ни после петнаест дана, била је сигурна, бременита је. Поделила је радост са Алеком који је сада куповао више поврћа, воћа, зрнасте хране, коштуњавих плодова. Да Јефи буде у доброј кондицији. Она сада храни још једно. Осећала се блажено и при самој помисли да ће на свет донети нови живот и та ведрина ју је држала увек, и кад спрема пире од шаргарепе, и кад чита, и кад пева. Стално. Друго стање јесте нешто друго, али то друго не мора да буде непријатно. Она није имала оне пропратне тешкоће на које се често жале труднице – повремено повраћање, отежано дисање, умор, вртоглавицу, несаницу. Радила је лакше телесне вежбе, оне које подстичу покретљивост леђних и трбушних мишића. Све до седмог месеца ишла је на пробе Јужног мелоса, а одустала је кад је морала да носи доста шире сукње и хаљине. Она је веровала да беба и стомаку препознаје њен глас па јој је причала умилне приче за добро расположење. Мислила је да бепче, иако је од спољног света одвојено дебелим трбушним зидом, чује песму која долази споља. Певала јој је лагане мелодије успореног ритма које личе на њихање у колевци. Брзе песме, рок музику и све што

70

је прегласно избегавала је. Да се беба не унервози. Хода-

ла је нормално, али без наглих покрета да не оптерећује „пантљике“ јер кад оне издају следи побачај. Веровала је да беба слуша откуцаје њеног срца и струјање крви. Био је пети месец када је доживела нешто величанствено. Беба се покренула у њеном стомаку, осетила је то као мали удар ногицом и позвала Алека да стави уво на њен стомак, да чује и да се радује. Нови човек се све чешће јавља, хоће да прича.

Гинеколог Војин је у својој гинеколошкој пракси обавио 502 порођаја (податак из његовог дневника) и сусрео се са толико различитих случајева од којих многи нису описани у стручној литератури. Порађао је прворотке, жене које се тринаести пут порађају, сусретао се са најкомпликованијим случајевима, превременим и ненормалним порођајима, неуспешним индукцијама, лењим материцама, неправилном положајем плода. Помагао је трудницама од првог закључно са деветим месецом трудноће, прихватио је бебе од 500 грама до пет килограма, а у два, три случаја и наказе (колена окренута назад, беба нема руку). Решавао је све загонетке које је природа поставила. Пред њим се нашла (преко везе) Јефимија Мишковић, трудница у почетној фази (педесети дан од последње менструације). Доктор Војин ју је препознао: „Ви сте познато лице са телевизије и друштвених мрежа. Ако ваша беба „повуче на вас“, сигурно ће бити певачки ас. Драго ми је што сте мој пацијент.“ „Мени је још драже што ће ме пратити тако искусан и познати гинеколог специјалиста, уливате ми сигурност.“

Тај први сусрет је прошао у прикупљању података.

Кад је чуо да има 24 године, пљеснуо је дланом о длан. „Тако је, младе жене треба да рађају кад тело издржава
71

и највеће напоре. Код нас је ситуација жалосна, све је више жена које рађају после тридесете. Доктора је занимало да ли она живи са мужем или партнером, каква је породична клима, како и колико муж прихвата њену трудноћу, какве су њене реакције на спољне надражаје (емоционална стабилност), да ли улази у конфликтне ситуације, укратко њена психослика. Дао јој је јеловник у коме се препоручује да у оброцима буде коштуњавих

плодова, јогурта, тврдо куваних јаја, пилетине, пиринча, поврћа, житарица, воћа, цеђеног воћног сока и најмање осам чаша воде дневно. Посебно јој је скренуо пажњу да ради телесне вежбе, али да не претерује у напорима, да не исцрпљује тело, да пије довољно течности, избегава прегрејане и влажне просторије. „Важно је да оснажите мускулатуру, а нарочито мишиће леђа, стомака и карлице. У трудноћи они подносе највећи терет. Ви сте посебна врста спортисте, Ваш тренинг (сваки) треба да почиње загревањем и вежбама дисања и растезања, али откуцаји срца не треба да иду преко 140. Важно је да се постигне еластичност кичме и карлице, а на крају долазе вежбе опуштања.“

„Контрола за месец дана“, била је последња докторова реченица.

Јефи није изостајала са проба „Јужног мелоса“, и даље је била главни вокал на концертима. Решила је да тако остане до краја седмог месеца, али ће после петог носити комотније хаљине. Алекс се потпуно прилагодио новој ситуацији.

Кад су постали јасни покрети бебе у Јефиној утроби, миловао је њен стомак, наслањао уво на њега и смешкао се, чини се, врло радосно. Кад је у шестом месецу, на ултразвуку утврђено да носи близанце, девојчицу и

72
дечкића, договорили су се да девојчици Алекс да име, а она мушкићу. И све је било јасно. Девојчица ће бити Драгица, по Алексовој мајци, а дечкић Дамјан по Јефином оцу. Све тече нормално, али никад није бар без неке зевње која најављује нешто неповољно. Искушење увек вреба. То може, но не мора да остане унутра, али чело се мршти чим се човек сети тога наслућеног. Овог пута слутња је била сасвим умесна. Труднице које носе близанце врло често се порађају превремено. Некад то иде и до десет недеља, а у Канади је трудница постигла рекорд, родила је близанце 23 недеље пре рока.

Превремен порођај је врло неповољан за бебу. Недоношчад имају несразмерно велику главу у односу на тело, кожа им је тања и црвенија, мање су отпорна на инфекције и температуре, морају одмах у инкубатор, а на

планети нема бољег гнезда од мајчине утробе. Искусни специјалиста Војин је то, наравно, имао у виду па је саветовао Јефимији да се клони наглих покрета, загушљивих просторија, прехладе, гужви, редова, инфекција. Јефи је у својем трудничком дневнику, који је седмично сумирала, записала „последња менструација 30. јуна“ и кад је марта 2017, уронила у девети месец у души јој је мало лакнуло. Доктор Војин ју је храбрио, говорио јој да се треба надати најбољем јер она не пије, не пуши, има складан брак, уредно живи, није имала запаљење гениталног дела ни абортуса.

Кад је прошло три недеље од девог месеца (март 2017) доктор Војин, који се понашао не само као добар специјалиста, него и као породични пријатељ, сместио је Јефи у породилиште. „Бићете под мојим надзором, а бринуће о вама најбоља бабица Милка. Све што вам треба од ње тражите.“

73

Болничку собу је делила са искусном 35-годишњом трудницом, професорком, којој је на реду трећи порођај. Нека отворена и добра душа. Трудила се да осоколи једанаест година млађу цимерку, прворотку. Причала је своја искуства. Први порођај јој је био мало тежи, јер генитални „механизам“ није разрађен, а други доста лакши. Важно је да породилца сарађује, да има добре напоне. Иако је то знала, Јефимија се мало лецнула, али је за све што се мора била припремљена. Сутрадан, после визите, навратио је доктор Војин и упитао Јефику како су бебе, а она је рекла да ратују, а то је повољан знак. У доброј су кондицији, припремљене су за овај свет. Три дана касније рекла је доктору да осећа трудове. Све иде како ваља. Доктор Војин је замолио колегу, чија је смена била на реду да не долази, он ће га заменити у следећих 12 сати, што је овај једва дочекао. Био је четвртак 30. март 2017. кад је доктор је видео да су се бебе спустиле у доњи део утробе и поставио Јефимију на гинеколошки сто. Помагала је сестра Милка. Следили су савети да дише полако и дубоко, да се добро напне. У тренутку Јефи је осетила ужасан бол као да јој се раздваја тело, али је стиснула зубе, није јаукнула.

„Још један напон. Браво, ево главице“, рекла је сестра Милка, и подметнула длан. Стигло је и телашце. „Девојчица“, рекао је доктор, „даме имају предност, дечак ће бити прави кавалер“.

Порађање дечака текло је лакше. Брисање, подвезивање и сечење пупчаних врпци текло је глатко по уходној процедури.

Јефимија и Алек, откад је она у породилишту, чули су се телефоном свакодневно, најчешће око 11 сати кад је он на паузи. Углавном је она причала о своме стању, а

74

он ју је, преко везе, бодрио. Њен извештај од 31. марта, изгледао је овако.

Много ти хвала што си толико пажљив. Кад ми је сестра донела онај прелепи букет, плакала сам од среће. Добро сам, чак сам сада и кревет наместила. Соколиће још нисам видела. Хране их јер су се уморили од порођаја који је био не предуг, али страшно тежак. Била сам храбра, стиснула сам зубе и нисам јаукала. Похвалили су ме доктор Војин и сестра Милка. Девојчица, Драгица, је пет минута старија од дечкића Дамјана. У добром су стању, она тешка три и по килограма, а он три и триста грама, дугачки 55 и 53 см. Уморна сам, слабо спавам, али сам срећна, најсрећнија на свету, но нервозна сам и нестрпљива. Зашто ми још не доносе децу? Сад прође сестра Милка и рече да ће их брзо донети. Олакшање. Донеси ми лимуна, шећера, сапун, пасту за зубе и четкицу. Волим те од неба до земље и натраг. Твоја Јефика. (Срећан сам као и ти и поносим се тобом, закључио је Алек)

Други Јефимијин извештај испричан у телефон трећег априла. Данас сам опхрвана мислима и забринута. Питам себе да ли ћу имати снаге да одгајим ово двоје пилади. Воље имам, а да ли ћу моћи да им пружим све што треба. Обоје су добро. Нападају моје сике, Драгица леву, Дамјан десну. Млека имам, хвала Богу, довољно за обоје. Обоје имају тамне очи и трепавице, али још не и обрвице. Телесно, ја сам добро. Храна није нарочита, али све што дају ја поједем. Морам, ја сам деци кухиња. Ако не буде нечег непредвиђеног, ми излазимо за три дана, у петак око десет сати. Близанце задржавају мало дуже. Потребно је

да ми донесеш топле гаћице (све су у орману, испеглане), стезник за чарапе, ципеле и сиву штофану хаљину. За пилиће су припремљена два комплета, један розе, а други

75

плави, као небо, у орману су. Понеси и њих. Да ли си јавио својима у Рујевину да смо добили близанце? (Јесам и они су радосну вест разгласили по селу. Бака Драгица се радује унучићима). Мили, грли те и љуби твоја Јефика. Пошто је подојила свој двојац, Јефи се вратила Идиоту (Достојевски) и размишљала о томе колико је овај свет окрутан. Кнез Мишкин је добра душа, своју доброту нуди свима, али је нико неће, никоме није потребна. Питала се „коме сам ја потребна сем овим кучићима“ и у себи набрајала – тати Дамјану, Алеку, Јужном мелосу, а нарочито гитаристи Манчу и вођи групе Вањи Находу, публици, гледаоцима што се јављају на друштвеним мрежама, пријатељи су ми доктор Војин и сестра Милка... И била је задовољна. Живот је вредан колико си некоме потребан.

Манчо је долазио у породилиште, махнуо јој руком са врата собе, подигао руку, стиснуо песнице и послао осмех. Много. Задовољна. Почела је да певуши, а у том тренутку је наишао доктор Војин који ју је често обилазио и био задовољан стањем породиље и деце. „Јефимија, молим вас, једну песму за мене, да прославимо јер све тече како треба“. А она се подигла, узела ваздух и започела Зајди, зајди“, прелепу и врло тешку песму. Ону која је прославила Александра Саријевског и Тошета Преског. Затреперили су меки свиласти тонови у валовима од најнижих до највиших при чему је Јефи оне високе држала тако дуго да се доктор Војин уплашио да ће јој пући глас. Али непотребно, јер је она имала савршену технику дисања. Дијафрагма је све издржала. После првих акорда, окупили су се у соби лекари и сестре да чују небеску песму. Издржала је до краја иако је песма дуга. Зачуо се аплауз, а она је рекла „ово је било за сестру

76

Милку и доктора Војина“ који је у три корака био поред ње и пољубио је у косу. Замолила је „немојте тражити више, слаба ми је кондиција, прешла је на моје кучиће.“

Петог априла у ходнику породилишта било је изненађење које је режирао гитариста Манчо уз сагласност директора. Био је ту комплетан „Мелос“, Јефикин тата Дамјан и супруг Алек. О свему је Манчо мислио. Публика су били гинеколози, сестре и породиље у отвореним собама. Директор Станчић казао две уводне реченице: „Музичари из познате групе „Мелос“ дошли су да Јефимији Мишковић честитају близанце. Дошли да заједно прославимо срећан тренутак када се рађа живот.“ Почели су пригодном песмом Миње Суботе: Када се роди дете / тада сам срећан од главе до пете / када се роди беба / тада сам срећан од земље до неба. Јефи је певала заједно с а њима из своје собе. Лекари и сестре су ову песмицу одушевљено доживели као честитку себи. Тата Дамјан, супруг Алек и породиља су плакали јер су заиста били срећни до неба. Гитариста Манчо, који је топло доживљавао Јефимију, све је предвидео. Замолио је сестру да јој дотури микрофон. А онда је вођа групе и диригент Вања Наход најавио: „А сада нешто из Јужне Србије, Густа ми магла паднала на тој ми равно Косово. Солиста је Јефимија Мишковић, из породилишне собе. Певај, Јефи, колико можеш, жељни смо твога гласа.“ А њој груди да пукну од дивног узбуђења, прорадио адреналин, нашла енергија, сва се претворила у глас, група је прати. Кавал и кларинет боје мелодију, а Јефин глас сеже у небеса. Чудесан концерт у најсрећнијој прилици. Доктор Војин снима телефоном доживљај за цело породилиште. На крају група сложено поздравља солисткињу: здраво, здраво, здраво, чекамо те.

77

ПРВА ГОДИНА

Годину дана Јефи је поклонила „кучићима“, Драгици и Дамјану. Двоје није лако подизати, али она је била срећна баш зато што је родила близанце па и најтежи труд око њих није јој био тежак. Први дан по изласку из породилишта увек ће упамтити. Дошла је патронажна сестра да родитеље „уведе у посао“. Нека средовечна, смирена жена искусна у гајењу бепчади стрпљиво је објашњавала шта и како треба радити. У стану су већ била спремна два кревета. Пошто је мајчино млеко незамењива хра-

на одојчадима, Јефимија своје резерве (срећом оне нису биле мале) треба да расподели на двоје. Сестра је показала мами како да подаја обе бебе истовремено. Једна сиса десну а друга леву дојку, а следећи пут се мењају тако да иста беба не „вуче“ стално из исте дојке.

Да би их нахранила како треба, и сама треба добро да се храни. Као да је нутрициониста, сестра је нагласила дојиљи да треба да једе свеже и кувано и то пет пута дневно – три главна оброка и две ужине. А у јеловнику обавезно треба да буду интегралне житарице – пшеница, кукуруз, пиринач, јечам било кроз гриз или брашно. Од протеинских намирница треба да једе сочиво, пасуљ, јаја, месо, рибу, млечне производе. И мора увек пити доста воде. Њено здравље и енергија преточиће се у њих. Објаснила је та добра сестра како треба држати децу (подметнути шаку под главицу), како их купати, како их успављивати, причати са њима, пуштати тиху музику.

78

Као и увек, била је Јефи систематична и методична, састављала је себи седмичне јеловнике трудећи се увек да буду заступљене све саставнице здраве исхране једне дојиље. Јеловник за децу био је далеко осетљивији задатак јер за то је било потребно добро знање и танано осећање. Прочитала је она све што је прочитати требало и састављала је јеловнике према дечјем одрастању: навршена четири месеца: подој, ручак – пиринчана млечна каша, подој, ужина – пире од шаргарепе; подој, подој. Већ са навршених пет месеци деци је увела два, три оброка са чврстом храном – просо, кромпир, тиквице, јабуке, крушке и обавезна четири подоја.

И Алек је био помало мама. Његова помоћ је била драгоценост и деци и Јефимији. Све њене приручнике о гајењу одојчади прочитао је и он тако да је знао које су намирнице на реду у следећем дечјем месецу па је те и куповао.

Она је у своме Повременнику отворила посебно поглавље Месечник напретка у који је уносила запажања о деци. Први месец: доје, спавају по 17 сати, покрећу руке и ногице, труде се да ухвате висећу играчку. Други месец: смешкају се, врат им је снажнији, вакцинисала сам

их. Трећи месец: врте се по кревету, окрећу главу, реагују на звукове, познају мој глас, воле играчке јарких боја.

Четврти месец: кад причам прате покрете мојих усана, труде се да изговоре понеки слог. Пети месец: осећају се пријатно кад им се обраћамо Алек и ја, врте се по кревету, реагују на различите звукове, препознају мој глас и кад ме не виде. Шести месец: сваког месеца добијају у тежини по 200 грама, седе, пузе, Драгичица јури Дамјанчића, кикоћу се, циркус у стану, појавили се први зубићи, празник. Седми месец: уочавају разлике између звукова, 79

знају да кажу мама, тата. Осми месец: окрећу се са стомака на леђа, расту по један и по цм месечно, седе на ноши. Девети месец: лепо се формирала по два доња секутића. Десети месец: покушавају да се чешљају чешљем, умеју да једу кашиком.. Једанаести месец: ходају држећи се за намештај, понављају кратке речи. Годишње постигнуће: ходају не придржавајући се за намештај, Драгичица висока 75 цм и тешка девет кг, Дамјанчић висок 78 цм и тежак 10 кг, изговарају по пет, шест речи, траже ношу да пишке, воле звучне играчке, радо слушају пријатну лагану музику, цупкају у креветићу, показују прстићем на флашицу у којој је сокић, дижу руке увис кад хоће у наручје. И Јефи и Алек су причали са децом која су, иако ништа не разумеју, пажљиво слушала пиљећи у њих. То неразумљиво ће се наслапати у њиховом памћењу па ће некад по асоцијативној вези искрснути на површину. Зато, разговор са децом никад није бачено време.

Деца су им и појела и даровала годину дана, али њима треба чобанин и после тога, а њих двоје имају обавезе на послу. Шта са децом док они нису ту? Како премостити време док деца напуне три године и пођу у вртић? Кућна помоћница јесте решење, али половично. Она може да очисти и уреди кућу, да подгреје ручак, али деци је потребна љубав јер њоме се најбоље васпитава. Одустали су од тога, јер најбољи је бака сервис. Баке и деке су неизмерно богатство за децу. Незаменењив капитал. И Алек је предложио, а Јефи радо прихватила да из села доведу његову мајку Драгицу која има искуства у одгајању деце. И она је дошла јер неизмерно воли унучад, а унучица

је наследила њено име. Али, свако решење има и другу отежавајућу страну. Старој жени која је читав век провела на широком простору, у великој авлији, на ливади,

80

у повртњаку, на пашњаку неће бити пријатан живот у београдском голубарнику. И није био. Уз то она је морала да прође кроз мали курс исхране деце. У Рујевини она је одгајала децу на млеку, сиру, кајмаку, пасуљу, кромпиру, јабукама, крушкама, овде ће морати да их храни из разних флашица, кесица, пластичних кутија, тетра пака. Трудио се Алек да помогне мајци, био нежан. Олакшавајућа околност је била што се могло рачунати на повремену помоћ Јефимијиног оца Дамјана (Дамјан старији) кога је она довела из Трстеника у Београд и обезбедила му гарсоњеру. Он је са пријом Драгицом изводио децу у оближњи паркић што им био најдражи део дневног програма. Могли су да трче и да се њишу на клацкалици. Увече, кад су сви на окупу, после оброка, било је време кад су Алек и Јефи узимали децу „под своје“. Причали са њима, разгледали сликовнице, укључивали дискове са пригодним причама, певали им дечје песме, играли се са њима. И њих двоје били су деца.

Бака Драгица није могла без вести из Рујевине, тамо јој је пупак. Повремено је Алек звао брата Хранислава мобилним телефоном и то је била прилика да бака сазна шта они тамо раде и да ли им она много недостаје, да ли су посејали, оплевели, да ли је кукуруз клијао, јесу ли се из земље појавила два листића. Издржала је бака годину дана живота у београдском голубарнику, а кад су деца напунила две (март 2919), изненадила је сина и снаху предлогом да она поведе децу у Рујевину, да тамо буду годину дана, да се надишу свежег ваздуха и да једу „моју природну храну, а не ову из флашица и кутија“. Биће здравија. Погледали су се Јефимија и Алек и, после кратког договора, прихватили. Деца ће бити у сигурним рукама, далеко о градске буке и угљен диоксида, у природи, осетиће широки простор, стећи нека нова сазнања.

81

Гомилу дечје гардеробе, и резерви хране на коју су деца навикла, стрпали су у кола и кренули Ибарском ма-

гистралом, Алеку добро познатом рутом. После два и по сата вожње, преко Љига и Чачка, стигли су до Парменца и свратили у онај познати ресторан на телеће печење у сафту. Било је доста гостију. Укус, прсте да полижеш. Деца су слатко јела, али кад им је Јефимија добро иситнила месо. Обоје су се служили сами, кашиком. Одатле до Рујевине двадесетак минута вожње. Дечкићи, Марко и Јован, лепо су примили Драгичицу и Дамјанчића. Одмах су их водили да им покажу јагњад која су се играла у ограђеном пашњаку. Довели су размаженог Бекана да га деца милују. У Београду су имали прилике да помазе само комшијиног пса. Алек је увек мислио да његовом брату Храниславу није лако зарађивати хлеб у зноју лица свог. Ето отац, покојни Димитрије, подметнуо је леђа мени, упутио ме да се школујем и лакше живим. А мој Храме ради и дан и ноћ, мора да гледа у небо, да ли ће суша или град, да ли ће његов труд отићи у неповрат за десетак минута. И опет се не жали. Каже да од пољопривреде може да се живи. Вели он Алеку да је припремио пет хиљада евра за куповину трактора. Сад зависи од другог. Поораће мени кад заврши посао себи или неком другом. Недостаје ми још две хиљаде за трактор. Кад је то чула Јефимија, није чекала Алекову реч, него је одмах казала: „Ми ћемо ти помоћи.“ Добра душа, помогли су. „Од пољопривреде може да се живи“, каже Хранислав, а у Рујевини све мање људи. Ко год може одлази у град. Има доста старијих момака, нежења. Неће девојке за сељака, неће да музу краве. Радије ће отићи у Чачак да буду чистачице. Страховали су Јефимија и Алек да ће деца плакати кад њих двоје буду одлазили, али је све прошло неосетно.

82

Драгичица и Дамјанчић су се забављали са Марком и Јованом па је татин и мамин одлазак прошао неприметно. Из Београда су се јављали телефоном једном у два дана да често не растужују децу коју су интересовала јагњад и крава Цветана која воли да јој милују врат, а она им лиже косу.

Кад су се први пут јавили, Хранислав је дао телефон Драгичици, а она: „Мама, овде је лепо. Крава ми је лиза-

ла косу. Са Марком и Јованом смо ишли у шуму да беремо печурке. Животиње знају да причају. Крава риче, коњ рже, магарац њаче, овца блеји, јаре мекеће, кокошка какоће, певац кукуриче, птица цвркуће, пиле пијуче, пчеле зује. Тако они причају“, изговорила је Драгица која је савладала рујевске ономатопеје. И речник им је постао богатији.

Кад су следећи пут позвали, телефон је добио Дамјан и испричао мами шта су научили. Знају шта су авлија, синцир, џабалук, буца, тестија, наћвар, огњиште, бакрач, вериге, баскије... „Овде лепо једемо сира, кајмака, млека, јели смо и прженице. Била је укусна гибаница, припремила је бака. И качамак смо јели са сиром. Гледали смо како стрина Милојка музе краву. Она мирна, само неки пут махне репом да отера мушице.“

Тако су мама и тата сазнали тачне и слатке вести са извора виђене дечјим очима и казане дечјим устима. Једном месечно долазили су њих двоје да загрле децу и деца њих, да једни другима испричају оно најлепше.

Била им је најслађа заједничка шетња по шуми. Не само деци него и Јефимији која је одрасла на градском асфалту. А дечја радозналост је бескрајна. Где ноћу спавају птице, где пију воду, како веверица скаче са дрвета на дрво, зашто људи не могу тако, имају ли животиње

83

зимску одећу, птицама нису потребни путеви, имају крила. А на свако питање је требало одговорити.

Та година им је брзо прошла. Надисали су се озона, наслушали птичјег цвркута, нагледали шумског зеленила, дружили са животињама, наиграли са Марком и Јованом, хранили се природном храном. За годину дана није им био потребан лекар. Ни једном се нису упишкили у кревет.

Јефимија је била срећна јер је Алек био добар и мек као најбоља мама и није имала ни зрна сумње у то да се он понаша као прави биолошки отац, чак и боље од многих очева. А да ли је та његова нежност према деци извирила из душе или ју је он сам себи наметнуо врло промишљеним и испланираним приступом? Да ли му је било тешко да пред својом мајком глуми правога оца који

јој је подарио унучиће? Једне ноћи уснио је сан који га је тешко оптеретио. Он у својој Рујевини са децом, а његова мама, бака Драгица, забавља се са слатким „кучићима“, чешља им косу, ословљава их са „бакино злато“, а у њему нешто наврло па викне колико га грли носи „то нису моја деца, то нису твоји унучићи“, тргне се и пробуди. Јефи му каже: „Нешто ружно си сањао, трзао си се.“
Прави Алек је проговорио у сну.

84

ДЕДА ВАСПИТАЧ

Баку из Рујевине заменио је деда Дамјан у Београду. Крепак пензионер, добро га служе глава и ноге. Може без штапа да иде уз улицу Краља Петра. Чини све да деци не буде досадно. Зна да она воле занимљиве приче и игре, воле да трче и скачу. Стан је био пун сликовница, бојица, лево коцкица, лоптица, хартије коју су деца нашарала. Подстицао их је да од коцкица саставе кућу, кулу, сто. Важно је да њихова машта ради. То је период кад они, као сунђер, упијају све и који се касније тешко накнађује. И не сме се пропустити. И тада деца, ако се са њима добро ради, могу да схвате шта су праве вредности. Направио је списак одлика које код њих треба формирати уз помоћ пригодних прича или кроз разговор са усмеравајућим питањима. У списку су били поштење, искреност, пријатељство, марљивост, милосрђе, сиромаштво и богатство.

Да би деца осетила шта је поштење, измислио је пригодну причу. Средовечни радник који је на Дунаву истоварао гвожђе из брода, сео је, после рада, на клупу да се одмори. Приметио је ту на кеју, у трави, новчаник и подигао га. Освртао се има ли некога ко тражи оно што је изгубио, али никога није било. Отворио је новчаник, пребројао новац. Пет хиљада евра. А њему је недостајало сто евра да купи болесној мајци лек. У новчанику је била и лична карта са подацима човека који га је изгубио. Питао је децу шта је урадио налазач који је имао

85

три могућности: да задржи сав новац, да узме сто евра колико му недостаје за лек и новчаник остави где га је и нашао, да позове човека који га је изгубио и врати му

сав новац. Дамјанчић је одговорио: узео је сто евра да би болесној мајци купио лек, а све остало оставио. Драгица је одговорила: вратио је сав новац. „Браво, Драгице“, рекао је деда. Шта је даље било испричао је деда. Отмени господин је дошао, примио новчаник, пребројао новац, видео да је све у реду, рекао хвала и отишао. „Није частио налазача“, отело се Дамјану. „Срам га било. Могао је сиромашка частити бар са сто евра.“ Закључак је био: налазач је поштен, вратио је сав новац иако је сиротиња, а отмени господин је нечовек. Има много, а неће да поклони мало. „Богат је онај који дели“, додао је деда. За схватање искренности, деда је измислио догађај. Ђаци су у школском дворишту шутирала лопту. Једна је погодила прозор који се сручио у парампарчад. Није било јасно ко је последњи шутнуо лопту или се она од неког одбила. Разредни старешина пита ко је разбио прозор. Све ћуте, јавља се Владимир и каже „ја сам“. Отац је платио стакло за прозор, али је казнио Владимира. За тај месец му није дао џепарац. Остао је без џепарца, али је био искрен. Искреност је кад кажеш истину и кад је неповољна по тебе.

Да би деца схватила шта је доброта, деда је искористио племениту библијску причу о милосрдном Самарјанину. Неког човека, који је путовао из Јерусалима у Јерихон, напали су разбојници, свукли га, претукли, оставили га полумртвог и отишли. Тим путем наишао је јеврејски свештеник и није помогао своме сународнику него је прошао. Наишао је и помоћник свештеника који је, такође, прошао, није помогао несрећнику. Затим

86
дође Јеврејима омрзнути Самарјанин, који је туда путовао, сажали се над несрећником, опере му ране маслиновом уљем и вином, превије их. Подигне га на магарца, одведе у гостионицу где је бринуо о њему. Сутрадан, кад је полазио, да гостионичару два сребрењака и рече му: „Брини о њему. Ако потрошиш више, платићу ти по повратку.“

Дедино питање за децу: „Шта мислите, ко је претученом несрећнику од оне тројице био ближи – његови сународници или омражени Самарјанин?“ „Онај који је

помогао“, одговорила су деца. Поука: треба чинити добра дела. У време кад човек све више робује стварима и кад се људска вредност цени по томе колико имаш а не колико знаш и колико вредиш као човек, треба деци, на погодним примерима показати да имовина, макар била и велика, није исто што и срећа. Деда је то покушао да покаже својим унучићима на причици коју је преузео са интернета.

Неки врло богат пословни човек одлучио да своме сину покаже шта је то сиромаштво како би знао да више цени богатство које има. Одвео га је на неко сиромашно сеоско имање код породице са пуно деце. Провели су онде два дана.

„И, јеси ли сад видео разлику између богатства и сиромаштва?“ – упитао је отац сина кад су се вратили кући.

„Јесам, тата!“ – одговорио је дечак.

„Ја сам јединац, а она деца имају и браћу и сестре.

Ми испред куће имамо базен, а они имају реку у којој могу да пливају и лове рибе. Ми имамо климу у кући, а они само отворе прозоре и струји им хлад од храстова испред прозора и с реке. Ми о птицама гледамо на телевизији, а њима праве птице слећу на прозоре. Ми имамо

87
пса, а они имају стада оваца, тата, научио сам што је богатство. И жао ми је што и ми нисмо тако богати.“

Дедино питање. „Шта сте сазнали упоређивањем јединца из богате куће и деце из сиромашне породице?“

Очекивани одговор Дамјана и Драгице: „Деца из сиромашне породице су срећнија.“ Објаснили су и зашто: Дечак из богате куће је јединац, а у сиромашној породици има више деце. Она живе у природи, имају реку, птице им слећу на прозоре, имају стадо оваца, а дечак из богате куће све то нема. Поука: Није неопходно да будеш богат да би био срећан. Богат је онај ко је задовољан. У једној изреци је речено да је боље у колиби певати него у палати плакати. Богатство је често неправедно стечено. Ретко је ко постао богат а да претходно није био шктр. Исус Христос каже: „Лакше је камили проћи кроз иглене уши него богатоме ући у царство небеско.“ Имовина није само оно што имаш него и оно што знаш.

За поимање пријатељства одабрао је басну о медведу и двојици пријатеља.

Једнога дана два пријатеља су шетала шумом. Знали су да је шума опасно место и да се свашта може догодити. Обећали су да ће бити близу један другом у случају било какве опасности. Одједном им је пришао велики медвед. Један од пријатеља се брзо попео на оближње дрво, остављајући другог пријатеља иза себе. Овај други није знао како да се пење, већ је следио здрав разум. Легао је на земљу и ту остао без даха претварајући се да је мртав. Медвед му је пришао, омирисао га и одлутао јер медведи не дирају мртве. Пријатељ са дрвета је сишао и упитао пријатеља: „Драги мој, коју тајну ти је медвед шапнуо?“ Овај му одговори: „Саветовао ми је да никада не верујем лажном пријатељу.“

88

Поука: прави пријатељ се познаје у невољи. Човек нема много правих пријатеља, јер је мало оних који хоће да се жртвују за другог. Један филозоф (Шопенхауер) каже „пријатељ свих није ничији пријатељ“. Прави пријатељ ће ти указати на грешке и његове замерке мораш прихватити, јер он ти мисли добро. Причао им је деда како се препознаје пријатељ: честита ти рођендан, игра се са тобом, воли са тобом да прича, идете заједно у зоолошки врт, дружите се, пита те зашто си нерасположен, кад ћеш у паркић.

Деди је бављење унучићима била више награда него труд. Весела, живахна, радознала, разиграна деца била су подршка његовим годинама које он посвећује нечем племенитом, њиховом одрастању. У томе је било доста разноврсности у којој је морално формирање само један део. Тражила су деца покрет, трчање, промене тако да је требало да задовољи и те потребе. Ташмајдански парк је као душу дао за то. Најчешће, кад киша не пада, ту је скуп бака, дека, деце и кучића. Деца потроше вишак енергије јурећи се, њишући се на клацкалицама, пентрајући се на пењалицама. Ту су и мала такмичења ко је бржи, ко се више попење. Деда их је подизао да се рукама ухвате за вратило и висе, а он их придржавао. По повратку из парка лакше се заспи. Одлазак у зоолошки врт је увек био

празник за децу. Највише су се задржавала поред базена са фокама посматрајући њихову игру. Било им је занимљиво што су неки људи доносили рибице и бацали их у базен, а фоке их халапљиво дочекивале и гутале. Поред кавеза са слоновима, највећим сувоземном животињама, и Драгица и Дамјан су много испитивали деду: зашто слону служи сурла, зашто слон не живи у нашим шумама, где он спава зими, чиме се храни? А он је неуморно

89

одговарао на свако питање. Додао је још да је слонова све мање, јер их људи лове због скупоцене кости и због тога што се људска станишта шире, а слоновска смањују. Одлазак у вртић и повратак кући увек је био пун питања. Зашто онај чика носи црне наочаре и белим штапом пипка по тротоару? Шта значе ове фигуре у излогу (апотека, Хигија и Ескулап)? Деда је увек у џепу имао креду којом је по тротоару писао вокале и најчешће сугласнике. Штампаним словима. За пет дана их је научио да напишу именице мама и тата. Живот је много лепши уз музику која доноси много радости. Деда је осетио да деца имају добар слух па их је учио да певају дечје песмице које је он претходно научио. После неколико вежбања и једно и друго би добро отпевали задату песмицу. За месец дана певали су песме Ала је леп овај свет, Једно добро дете, Љубав је то, Вуче, вуче, бубо лења. Занимљив и садржајан живот и деци и деди. Лако је унуцима кад имају таквог деду, а њему је много лепше са њима него кад је сам. Много је лакше Јефимији и Алеку уз деда сервис.

90

САЖЕТАК

Јефимија је породично време од 2017. до 2024. сажела у своме Повременнику збивања и догађаја. И, не случајно, баш то време. Анђелчићи су завршили свој период вртића и још први разред основне школе, а треба да се осврне и на себе, Алека и оца Дамјана. Треба да се саберу оцене и утисци.

Деца: Са 40 недеља, то сам записала, слушају звукове, машу рукуцама на моје речи, смеју се, опонашају моје и Алекове покрете и гласове, умеју да пију из шоље. Са

11 месеци велика радост, обоје пузе прво на рукицама и коленима, а потом на рукицама и табанима. Јуре једно друго. Кад се напунили годину дана, почели су голубићи да ходају, прво мало нестабилно, а затим сигурније. Почели су да понављају неке двосложне речи – мама, тата, деда и да певуше слокове по такту на-на-на-на-на, а кад си напунили три године, уз такт додали су и мелодију. Одавна су постала радознала, запиткују „шта је ово“. Од завршетка друге до седме године, бораве наизменично Рујевина – три летња месеца, Београд – девет. Рујевина – бака и њена љубав, простор, трчање, шума, ливада, јагањци, сир и кајмак; овца пасе, кокошка кљуца, свиња рије, мачка гребе, глиста пузи, комарац убада. Звукови природе и тишина, пуна плућа озона, резерва за Београд. Београд – мало код нас, Алека и мене, више код деде, васпитача и водитеља. А он им чита, прича, упућује. Учи их словима, брзо су научила да пишу двосложне речи

91

– мама, тата, дека, бака. Вођа пута до вртића и натраг, одлазак у Зоолошки, велика радост, игра са фокама. Поучне и занимљиве приче, моралне поуке – будите добри људи. Научили да пливају.

Васпитачица Вања: Два анђелчића, лепо васпитана, уредна, умеју да се друже, воле их деца, лако уче. У програмчићу који смо припремили њих двоје врло лепо певају у дуету.

Учитељица Нада: Бескрајно слатки, паметни као пчелице, седе за истим столом, све знају, припремљени одлично, могли су да прескоче први разред, да иду одмах у други, али премлади су, најмлађи у одељењу. Њима не треба велика помоћ, доста знају. Дамјан одлично пева, прати га сестрица. Он је леворуки на левој шаци су му једнако велики домали и средњи прст што није никаква сметња. (Ту ознаку је одавно приметила и Јефимија, али је о њој ћутала)

Наставници у Институту за стране језике: Лако им улази у уши руска и шпанска акцентуација.

Укратко: Помози Боже, деци све добро иде. Све прописане вакцине су добили. Последње зиме имали су малу кијавицу.

Мој тата Дамјан. Крепак пензионер. Добро га служи кефало, а и ноге. Пратилац, вођа и васпитач деци. Сваки дан обради по неколико лекција из честитости и људскости. Исприча неку бајку или басну, поразговара са децом о њој и тражи да она кажу поуку. Поуздана десна рука. Приметила сам да се дружи са симпатичним вршњакињом. Размењују искуства, испуњавају слободно време. Ако, нека им буде.

Мој Алек. Драг и добар бескрајно. Мелем на рану. Породични снабдевач. Прецизно води кућно књиговодство, дневни трошковник. Не мрзи га да очисти лук и

92

усиса прашину. Добро је савладао и неке кулинарске рецепте. Уз то, има још обавеза: мене, децу (мази их), вуку га за косу, и информатичку литературу. Ја сам му жена, а она му је љубавница. У 23 сата морам да га терам у кревет. Лепше ми је уз њега. Привржен ми је као кученце. Треба му чврст ослонац, мисли да сам то ја. Не каже, али чини ми се да има неку муку дубоко запретану у души коју не казује. Можда га мучи то што он мојој деци није биолошки отац. Воли их, али можда га мучи неплодност о којој ћути. Можда пати што ме је други осеменио, од мене начинио мајку.

За десет година брака није се променио ни за јоту ни емоционално ни на речима. „Ти си моје све, звезда са истока, животни компас.“ Ни један једини пут није подигао тон. У општењу са другима милиметарски одмерен, коректан и на одстојању. Затворен, закопчан до грла. Не прича о политици, неће да гази блато и „прља ципеле“. Његов положај у Јуруп информатику је устаљено чврст, готово завидан. Стручно поуздан, увек у току са иновацијама, прецизан у раду, строго поштује рокове, са свима добро, али на одстојању, са сваким одмерен, ни са ким близак, ни о коме не изриче суд.

Изузетак му је гимназијски друг Драгош Маливук са којим отвореније проћаска у кафани уз грејану ракију. Годинама ради у истој фирми у којој још није стекао ближег пријатеља. Његово понашање као да је по математичком моделу у коме су све саставнице складно укомпоноване. О својој приватности ни речи није прословио,

а о туђој такође. Увек уредан, са краватом, у оделу складних боја. Наоко тих и неприметан, увучен у себе, био је врло приметан управо зато што је неприметан. Они око-ло га цене, али нико не чепрка по његовој приватности,
93

а ни он по њиховој. Кафу пије сам. Напорно је понашати се тако стегнуто.

ЈА. Каже Душко Радовић да је у животу довољно бити паметан само два пута: кад бирате занимање и брачног друга. Ко оба пута промаши, мора бити паметан целог живота. Погодила сам оба пута, али то, ипак, значи да и даље треба да будем паметна. Психолози тврде да је адолесценција (дозревање) у животу човека преломни период, (а сав стане у три године, од 15. до 18), пун замки и упоређују га са превирањем грожђа. Од винара, његовог мајсторлука, зависи да ли ће, после превирања, добити вино или сирће. Мој тата Дамјан је био добар винар. Постала сам вино. А да ли је било искушења, било је. Једно од њих је био Вишеслав, прва љубав у покушају. Оставила сам га, јер иако је имао 20 година, није израстао у самосталног човека него се држао мамине сукње, чему је крива његова посесивна мајка која му није дозволила да порасте. Кад сам била код њих (он је хтео да ме види његова мама), замолила сам га „Виши (од Вишеслав), дај ми чашу воде“, потрчала је мајчица да ме послужи. Видела сам да он неће никада порастати и рекла му збогом. Мојим девојачким одрастањем добро је управљао мој отац који није допустио да постанем размажена јединица. Имала сам узоре за поистовећивање који су зрачили знањем и људскошћу. Један је био тата Дамјан, други професорка српског језика Јелена Бранков, трећи примадона Ђурђина Авдејева, четврти матушка Варвара. Тако сам се осамостаљивала и тражила себе, али нисам постала ничија копија. Није у праву Хамлет који каже „слабости име ти је жена“, јер је закључивао на само једном примеру. Постоје и такви људи који су стално незадовољни. И кад им је све потаман, и кад имају срећан брак, и уносно
94

радно место, и кад су им деца одликаши, они ипак нађу разлог за мрзовољу. Никад се нисам жалила па ни онда

кад су пропали моји оперски планови. „Нада која обећава“, па ништа. Увек сам веровала у себе и сутра. Тридесет две ми је године. Имам Алека и двоје седмогодишње деце. Многе жене се у тим годинама, а често и касније, тек удају. Солисткиња сам у цењеној музичкој групи Јужни мелос у којој ме сви воле, а и ја њих. Нико ми није стао на жуљ, а ни ја не чепам никога. Ипак, међу свима издвајам Манча и Вању Находа. Са „Мелосом“ сам пропутовала целу бившу Југу, два пута била у Русији, и дочекивана и испраћана са најлепшим похвалама. Новине, телевизијски и радио програми били су пуни мојих слика и песме. Репертоар сам обогатила. У Загребу сам певала нешто из репертоара Кића Слабинца – Чија кола клепећу сокаком, Црне очи добро виде, неки славонски бећарац, а у Скопљу Зајди, зајди. Руске и шпанске песме у оригиналу свуда су добро примљене. Нисам постала Марија Калас, што је предвиђала моја добра менторка, примадона Ђурђина Авдејева, али оним што сам постигла нисам незадовољна. Радим оно што волим, умем и знам. И певам оно што волим, традиционалне песме по којима се и препознаје наш народ. Повратила сам девојачку линију, на сцени се лако крећем, Вања Наход каже да ја певам и телом. Мелос је издао три Албума, а у већини песама ја сам солисткиња. Руски и шпански су ми све бољи па лако певам на тим језицима. Стање на жиро рачуну ми је добро. Плаћам порез на годишњи приход.

Мој брак је складан. Алек је бескрајно драг и одан као кученце. Треба му сигурно уточиште и самоуверен, поуздан човек. Није мушкарчина, који лупи десном у сто и изда наређење, али је сигуран пратилац уз доброг вођу.

95

Он је и мене убедио да сам то ја иако нисам никакав командант. Мајка ми је прерано умрла, нисам је запамтила па ми је тата био и мама и сву сигурност и нежност коју имам од њега сам примила. Можда у мени има и мајчиних гена? Не знам. Породични и пословни Алек су два различита човека. Годи ми то што он има неподељен углед на послу зарађен знањем, озбиљношћу, одмереношћу. Двоје деце, плус нас двоје и плус мој тата смо складна породица без буре и разговора високе температуре.

Тиха вода брег рони. Моји даљи планови: напредак деце, сигурност са Алеком, да ме служе гласне жице и да народ верује мојој песми. Да достигнем Јосипу Лисац која божанствено пева песму Низ поље бабо иду сејмени.

96

ПОСЛЕ ДВАДЕСЕТ ГОДИНА И КАСНИЈЕ

Година 2042. Прошло је две деценије, читава једна младост. Воћка посађена тада, одавно даје најслађе плодове, девојчица рођена тада сада је процветала ружа, а дечкић иде у теретану и развија бицепсе. Њихова мама, а то је Јефи има 42 године и даље је привлачна жена. Девојка и момак, Драгица и Дамјан (број два) имају по 21, Алек 46, а Дамјан (број један, Јефимијин тата) 70. Кад пређу четрдесету, неке жене хвата паника. Лице више није затегнуто као некада, намрешкале се боре на спољним угловима очију. Хаљине из претходног времена тесне. Врат се заклања марамом или шалом. Прошао је најлепши део живота, шта сад.

Почиње самоиспитивање. Питају се како су потрошиле младост и жале за пропуштеним приликама. Кају се што нису раније засновале породицу и што им је то једно једино дете још у колевци. Процењују да још није касно за преокрет, за неки нови и успешнији почетак. Оне најхрабрије и најлуђе улећу у емотивну авантуру и налазе још лућег 20 година млаћег дечка. Друге, опрезније и стабилније користе стечену мудрост и искуство и започињу уносне послове, преокрет. Јефимији није потребан преокрет него наставак, да тече као до сада и породично и каријерно. Собом је могла да буде задовољна. Тело јој је и даље као затегнута опруга, нема проблема са килограмима. Њена деца више нису деца него одрасле, зреле особе које могу самостално да одлучују. Драгица

97

је успешно, и на време, завршила студије шпанског и руског језика. Већ је превела (добро) неке мање познате Лоркине песме које су и објављене у часопису Култура што јој је дало крила. Стари професор шпанског савременог језика био је особито задовољан њоме. Кад је на часу требало читати неки одломак из Дон Кихота, она га је читала. То искуство је стекла учећи шпански у Инсти-

туту Сервантес. Предлагао јој је професор га буде његова асистенткиња, али после породичног договарања, она је захвалила, но није прихватила понуду. Дамјан млађи (Јефикин син) је кренуо маминим стазама. Завршио је студије музичке уметности, соло певање. Привлачан тамни бас. Игра одбојку за лигашки клуб Зора. Висок, снажан, средњи блокер, има топовски смеч. Добро му иде, али то му није коначно опредељење иако му тренер каже да је рођени одбојкаш. Повољно је то што је лево-рук. Мало је таквих.

И једно и друго, Драгица и Дамјан су већ стали на „луди камен“. Налазе се у добу кад су им многи путеви отворени. Треба изабрати онај прави који води срећи и успеху, а срећа је кад радиш оно што волиш и од тога живиш. Јефимија (она им је била водич јер мекани Алек је био за причу и забаву) им је омогућила разне покушаје па биће оно што сами изаберу. Но, у себи је највише волела да се определе за музику, уметност која омогућава човеку да искаже душу и да део душе подари другима. А обоје имају дара у изобиљу који су наследили од ње и далеког, непознатог оца из Шпаније. Кад се изнуђено (морала је) опредељивала за „дете из епрувете“ дошло јој је као олакшање што је њене захтеве најпотпуније задовољавао баш Шпанац и баш музичар, професионалац.

98

И Балкан и Иберијско полуострво припадају Медитерану. Исте одлике простора требало би да формирају нешто заједничко и у људима. Ми овде смо топли, дружељубиви, гостољубиви, пуни снаге и темперамента, добре душе и мека срца. И музика нам је таква, да се веселиш и да плачеш, није хладна, нордијска. Није чудо што је децу, још у предшколском времену усмеравала на шпански и руски језик, јер ће енглески, и онако, узгред научити са телевизије и из реклама. Како је гледао Алек на тај наглашени шпански (Јефи му је казала да је биолошки отац „његовој деци“ Шпанац) то само он зна јер споља се није ништа видело ни осетило? Кад је она певала, у домаћим вежбама, неку песму Марије Долорес, он је, имао се утисак, уживао. У породици је, онако изокола,

сам од себе, настао музички трио. Кад је Јефи запевала песму Густа ми магла паднала на тој ми равно Косово (волела је ту песму и често је певала), придружило се и двоје млађих. Испало је боље него што је она очекивала (нису имали претходне заједничке вежбе). Певала је први глас, а двоје млађих су је пратили. Дамјанов бас давао је песми дубину. Пољубила их је у косу уз „алал вера мамина млађаријо“. Стара истина: што мачка роди, то мише лови. Кога роди Јефимија, тај мора добро певати. У слободним вечерима наставили су музичко дружење, али је Јефи стално повећавала захтеве, подизала лествицу, као што се подиже при скоку увис. Кад су вежбали традиционалну шпанску песму „Старо али добро“ (Oldies But Coodies) Дамјан који је био солиста није се сложио са мајком да започиње за пола тона ниже (она се плашила да ће га издати глас) јер се тако умањује ефекат. Била је то колегијална расправа. И било је по његовом. Он се све више загревао за песму која му добро иде, и све

99

мање одлазио на одбојкашке тренинге. У себи Дамјан се надао оперској каријери, вежбао је код диве Васке Радек која је у њему видела Кнеза Игора. Био је на аудицији у опери пред строгом комисијом која је оценила да је његов бас кристално чист, снажан, продоран, топао и великог распона (четири октаве), али у оперској кући није било слободног басовског места. Као одбојкаш могао је далеко догурати, отићи у Италију, заиграти тамо за неки врхунски клуб, обезбедити добар уговор, али због чега је онда студирао музичку уметност – да одапиње бомбе преко мреже и да на то потроши живот или да тоновима крепи друге и себе. Ово друго му се учинило паметније и људскије. Читао је дивне текстове о Живану Сарамандићу, једном од најбољих басова на свету, коме се дивио и Исток и Запад, свако ко га је бар једном чуо, а који је умро пет година пре него што се он родио. Преслушао је дискове с његовим песмама, готово читав репертоар. Одушевљавало га је то што је он певао не само на оперској сцени него и на пријатељском дружењу, и у кафани, и традиционалне народне песме и популарне оперске арије. Имао је уза се маму Јефи, изузетну вокалну умет-

ницу са провереним и богатим искуством, која је умела да га смирује и враћа кад он забрази у немогуће. Проширили су репертоар уврстивши још неке популарне песме (Ђелем Ђелем, Чаје Шукарије, Сејдефу мајка буђаше, Још не свиће рана зора, руску песму Волга Волга, мексичке песме Растанак, Мама Хуанита, Адиос Мексико). У подели солистичких улога Јефики је припала песма Ђелем Ђелем, Дамјану Волга Волга, Драгици Чаје Шукарије. При усклађивању, последњу, одлучујућу реч имало је искуство маме Јефи. У неким песмама солистима су, у појединим деловима, помагали и друго двоје. У 100

Чаје Шукарије носеће соло секвенце изненађујуће добро певала је Драгица, а мама и брат пратеће при чему је Дамјан давао ритам ударајући длановима о сто. Све ишло добро уз повремене застоје ради договора о „улазу у песму“, висинама, крајевима.

Деда Дамјан је остао без драге васпитно-моралне улоге кад су анђели изашли из магарећих година, кад се Драгица задевојчила, а Дамјан млађи замомчио, кад су излетели из дедовског гнезда. Кад је размишљао о пензионерском времену и старачком самовању, увек је имао у виду пријатеља, исписника, гимназијског друга, увек мрзовољног и сумњичавог Ристивоја. И као да постоји телепатија, мрзовољац најавио посету. Дамјан припремио нарецкане пршуте, кулена и пихтије. А гост, још није отпио ни два гутљаја препеченице, почео је кукумавчити: „Мој, Дамјане, дошла су најтужнија времена. Уби ме досада, не знам ни куд ћу ни шта ћу.“

„Е, мој Ристо, имаш куд, раде позоришта, биоскопи, има изложби и концерата, има излета, али постоји Ристо који то не види. Та затвореност и учмалост долази из тебе. Знаш ја да је биологија немилосрдна и да нам полако круни младалачку снагу и лепоту док нас не доведе до штапа, наочара, слушних апарата, вештачких вилица, старачких пега, слабих зглобова, отеклих колена, повијених леђа, склеротичног крвотока. Знаш и то да је потрошачко друштво немилосрдно према нама старима. Али твоја мука само делимично долази споља, а претежно изнутра. Ти си сам зато што хоћеш да будеш усамљен,

зато што ништа не чиниш да не будеш сам. Питам ја тебе мора ли човек бити усамљен кад је сам између четири зида. Не мора. И у тој ситуацији он се може дружити са читавим светом, може општити са минулим прецима,
101

може полемисати са Фројдом, дивити се Моцарту, смејати се Чаплину, одушевљавати се Одисејевим лукавствима, може гајити цвеће, разговарати са псом. Усамљеност није само однос других према теби него и твој према другима. Ко се затвори у себе биће сам и у четрдесетој години. Мораш имати неку област интересовања којом ћеш испуњавати време.“

Ристо, који је испио ракијицу и почео са бавити пихтијама, зачудио се и у себи упитао шта је овом Дамјану. „Дамјане, шта фантазираш, ако у соби седим сам, шта сам друго него усамљен?“ Овај се није наљутио за оно „фантазираш“, али избегао је да своме пријатељу буде раме за плакање па је и даље наставио га притиска: „Ти јеси, али многи маштовитији од тебе нису. Они у себи носе мисаоне и емотивне везе са другима, они су у некој врсти дијалога са њима, немог, али, ипак дијалога.“ Притешњени Ристо, који није очекивао да ће његов пријатељ бити толико немилосрдан: „Па како да будем расположен кад комшија пролази без добар дан, кад старог човека нико не примећује, кад ти телефон звони само кад те из владајуће партије питају хоћеш ли на изборима гласати за њих.“ Одговор је био: „Ја имам боље искуство. На пијаци куповао сам јабуке, а продавац ми је дао једну јабуку више. Кад сам се са двама торбама враћао кући, један момак ми је помогао, понео је једну. У трамвају девојка ми уступа место. У овом свету има добрих људи. Стар човек може живети достојанствено ако животу приступа и са ведрије стране.“ Ристо је постао нервозан, нису га орасположиле пихтије и кулен. Није рекао да су пихтије одличне иако су биле: „Дамјане, немој да ме нервираш. Како да будем ведар кад ми син готово и не долази. Не зове ме, телефон ми се убуђао.“ Ту љутњу Дамјан
102

је прихватио смирено: „Ето видиш, ти не дозвољаваш да ти неко каже и ситнију замерку. Не гради се тао добар

однос међу људима. Питам ја тебе кад си последњи пут загрлио свога сина. Кад си му рекао лепу реч? Како си га, кад је био дете, васпитавао? Да ли си био нежан и топао? Кажеш да ти је старост досадна, али запамти да старост нису боре на челу нити седа коса, старост је равнодушност. Изиђи из себе.“ Ристивоје је отишао намргођенији него што је дошао. Заборавио је да каже хвала на гостопримству.

Дамјан се није наљутио на свога мрзовољног пријатеља који се жали на усамљеност. Ето није био сам, имао је прилике да се љути на мене. Човека треба прихватити таквог какав је, а он Дамјан је сматрао, можда под библијским утицајем, а можда и што је такав по природи, да треба чинити добро и кад ти се не узвраћа. Учини добро низ воду вратиће ти се уз воду. И у новој ситуацији, кад су унуци стасали у пунолетство, он је био задовољан кад му се повремено јаве или наврате, питају га како је, а Јефику је сматрао најбољом ћерком на свету. Долазио је к њој а и она к њему. Одлазио је у клуб пензионера, ишао на излете. Последњи пут је био бродом до Кладова. Није носио у себи осећање да је напуштен, занемарен и непожељан. Није био пензионер џангризало.

103

КУЋНИ КОНЦЕРТ

У стану Алека и Јефике, поред њих двоје и млађих, Драгице и Дамјана, и Дамјан старији и гости Вања Наход и Манчо. Шарен састав од 25 до 78 година. Атмосфера жива, али не говоре сви углас, увек се саслуша саговорник. Наход, добро просед, педесет му је година, пита како се понашају млађи, има ли „шумова“ у општењу, чија је реч најстарија.

За дугачким храстовим столом било је места за све, а сто, зна се, не сме да буде празан. Из оближњег ресторана, келнер, у белој блузи, донео је све. Као предјело сервирао је исецкану пршуту из Мачката, качкаваљ, топлу проју, топлу гибаницу. За главно јело били су лесковачки уштипци, а салата шопска. Десерт – орашнице. Било је ту свега и за свачији укусу, али сви су најрадије јели топлу проју. Пиће: мостарска Жилавка и швепс. Вино је подигло тонус, запевушио је Дамјан млађи, Јефи га је звала

Чупоња, Џиновићев хит „Дајте вина, хоћу лом“, а Наход је затражио „пусти глас“. И затреперио је лустер. Наход: „Ево нама младог и свежег појачања, дубок, таман глас, велики распон. Плећат, стасит момак. За таквим солистом жене ће да полуде“. А Јефи и бујнокоси Дамјан, школовани солисти, изненадили су све. „Чупави, хоћемо је ти и ја да отпевамо једну здравицу, ону из Травијате?“ Налили су чаше жилавком, и запевао је дует популарну Винску песму: Сад пијмо, нек чаша се блиста у руци / у срцу нек пламти од вина жар. / Уз вино и песму нек се чују звуци / 104

то двоје од Бога је дар. Наход, Манчо, Драгица и деда Дамјан хорски су пратили дует. Без претходне пробе, испало је одлично. „Чупавко“ и Драгица су добили прилику да, у опуштеном домаћем амбијенту, покажу шта знају и колико умеју, а то је за њих била и ненајављена аудиција за пријем у Јужни мелос. Наход је замолио „Чупавка“ да отпева чувену руску песму „Волга, Волга“ што је овај радо прихватио пошто је више пута преслушавао како то пева Живан Сарамандић. Ушао је у песму дубоко, а тихо раскошним гласом а затим „додавао гас“, а на висинама је показао да достиже највише врхове и на њима држи дуги вибрато. На одређеним деловима га је хорски пратио домаћи квартет. Драгица, иако без високог музичког образовања, показала је завидно музичко умеће. Отпевала је веома добро врло ритмичну и захтевну песму Есме Реџепове Чаје Шукарије уз врло привлачан плес. У припеву чаје Шукарије помагао јој је квартет па је песма деловала и својим звучним богатством. Јефики је припала њој веома драга, светски позната песма, циганска химна Ђелем, ђелем (путујем, путујем) која је прославила Шабана Бајрамовића и Оливеру Катарину (отпевала је ту песму у филму Скупљачи перја). Песма говори о Ромима које су уништавале црне легије). Све је било изузетно добро, и соло деоница и пратња. На крају „Чупавко“ је театрално притрчао, пољубио маму уз речи „за вас, за нас певала је Јефимија Мишковић“ и подигао јој руку. Највеће изненађење, шок, приредио је тата Дамјан. „Хоћете ли ви допустити деди да вечерашњи музички садржај продуктиви, да отпева један црквени напев који је компоновао

Никола Србин у 14. веку. Ту песму божанствено пева појац духовних песама, Павле Аксентијевић, а ја покушавам да му се приближим. Сви су зинули, а Јефимија

105 је објаснила „мој тата је био солиста у хору манастира Ваведење“. Апсолутни мук, нико не дише. Чудно, деду још није издао глас а сетни тонови који боје ову песму изазивали су у „публици“ свечано осећање стишане побожности. Наход је страховао да деда неће издржати та три, четири минута, колико траје мелодија, али се преварио. Кад се деда на крају поклонио, наградили су га аплаузом. Наход је засузио и, уз наклон, пољубио деди руку. „Момче, Чупавко, да научиш ову мелодију. Слушај хиљаду и један пут Павла Аксентијевића. Пресликај га, и ако можеш, обогати. Имам велике планове.“

Објаснио је Наход да се сваке године у Кордоби одржава познати фестивал традиционалне песме. Ту се чују јединствени, страсни и болни звуци и боје са Балкана и читавог Медитерана. Ту су традиције и културе различитих народа, настале у различитим временима, које не познају границе и језике. Осећа се мешавина различитих утицаја од Кавказа до Сиера Морене. За фестивал у септембру следеће године треба да се пријавимо и ми. Морамо припремити целовечерњи програм, најмање два сата музике и певања, а треба мислити и на то да ће публика тражити додатке. Имамо времена за припрему, читавих девет месеци. Већ сада треба да имамо контуре програма. У глави имам неке песме: Видовдан (ко да ми отме из моје душе Косово), Густа ми магла паднала на тој ми равно Косово, Като, мори Пећанке, Зајди зајди, Чаје Шукарије, Ђелем ђелем, Каљинка, Волга, Херувимска песма... Могуће су измене и допуне, сви паметни предлози се прихватају. Организационом одбору морамо послати снимљени програм три месеца унапред. Млађаријо, од вечерас сте вас двоје чланови Јужног мелоса са свим правима и обавезама, нема попушта. Подразумева се

106 пристанак супружника. Заборавио сам да поменем мексиканске мелодије – Песму растанка и Маму Хуаниту. То се цени на Пиринејском полуострву. Мексиканци су,

преко Кортеса и Пизара, помало Шпанци измешани са домородачким Индијцима. Из те синтезе настаје прима-мљив звук.

За крај, Манчо је замолио Драгичицу (она му је била симпатична) да отплеше нешто у фламенко стилу. Он је наштимовао гитару и започео карактеристични ритам првим акордима, а њене тело је и играло и певало. Сви су тапшањем длановима и узвицима оле, оле, појачавали ритам, а њене изражајне руке, прсти нарочито, зрачили су некаквом заводљивом енергијом. Дугачком хаљином, горе припијеном, доле звонастом, коју као да је набавила у Кордоби, ритмично је замахивала лево и десно, а повремено је севнула белина њених ногу. Била је то права андалузијска атмосфера.

107

АЛЕК И ДРАГОШ

Увек уздржани Алек који највеће радости, најболније туге и најљуће срџбе доживљава у себи, спокојнога лица, поскочио је, подигао руке увис кад је прочитао вест да је његов гимназијски пајтос Драгош Маливук добио награду у Кану за најбољу режију кратког филма у 2043. години. Такав је човек, радује се пријатељевом успеху као своме. Звао је, честитао и тражио да се опет састану и опет, после неколико година, у некој пријатној кафани. „Сачекај да се награда охлади. Растрзан сам, многи ме зову, питају свашта, честитају неки радосно, а неки кисело.“

Састали су се опет у „Тајним разговорима“, загрлили и увек отворени Маливук упита пријатеља постоји ли у Београду кафана Свега ми је доста. „Звао сам те да са тобом поделим радост због твог успеха у Кану, а ти свега ми је доста. Ово је тренутак за радовање. Није за нервозно јадање.“ А онда је Драгош без увода започео: „Ти знаш да глумци нису богати људи. Живот заврше као сиромашни пензионери. Муку сам мучио док сам сакупио новац за филмић За две паре наде. Срећа што није превише скуп и не тражи посебне интеријере и екстеријере. Сценарио сам писао сам. То је филм о обичном Србину који једва саставља крај са крајем. Филм је успео захваљујући изузетном глумцу Феђи Драганићу. Награ-

да је његова колико и моја. А после награде разочарање. Колеге ми честитају, али хладно и преко воље и само зато
108

да испоштују неки грађански ред. Не зову ме на кафу или ракију. Ја сам одабрано друштво позвао на слављеничку вечеру, резервисао у Скадарлији 20 места имајући у виду оне који ће сигурно доћи, шефу сале рекао да припреми гурмански јеловник. Од позваних дошло је њих пет, Остали су били спречени. Порука не може бити јаснија. Видим да је између њих и мене израстао неки зид, невидљив, али се веома осећа.“

„И ти си због тога утучен? Сети се Његошевих стихова св’јет је овај тиран тиранину, а камоли души благородној! Он је состав паклене неслоге па то узми као законитост коју треба занемарити. Сад си видео ко ти је глумио пријатеља. Ја таквих проблема немам. Са свима у фирми сам добро, али на одмереном одстојању. Не улазим ни у чију приватност, а ни други у моју. Нико ме не честитам рођендан, нико не зна кад је мени рођендан. Поштујем ја њих, поштују и они мене јер сам им неопходан. А ти запамти, свет завиди само ономе ко је успешан, и буди срећан.“

„Остао си одељењски мудрац. Створио си неки кодекс понашања који, ако се поштује, доноси мир, али је хладан. У њему нема срца, него је само рацио.“

„Кад сам са тобом, није само рацио, него је понајвише душа. Њу чувам за проверене пријатеље. Хоћеш ли да ти испричам истинит случај свога пријатеља Милоја Ракочевића који показује колико окружење може бити окрутно ако се неко издвоји неком оригиналношћу која одудара од устаљеног стандарда. Није Милоје имао друга посла него кренуо да исправља криву Дрину и да брани Мендељејева од текуће науке – физике и хемије. Једни су га славили, дизали у небеса, али га је жестоко напала група универзитетских наставника на челу са тадашњим
109

председником САНУ. Напали су његове таблице, без аргумената, они који формирају јавно мњење. Позвао их је на јавну научну расправу на коју се нису одазвали. После три деценије, један од најважнијих светских часописа за

неорганску хемију објавио је Ракочевићеве таблице периодног система.

Моме пријатељу Милоју капа доле јер је остао упоран и показао да и Сизиф може успети. То нека ти буде утеха и охрабрење да наставиш даље. Него, хоћемо ли ми да поквасимо канску награду.“ И наручили су две кајсијеваче, хладно предјело и лесковачке мућкалице, али да буду мало мало љутикасте. Драгош више није био у грчу, опустио се поред одељењског мудраца. Увод је био за главу и срце, на ред је дошало благоутробије. Били су опуштени чему је помогло и македонско вино. Алек је пожелео Драгошу отворене путеве, добар ветар и наклоност музе лирике (Ерато).

Драгош је приметио да је иконографија у кафани иста као пре 21 годину иако је онај славољубиви председник сишао са политичке сцене пре 11 година. Сањао је да ће у историји бити уз раме књазу Милошу, а данас је заборављен. Издали су га најближи сарадници. Приступили победничкој партији. Ко у влади, они у паради да лакше черупају државу. Претходна партија која је владала 20 година истрошила се, али Драгош додаје да је све остало исто. Јесте, до мора путујемо савременим аутопутем, подигнуто је пуно споменика заслужнима, држава је продала све што се продати могло, у Београду је прорадио метро, наталитет и даље опада, пензионери и даље кукају због малих пензија, просветни радници због малих плата, болесни због дугих редова. Европска унија и даље држи Србију у чекаоници. У Савету безбедности 110

против Србије гласа Запад а подржавају нас Кина и Русија. На тендерима увек побеђују они који су близу власти, на кључна места увек долазе људи из владајуће партије. Зато Дисови Наши дани, ове политичке карикатуре, све ово што је на зидовима треба да остане. Да виде они горе шта мислимо ми доле.

Алека је и даље копкао назив кафане „Тајни разговори“. Мислио је он да се у сваком одељку, уз кафу, ковао неки поверљиви план за освајање власти, тржишта, женског срца; писали се уговори, тужбе, обрађивали сведоци, склапали савези за и против, договарали бракови и

разводи, опањкавале комшије, критиковала позиција и опозиција, псовала држава, гасила туга због пропалог посла. Ова отмена кафана (у њу не долазе пропалице и пробисвети) је верно социјално огледало, а оно не може бити криво што стварност није лепша него што заиста јесте. Упитао је Драгоша да ли мисли да назив каване утиче на састав посетилаца, да ли у кафану „Знак питања“ долазе људи који су у недоумици због неких питања, у кафану „Она а не нека друга“ жене које су сигурно изабране, у „Виолета, кућо стара“ они који воле љубичице, „Градоначелник“ који иду на седнице Градске скупштине, „Луда кућа“ – спремни на лумперај, „Митологија“ – заљубљеници у античку Грчку, „Код куће је најгоре“ – они којима је супруга дојадилa, „Друга кућа“ – они који воле породични склад. Драгош се насмејао од ува до ува: „Ти си ишчашени мудрац, али признајем да си све логично повезао.“

111

АЛЕКОВО СРЦЕ

Смирени аналитичар Алек ставио је сам себе, прецизније своје понашање, под властити микроскоп покушавајући да сагледа шта је и колико учинио за своје тело и здравље. Стално га је неко топло осећање враћало оцу који му је био емоционални ослонац, а отишао је тако рано у 50. години. Обично се каже да тек кад нам неко драг оде са овога света, схватимо колико нам је значио. Код Алека то није био случај. На време је он схватио да му је отац Димитрије, у оном најважнијем периоду, на судбинској раскрсници, кад треба изабрати најбољи пут у живот, показао правац и помогао да њиме крене. Видео отац да му је син предан учењу, да наставници кажу да у последњих неколико година није било бољег ђака од „нашег Алексе“ и да га је књига узела под своје па је решио да му помогне. Напрезао се и Алекса, од Овчар Бање до Чачка, у гимназију, свакодневно је путовао аутобусом, да би родитеље мање коштао. Губио је на та путовања много времена па ипак је био најбољи у одељењу, звали су га „одељењски мудрац“. Директор гимназије је у чачанској Слободи измолио да Алекси дају стипендију за факултетске студије у Београду где жели да студира

информатику. Већ на првој години све испите је дао на време и све са десеткама. Тада се за њега заинтересовао Јуроп информатик и преузео стипендирање. Алекса је захвалио директору Чачанске гимназије и Слободи на помоћи.

112

Отац је био точак замајац. Срце га издало рано, а он, Алекса, је татин син. Ивер не пада далеко од кладе. Размишља о томе. Колико сам ја као тата Димитрије? Да ли је он у мени? Колико ћу трајати? Мајка је говорила за њега: „Живио је колико му Бог дао вакта и земана.“

Уредно живи, не пуши, не пије, јеловник му је пун поврћа, воћа, житарица, телесна тежина му је како треба, стомак му не иде преко каиша, није кафански човек, не ноћари у задимљеним просторијама, у породици је топла атмосфера, у фирми нема никаквих сукоба ни трзавица, спава нормално, седам сати, гимнастику ради свакодневно по један сат. Педесет му је година, већ је неки месец, два старији од оца. Полако излази из средовечности. Помало зазире. Крвни притисак му није стабилан па гута неке пилулице да га унормали. Повремено осети да га нешто стеже у грудима. Не жали с Јефики, не жели да је оптерећује ни далеким слутњама.

Ипак, један повратак са пијаце га је опоменуо. У пијачну куповину је увек ишао са две торбе. Није волео колица која бабе вуку из себе или гурају испред, стварају гужву испред тезги. Тога дана (недељна набавка) накуповао је свашта - воћа, парадајза, карфиола, кромпира, џема, све по списку који је написала Јефи. Од пијаце до стана није далеко, можда триста, четири стотине метара, али има једна мала узбрдица. Ту на тротоару је пословни простор за сувишну робу из ормана и креденаца. Има ту хаљина, кошуља, мајица, панталона, мобилних телефончића, пегли, сатова, слика у уљу, књига, које нису ни отворане, Титових дела у црвеним корицама. Црнпурасти дечкић моли измршавелу мајку (само кожа и кости) „мама, купи ми кифлу“. А она: „Немам, сине, пара, нисмо ништа продали.“ Алек, вади из џепа пет стотина динара,

113

даје их клинцу погладивши га по коси: „Ево, имаш за две

кифле, и теби и мами.“

На средини узбрдице нешто га је секнуло у грудима, осетио је бол, презнојио се, малаксала му лева рука, спустио торбу на тротоар. Момак који је наилазио схватио је да човеку није добро и понудио је помоћ. Увек се нађе добрих људи. Помогао му је да донесе пртљаг до лифта. Овај сигнал није могао да прећуткује. Пожалио се Јефики која му је измерила крвни притисак – 200 са 110. Крвни судови су на ивици издржљивости. Недеља је била, зове Хитну помоћ, а отуд питају какве болове осећа. Бол у грудима, малаксала лева рука, бледило, презнојавање, крвни притисак 200 са 110. „Лезите у полуседећем положају, долазимо брзо.“ И дошли су брзо, дали му инјекцију за смиривање притиска, одвезли га у Ургентни центар. Са њим је ишла и Јефи. Узет је одмах у поступак. Кардиолог га је упитао да ли неко од његове ближе родбине има проблема са срцем. „Отац ми је у 50. години умро од срчаног удара.“ Преглед је дуго трајао, неколика сата. Прикачили су на апарате и бележили реакције. На крају, лекар му је рекао да је стање упозоравајуће, али није алармантно. Треба да се придржава терапије. Може да ради, али да се не замара, треба да избегава жучне расправе, стресове и фрустрације, да не носи ништа теже од два килограма. За два месеца контрола.

И, Алек се строго придржавао датих препорука, терапију поштовао, на посао ишао и тамо, као и увек, био смирен. Ником није рекао да је био у Ургентном центру и да су му тамо рекли да је стање његовога срца упозоравајуће. Био је као онај досадашњи Алек – стишан, радан, одмерен, све поштује, сви њега поштују, никоме не улази

114
у интиму и нико у његову. Све као што је и раније било.

Радни ефекти су му као и досада били завидни.

Породични режим је остао исти. Јефи је била свесна да би свака промена нервирала Алека. Једина измена је била у његовим телесним вежбама, избегавао је оне најтеже (склекови) које убрзавају срчани ритам и радио оне лакше као што су разгибавања, кружење телом и вежбе рукама. Робу са пијаце није носио у торбама него

је возио колицима. Онај ранији сигнал, са пијачне узбрдице (бол у грудима, трњење леве руке, знојење, бледило) није се поновио. И даље је знао да припаше кецељу и „послује“ у кухињи. Ноћи у кревету биле су стишаније и са мање жара, такав ритам наметнула је Јефи. Читао је негде да се, после срчаног удара, зависно од тежине и телесног стања, може живети и 40 година. И био је задовољан животом. Живети 26 лепих и смиренних година са Јефимијом, колико му је усуд досад даровао, је поклон о ком се само сања. Дамјан „Чупоња“ и Драгица су већ самостални људи, даривали су му унучиће. Кад помисли на унучиће, увек се сети, и то сакрије, да они нису његова деца него неког Шпанца који може да расејава децу по свету. И ожиљак повремено подсећа на бол.

После двомесечне терапије, кардиолог је рекао да све је под контролом, да и даље треба да се држи прописаног режима и датих упутстава, да се не замара и да избегава конфликтне ситуације.

Годишњи одмор, он и Јефимија провели су у Рујевини, а пошто се породица разгранала, дошла су и унучад, „Чупавко“ и Драгица самостално су одлучивали куд ће, у планине или на Јадран. Њих двоје добили су од Јефимије задатак за вокалне вежбе. Снимке су носили са собом ради самоконтроле.

115

Алек и Јефимија су се лепо освежили у његовој Рујевини. Она је ишла на литургију у Благовештење, учествовала у литургијском натпевавању, удисала мирис тамјана, разгледала фреске, био јој је драг звон благовештењских звона. А Алек је два пута био на Рујанском гробљу, поклатио се сенима деде Вукомана и оца Димитрија, још једном их немо замолио да му опросте што их не посећује чешће. Очистио је и уредио њихове хумке и после тога немог кајања осетио неко олакшање. Као да су деда и отац разумели његову неизговорену исповест. Освежени, вратили су се у престоницу и латили се својих послова. Алека је чекао озбиљан задатак у фирми. У Јуроп информатику оформљена је екипа којој је задатак да за потребе Министарства просвете уради пројекат информационог система који ће обухватити кључне еле-

менте – предшколско, основно, средње и високо образовање и њихове основне чиниоце – васпитанике, ученике, студенте, васпитачки и наставни кадар са улазом у систем, деловањем унутар система и излазом из њега (результатима). Требало је поћи од тога да постоји однос између система и његовог окружења (родитељи, територијалне заједнице, привреда, држава). Вођа тима био је Алекса (Алек) Петровић. Урађене су све претходне радње, дефинисани задаци, припремљена документација, направљене шеме и прегледи, сагледане контуре система. Била је то нека врста прве пројекције о којој се расправљало на ширем скупу у оквиру фирме. Припремљени су слајдови за пројекције на екрану које је тумачио Алек као и увек јасно, логично, и убедљиво лепо обликованим реченицама.

Кад је почео говорити о односу окружења и система, изненада је изгубио глас, побледео и срушио се на 116

столицу. Прилетео је човек који је руковао пројектором, спустио Алека на под, окренуо га на леђа, раскопчао му сако и кошуљу. Отворени су прозори. Једна од жена имала је при себи нитроглицерина. Ушприцала му је два млада у уста. „Брзи Џон“ је звао Хитну помоћ која је и била хитна, али Алеку није било спаса. Стао је пулс. Акутни инфаркт миокарда.

117

САХРАНА

Тог септембарског дана 2043. родбина, пријатељи, Рујевина достојанствено и скрушено испратили су Алексу Петровића (Алека) на „другу обалу“. Његова фирма Јуроп информатик, којој је поклонио 29 година марљивога и зналачког труда, била је са њим. У три аутобуса, готово сви, од курира до директора, дошли су у поткарбарско село. Дошао је и Алеков гимназијски другар, глумач Драгош Маливук и цело гимназијско одељење (дошли су и они са Запада) да испрати свога „мудраца“. Таст Дамјан довео је хор из своје епархије да отпоју Вјечнују памјат његовоме зету. На кући Петровића црни барјак, мајка Драгица, сва у црном, лелече: „Устани, сине, другови ти дошли.“ Придржавају је унуци. Поред ков-

чега Јефимија, бледа у немоме болу. Два свештеника из Благовештења служе опело, прати их хор коме су се придружили Дамјан млађи и сестра му Драгица. Устаљени припев вјечнаја памјат, вјечнаја памјат одзвањао је Рујевином. Ковчег су понели другови гимназијалци, проседи педесетогодишњааци, који су се до гробља смењивали. А рака намењена Алекси тик уз хумку оца му Димитрија, да се друже и на ономе свету. А, кад је свештеник изговорио последњу реченицу „да му Вишњи опрости све грехове вољне и невољне“, хор је запевао опело: „Благословен јеси Господи, научимја оправданијем Твоим. Почто мира с милостивними слезами, о ученици, растворјаете.

118

Блистајајсја во гробје Ангел мирносицам вјешчаше: видите ви гроб и уразумјејте. Спас бо воскресе от гроба.“ Солисту је пратио хорски припев. Одзвањало је рујевачко гробље, ћутали су Каблар и Овчар, занемеле су птице, нису зујали ни инсекти, само је шумила Морава. Чинило се да су се спојили земља и небо, земља да испрати, а небо да дочека једног праведника.

Над раком су говорили „брзи Џон“ и Драгош Маливук. Први се опраштао у име фирме, а други у своје и у име гимназијских другова.

„Брзи Џон“, који је пред Алексом осећао неко страхопоштовање, отворио је душу.

Отишао је у онострано Алекса Петровић и оставио нас да размишљамо о животу, времену, људским вредностима и њиховом трајању. Човек остаје човек по ономе по чему га памтимо. Иво Андрић каже: „Има људи чији је живот траг у води. Невидљиви су, нечујни, нестварни, без отисака у пешчаној пустињи човечности.“ А наш Алекса оставио је дубок траг у тврдој стварности. То не може да нестане и кад телесни живот престане.

Кад помислим на људско достојанство и принципијелност, увек се сетим Алексе Петровића. Кад помислим на посвећеност раду и теоријској информатици, прво се сетим Алексе Петровића. Кад помислим на човештво и честитост, опет се сетим Алексе Петровића.

Кад помислим на стваралачку енергију, незаобилазан је Алекса Петровић. Зрачио је својом личношћу, мишљу,

својим речима и поступцима из којих је избијала велика иницијална снага. Сви ми који смо са њиме сарађивали осећали смо у њему диван спој особина које су само небеса могла подарити – стручну строгост, сарадничку одмереност, велики енергетски потенцијал. Његов живот је

119
химна раду. Таленат му је био природан, али он је сам себе створио. Био је заштитни знак наше форме која без њега више није иста. Остао је у нашим душама Драгош Маливук био је топао и надахнут.

Болница и гробље су права места да се размишља о животу и времену. Кад смрт подвуче црту испод физичког трајања, остаје нам да размишљамо о људским вредностима. Живот човека вреди онолико колико је добра и људскости иза себе оставио, онолико колико остаје у памћењу других. Да ли је земни одлазак и коначан крај? Шта после смрти нестаје, а шта остаје? Нестаје тело, али остају дух, дело и понашање у сећањима оних који су покојника познавали и са њим се дружили и радили, слушали оно што је говорио, читали што је написао. Алек, наш одељењски мудрац, тако смо га звали, отишао је на другу обалу али је остао на овој са нама и у нама. Окупљали смо се око њега, а ево и у смрти он нас је окупио. Чини ми се да је пола мене отишло са њим, да је цео он поред мене и да ми мудро саветује како да се решим мука у које сам запао. Мајка му је родила таленат, али су мука и марљивост створили од њега оно што је био, а био је громада од човека: смирен а одлучан; чврст, а мека душа; нечујан а речит; тих а снажан; не обећава а поуздан, једноставан а аналитичан, спор а логичан. Био је тиха вода брег рони. Таквог човека ни Диоген са свећом не би пронашао. Диван човек на овоме свету, увек спреман да учини добро и помогне. Скројен према божјим заповестима. Грејао сам се на његовој души. У свести ми остаје онакав какав је био у тренутку одласка – човек у пуној телесној и мисаоној снази способан да се ухвати у коштац и са најсложенијим задатком. Смрт га је бар поштедела старачких мука кад, како велики Његош каже

120
Ноге клону, а очи издају,

узблуги се мозак у тиквини,
пођетињи чело намрштено,
грдне јаме нагрдиле лице,
мутне очи утекле у главу,
смрт се гадно испод чела смије.

Алек је и у смрти био изузетан. Избегао је јадну и не-
моћну старост, тихо умирање и крај пре краја. Служила
га стваралачка снага до судњегга трена.

Драги мој и непоновљиви Алек, остајем у нади да
ћеш одсад живети у бољем и праведнијем свету, бољем
од овога овде који је мучан и нечовечан. Увече, кад је ведро
небо, тражићу најсјајнију звезду и замишљати да ми са
ње машеш руком.

121

ДАМЈАН МЛАЂИ ЉУТ НА МАЈКУ

Прве недеље, после сахране, Јефи није знала шта ће
са собом. Сама међу зидовима. Сређивала је телегра-
ме саучешћа, читуље из новина, Алекове фотографије,
његове објављене стручне радове. За ручком, са њене
леве стране празно место. Ноћас, у кревету сама. Други
живот, иако је он још ту и као да очекује од ње да каже
план за данас. Отишла је до храма Александар Невски,
упалила свећу, на излазу просјацима уделила нешто
ситнине. Деца, некад била, одлетела, самостални поро-
дични људи, имају свој живот, своје пријатеље. Није јој
међу њима место. Узме књигу, епске песме да се подсети
најлепших стихова – Женидба Милића Барјактара, Бо-
лани Дојчин, Стари Вујадин, Бановић Страхиња. Чита,
али увек искрсне он који је и даље и њеним мислима и
осећањима. Чврсто се укотвио ту. Размишља да ли је са
собом однео неку тугу и да ли због ње. Децу је морала да
има и у Библији пише „рађајте се и множите, напуните
земљу и владајте њоме“, а он неплодан. Хтео је да остане
са мношћом и кад родим децу „из епрувете“. И мени је било
лепо са њим. Али, опет можда га је жижило изнутра то
што у деци не тече његова крв. Волео је истину, од мене
ниште није тајио. Био је отворена књига. А о деци, чија
су, морао је да лаже све около себе, па и мајку. Илузија
често вреди колико и истина. И децу, људе, Драгицу и
Дамјана, држим у илузији да им је Алек отац. Колико је

то поштено?

122

Да ли ме лаж у племените сврхе оправдава? Могу ли ја ту муку да поделим са њима? Да ли би пристали да ћуте о истини и да глуме лаж? А васпитавала сам их да је истина врхунско морално начело. Тако је и мене отац васпитавао. Шта ако би моја деца хтела да објаве истину? Како се понашати према Алековој мајци, да ли њу и даље држати у заблуди? Да ли она и даље треба да верује да има унучад од сина Алека? Много питања, ни један добар одговор.

Размишљала је о тајни као појму и питала се да ли постоји нешто сакривено што кад тад неће бити откривено. Ето, Алек је чувао тајну, али њега више нема. Знајем је још само ја. Ако је прећутим и умрем, она ће бити закопана, јер тајну најбоље чувају мртви, и моја деца неће знати ко су. Сетила се и Библије, коју и даље повремено прочитава, а у њој пише „нема ништа тајно што неће бити јавно, ни сакривено што се неће дознати и на виђело изићи“ (Јеванђеље по Луки, 8,17). Русо је врло строг кад каже да је уношење тајне у неки чин први корак ка пороку јер увек се таји нешто што није лепо. Ако је Русо у праву, а треба му веровати, ја сам порочна. Греше они који мисле да је будала човек који ода своју тајну. Он је искрен, али та искреност најчешће има високу цену. Ако је кажем, промениће се слика о мени, нећу више бити непорочна Јефимија.

Ћутала је 24 године претварајући саму себе у тајну и стварајући лажни породични углед. Ломила се ломила и преломила, казаће! Добро је што ће сама пред собом доживети прочишћење, ослободити се притискајуће море, отворити се пред Дамјаном и Драгицом, а лоше што ће њени најмилији о њој мислити свашта. Отићи ће на рујевачко гробље, клекнути пред Алековом хумком и затражити од њега опроштај што није могла да ћути.

123

Намерно је своје белешке – Повременик, оставила на радном столу, пред долазак Дамјана млађег. А кад јој је зазвонио телефон било је „опрости, молим те, морам да изиђем, сачекај ме да заједно ручамо“. Тако је режирала

случај знајући да син неће пропустити прилику да завири у њене записе.

Тврдо укоричен блок, на корици нацртано срце, испод пише Повременик. Међашем обележена једна страна као да се сама нудила да је онај ко је заинтересован отвори. И отворио ју је Дамјан: Кратак текст. Донор: Тридесет година, нежења, висок 188 центиметара, црнокос, црне очи, смирен, дружељубив, комуникативан, антиалкохоличар, непушач, гимнастичар у слободном времену, музичар по професији, чита књиге. Доктор Карајовић каже: „Сењор је Шпанац, али добро се упарио са Србима, и са вама и са вашим мужем.“ Уз то приложене две дечје фотографије. На полеђини једне написано: „донор, кад је имао пет година“, а на полеђини друге „Дамјан, кад је имао пет година“. Док је то, сав црвен у лицу, снимао мобилним телефоном, пулс му је био двеста са сто. Вратио је блок на мамин радни сто и, чекајући да се она врати, трудио се да се опорави од шока. Но, руке су му и даље дрхтале. Ипак, одлучио је да не каже ништа док добро не размисли. Узбуђење није добар савезник. Сутра је увек паметније него данас. А Јефи је била мало разочарана што је Дамјан не пита ништа. Она му је подметнула Повременик, али изгледа да га он није ни отворио. Ништа, наместиће нову прилику. Више би волела да он то прочита него да му она прича. Јефи, која је оличење прибраности и сталожености, избегава разговор. То се изузетно ретко догађа. За и против су још колали кроз њену главу, још нема потпуне кристализације иако је одлучила „да се отвори“ па шта да Бог.

124

Ручак је био по Дамјановом укусу – телећа чорба, лесковачки уштипци, шопска салата, али њега не служи апетит. Одбило му се. Затражио је од маме чашицу лозоваче што је њу зачудило. Брзо је отишао, брже него обично. Његова нервоза копкала је маму Јефимију. Мора да је он отварао Повременик па га је неочекивано сазнање помело, не зна шта ће и како ће. Али, ипак то неће остати у њему. Кад исту тајну знају двоје, неме разлога да између себе ћуте. Како да се понаша кад он започне разговор о томе? Он ће морати да пита, а онај који пита

увек је у повољнијем положају од онога који одговара. Притиснуће је замеркама, а све ће се сводити на питање зашто је поступила тако и зашто није потражила морално исправније решење. Одлучила је да стрпљиво издржи мучно саслушање. Јер паметнијег решења нема. Шта год пита биће умесно јер, у читавом сплету он није учесник него само резултат, невина страна која сноси последице. А она је узрочник.

А видели су се већ сутрадан. Ни једном од њих двоје, у стању напрегнутог ишчекивања, није било до одлагања оног што ће сигурно доћи. А он ју је ипак изненадио. Укључио је мобилни телефон, пронашао одељак фотографије и показао два оптужујућа фотоса. „Мама, молим те за објашњење.“ Одговорила му је да он то, сигурно, сам себи све објаснио, а она може рећи зашто је то учинила. Желела је да заснује породично гнездо, да са неким дели време, радости и патње. Усамљен човек је несрећан човек. Она није ЛГБТ-и него нормална жена. Хомосексуалност је болест. Неприродан однос. Гнездо је свила са човеком кога воли. Он је припадао њој, она њему. Али живот је непредвидив.

125

Највеће проклетство за породичног човека је немати децу. Својом смрћу он је затворио књигу живота, а ако има деце књига остаје отворена и после њега. Помогао је да Србија не остане без народа. Луј Пастер је рекао: Када угледам дете, оно буди у мени две емоције, нежност због онога што јесте и поштовање због онога што ће можда постати. „Алек, јадник, није могао да има деце, а ја нисам хтела да останем без те нежности, а ни без сна о будућности моје деце. Да ли је то мој себичлук? Не знам, али толику жртву нисам могла да поднесем. Могли смо се и растати, али лепо нам је било да будемо заједно. Волео је да се ослања на мене, а мени је била потребна његова приврженост. Казивао ми је да је са мном све, а да је без мене само делимичан човек. Пристао је да пред светом глуми оца и ту улогу је сјајно одиграо. Вас двоје сте живели у илузији да имате право, нежног тату.“

„Мама, глума није живот него глума. Алек, покој му души, је изванредно глумио, али је питање да ли је

био срећан што си му подметнула кукавичја јаја. Он је, стварно, и са децом био без деце. Зар му не било боље без нас него са мношвом и Драгицом као теретом?“

„Немој бити суров. Ти доводиш у питање и своје постојање. Захваљујући моме греху постојите Драгица и ти. И питање је да ли је то грех ако неко испуњава закон природе да има потомство и ако је то подметање кукавичјих јаја прихватио брачни друг.“

„Мама, молим те, немој да мењаш тему, да говориш о мени и Драгици. Зар не би било морално исправније да си се развела па у новом браку изродила децу? Алек не би имао беду на леђима.“

„Сине, нисам ни слутила да си толико суров. Питам ја тебе да ли би било паметно да рушим срећан брак.

126

Алек је био јединствен по својој доброту. Таквога и са Диогеновом свећом тешко је пронаћи. Ја сам срећна што имам вас двоје и ви по двоје. Породично стабло добија нове гране, подмлађује се.“

„Мама, ја, наравно, волим што постојим и што ме ти волиш. Добра си мама, најбоља на свету, али ја говорим о моралности твога поступка. Ако неко пристане да га мучиш, да ли ти треба да га мучиш?“

„Причаш свашта. Ни једним јединим својим поступком Алек није показао да га вас двоје мучите, да сте му досадни. Много пута те је носио накркаче, куповао чоколаде, патике, мајице, од легу коцкица правио палате. Није у реду да му претресамо кости, нека мирно почива у својој Рујевини. Ово личи на полицијско саслушање. Шта имаш још да питаш?“

„Немој, мама, као Бога те молим. Поштуј моју искреност. А имам много да питам. Ово сазнање мења све. Основно питање које себи постављам је ко сам ја и шта сам ја. Јесам ли Србин, или Шпанац, или сам мешанац? Направио ме Шпанац са удаљености од две хиљаде километара. Петровић свакако нисам, ни моја деца нису Петровићи. Кад си ме родила, шта си уписала у матичне књиге. Име оца Алекса? Лаж... Честито би било да си написала отац непознат или само знак питања. А презиме си могла ставити своје – Мишковић. То је истина, а не

оно што је озакоњена лаж. Сад ја улазим у друго ја. Моји другови из основне школе, гимназије, са факултета знају ме под лажним презименом. Шта да кажем својој жени? Да сам дете из епрувете, да ми је отац незнанац, неко ко је хтео да расејава децу по свету. А она је мислила да долазим из часне породице са дубоким коренима.“

127

„Ти си то што си. Родила сам те здравог, правог и паметног. Знају те као одликаша, доброг другара, спортисту. Стекао си углед. Шта је кога брига за твоје порекло? Важно је твоје понашање, поступци, однос према раду и окружењу. Све остало је небитно.“

„Сад корени нису важни. Није важно чија крв тече у мени, чије гене носим. Е, мени је важно. Ја крећем да поништим лаж. Хоћу да променим презиме у Мишковић. Хоћу да ми се у матичне књиге упише – отац непознат.“

128

ДАМЈАНОВ ПЛЕНУМ

„Да би род био берићетан, потребна је добра њива и здраво семе“, почео је Дамјан своју причу сестри Драгици и супрузи Мари које су се зачудиле што је он започео о пољопривредним темама. „Не вреди плодна њива ако је семе лоше. У Рујевини сам видео да ветеринар убризгава овцама овнујско семе. Замолио сам га да ми то објасни. Каже он да се за приплод одабирају најбољи овнови, од њих узима семе које се после убризгава овцама. Оне се осемењавају поузданим семеном да после ојагње добру јагњад. Какве то везе има са нашом породицом, питаћете. Има, јер је у људском роду исто. У медијима читамо и слушамо да многи брачни парови немају деце па се прибегава вештачкој оплодњи.“

„Ја бих рекла да нема везе јер су наши родитељи, мама Јефимија и тата Алекса, родили нас двоје? Чему то твоје предавање као да смо на школском часу“, љутнула је сека Драгица.

Увидео је Дамјан да му је увод предугачак па је решио да буде непосреднији и да главни аргумент каже одмах. И рекао је „тата Алекса није твој и мој биолошки отац“ чиме је шокирао сестру у супругу. „Попијте по чашу воде па да ја кажем оно што знам.“ Пред двома занемелим же-

нама казао је све, али сажето. „Јефимија и Алекса у првој години брака нису имали деце. Мама никако да затрудни а жарко жели децу. На детаљном гинеколошком испитивању сви њени показатељи били су одлични, она је

129
поуздано плодна. У нашим балканским условима, ако у браку нема деце, кривица се најчешће свањује на жену. Прочитао сам негде да је један брак растурен због женине кривице, а кад се она преудала, родила је двоје. Мама је била одлична плодна њива, али је семе било лоше па је берићет изостао. Фелер код Алексе који прихвата да мама затрудни са туђим генетским материјалом, али да се брак не растура. Воле се, а ти Драгице знаш да је Алекса био душа од човека. Он ће глумити правог тату, а мама ће бити глумачка партнерка. И били су добри глумци. А сад ево доказа. Укључио је мобилни телефон, пронашао доказни снимак показао га њима. Прочитаћу запис који сам снимео из маминог Повременика.“

Драгица: Није лепо што си завиривао у мамине интимне белешке.

Дамјан: Био ми је подметнут, чак је међашем била обележена критична страница. Мама је била у лабораторији Дете из епрувете. Са лекарем се договарала о најпогоднијем даваоцу. Тражила је да буде здрав, млад, интелегентан (количник интелигенције бар 130), висок најмање 188 центиметара, непушач, антиалкохоличар, црних очију и косе. Желела је да зна интересовања, професију, хоби, националност, тражила је и фотос из дечјег доба. На мукама је био доктор који је листао по документацији, јер је Јефимија била врло захтевна пошто неће да рађа децу са ким било. Желела је да се дародавац што боље упари са њом и Алексом. И после дугог претраживања по документацији, лекар је нашао најприближнијег. И добро је погодио. Погледајте слику даваоца кад је имао пет година и моју кад сам имао исто толико. Њих две су закључиле да је сличност невероватно велика.

130

Кад је Дамјан рекао „нас двоје смо педесет одсто Шпанци“ она је додала „мило ми је што нисмо Швеђани“. „Он је висок 188 цм, а ја сам толико, бави се музи-

ком. Каква подударност.“

Драгица: Боље је било да је мама ћутала. Кад је до сада ћутала, могла је да настави. Само нас је оптеретила.

Дамјан: Смета ти истина? Треба да се суочиш са њом. Озбиљни људи истражују своје порекло, праве породична стабла, хоће да знају своје корене. Сад бар знам да не знам ко ми је отац. И да су ми лична документа, извод из матичне књиге, лична карта, уверење о држављанству, пасош фалсификати. И нећу да будем фалсификат. Отићи ћу у матични уред и тражити исправке. Име оца, да напишу отац непознат.

Драгица: Шта ће матичар мислити о мами после те исправке?

Дамјан: Шта ће мислити свет није важно. Хоћу истину. И презиме ћу променити. Ја нисам Петровић иако ми у свим сведочанствима то пише. Сва документа ћу преименовати. Презиваћу се Мишковић, по мами. И, молим те, да имаш разумевања за њу. Њу је мучила та тајна и решила је да скине тај терет. На крају, ми треба да знамо ко смо. Маро (обратио се супрузи), која је била само сведок сучељавања брата и сестре, срећа је што си ти задржала своје девојачко презиме па не мораш ништа да мењаш, али ћемо морати изменити извод из књиге венчаних. Ти више ниси супруга Дамјана Петровића, него ће писати Мишковића. А, ти Драгице, како хоћеш, сама одлучујеш. Мислим да би требало у свим документима да упишеш право стање. Што ће теби лажан идентитет?

Драгица: Сети се баке у Рујевини. Пазила нас је боље него своје очи. Хоћеш ли јој рећи да ниси њен унук? То
131

би је отерало у смрт. Хоћемо ли ми престати да одлазимо тамо где су нас увек очекивали раширених руку и отворена срца? Или ће бити две истине, једна за нас и наше пријатеље, а друга за баку и њене у Рујевини? Кад се један ланац кида, а други ствара, следе многи болови. Треба их издржати и водити рачуна не само о себи него и о онима другима који нас воле. Њих никад нећу заборавити, сваког лета ћу тамо одлазити и своју децу водити. Бака ће се радовати својим праунучадима.

Дамјан: Јесте, то је велика мука. Није људски да јој

загорчамо њене последње године. И ја ћу тамо да одлазим, да се њеној љубави поклоним. Однећу јој кафе и детерџента и, свакако ћу посетити гроб оне добре душе Алека. Сећаћу се увек оних лепих тренутака које сам са њим провео.

Драгица: Значи, остајемо са две истине. Једна ће бити за свет, а друга за баку и њене у Рујевини. Живот је суров, понекад мораш да правиш компромисе са истином да би оне које волиш држао у слаткој илузији.

132

АВАНТУРА ПРОМЕНЕ ПРЕЗИМЕНА

Дамјан није спадао међу оне појединце који одустају кад наиђу на веће препреке. Презиме ће променити у Мишковић па таман да мора савлађивати сизифовски врх. А морао је. Млад општински службеник, задужен за тај посао, био је, са српске прилике, изузетно љубазан. Објаснио је све – шта треба и како треба, помогао му да напише захтев. А онда му је предложио да, пре коначне одлуке, добро размисли јер тај поступак тражи велики трошак – живаца, времена и новца. Обавезан је да поднесе копију личне карте, извод из матичне књиге рођених и венчаних, уверење о држављанству и о пребивалишту, а мораће да вади нову личну карту, пасош, возачку дозволу, здравствену картицу, а све то и за супругу и за децу. Ако нисте одустали, смем ли да вас запитам за разлоге тој одлуци. Отворено ћу вам рећи да припремам магистарски рад, а тема је Промена презимена као тражење идентитета. Желим да се отарасим овог досадног посла и да потражим други који захтева да се мисли. Доста ми је шаблона.

Увек спреман да се уживи у туђе невоље, Дамјан је пристао, али то је значило да треба испричати читав историјат. И на то је пристао. „Могу ли да снимам ваш исказ?“ „Можете, али да га не користите под мојим именом.“ „И Кафка је користио само пола иницијала. Ви ћете код мене бити Х.“

133

Ако хоћеш другоме да помогнеш, мораш нешто да жртвујеш, у овом случају време. Трудио се Дамјан да не гњави дуго, али да буде јасан. „Ваша тема погађа у саму

срж моје одлуке. Ја тражим свој прави идентитет, јер мој садашњи, који је уписан у званична документа, лажан је. Укратко, моја мајка је жарко желела децу. Природно, хоће да се продужи у време, да остави неког ко ће јој обилазити гроб. А муж је био јалов, може да креше, али не може да направи. Прошла година брака и ништа. Менструалну циклус и даље уредан, а мајка као најплоднија њива. Сви њени гинеколошки налази одлични, потребно је само добро, здраво семе па да, за девет месеци, буде берићет. Уз сагласност мужа, изразито доброг човека, она реши да затрудни из епрувете, а срећан брак да и даље опстане. У лабораторији Дете из епрувете дуго је мучила стрпљивог дежурног лекара који је пажљиво прегледао доноску документацију трудећи се да упари дародавца са њом и мужем. Тражила је одговарајућу висину, боју косе и очију, степен интелигенције, навике, образовање, занимање, да буде непушач, антиалкохоличар. Тражила је и донорову фотографију из дечјег периода. Хтела је да њена деца наследе добре гене. И после доста труда нашао се један који је испуњавао строге мајчине захтеве, две хиљаде километара далеко, из Шпаније.“

Општински службеник: У случајевима вештачке оплодње, родитељи обично не откривају деци њихово генетско порекло. И окружење држе у уверењу да су они биолошки родитељи и тако се понашају према деци. У народу постоји изрека „ко ода туђу тајну, лош је човек, а ко ода своју будала је.“ Ваша мајка, искрена особа, не мисли тако. Казала вам је све и тако вас ставила на муке. Ви тражите идентитет на генетској основи.

134

У мојој петогодишњој пракси то је јединствен случај. Ето, сад знате да у вама има и шпанске крви, али шта сте тиме добили.

Дамјан: Знам да ми није отац онај добри покојник који глумио оца, мазио ме, куповао поклоне, и чије је име записано у матичној књизи рођених и у мојој крштеници, личној карти, пасошу. Све ћу да изменим.

Општински службеник: Шта ћете написати у рубрици име оца?

Дамјан: Написаћу непознат

Општински службеник: Упуштате се у једну дугу и сложену Одисеју која ће вам одузети много времена, новца и живаца.

Дамјан је рекао да жели истину и од тога није одступио. Био је захвалан мајци Јефимији што је смогла снаге да открије тајну. Укључио је мобилни телефон и службенику показао фотографију петогодишњег дечака. „То је мој отац кад му је било пет година. То је фотографија из донорове документације. Сад знам бар нешто. Знам да не пуши, не пије и да се бави музиком. Можда сам музички таленат наследио баш од њега?“

„Можда бисте могли, преко шпанских медија, да тражите да вам се јави, али то био узалудан посао и бацање новца. Ниједан донор не жели да се открије, сваки хоће да остане анониман. Плаше се потомака који могу тражити издржавање, наследство и судских спорова. Уосталом, ваша мајка је још у лабораторији са генетским материјалом обавештена да донор мора остати анониман. То је незаобилазан услов. Мене чуди да пристао да уступи фотографију макар она била из детињег периода, јер и то је неки, али слабашан траг. Донори најчешће заобилазе своју младалачку биографију,
135

јер се давање генетског материјала, поготову за новац, у народу сматра нечасним послом, а нико не жели да му се прикачи епитет нечасне особе. Аутобиографије најчешће служе појединцима да оставе најлепшу слику о себи, али зна се унапред да таква слика није реалан одраз стварности. Морам вам скренути пажњу да процедуру промене презимена не можете покренути ако се против вас води неки судски поступак, ако сте склопили неки уговор финансијске природе под садашњим именом и презименом. У судској пракси било је случајева да неко ко је у дугу до грла мења презиме, чак и лични опис и место становања да би избегао плаћање дугова. Зато немојте мислити да вам је мајка откривањем тајне учинила велику услугу. Многе жене, после развода брака, задржавају презиме бившег мужа да би избегле јурење за новим документима и трошење новца. . У мојој пракси ви сте јединствен случај човека који води порекло из епрувете,

а тражи промену презимена. То је и зато што то порекло најчешће остаје као дубока тајна. Ја ћу све учинити да вам, колико могу, олакшам поступак тако што ћу нека документа тражити по службеној дужности. У моме магистарском раду, ви ћете бити један од ретких изузетака који тражи идентитет да би се променио. И после новог презимена, мајчиног, ви остајете оно што јесте, ништа се није променило, сем презимена у документима.“

136

ПРИПРЕМЕ ЗА ЕТНО-ФЕСТИВАЛ

У КОРДОБИ

Шпанија, земља Сервантеса, Пикаса, Салвадора Далија, Луиса Буњуела, Антонија Гаудија, Федерика Гарсије Лорке, олимпијских величина светске културе, позната и по франкистичкој диктатури и Грађанском рату, је и земља песме, музике и игре. Кад неко помене кастањете, две повезане дрвене шкољке, и фламенко, традиционални плес брзог ритма праћен степовањем и тапшањем, одмах вам је у глави најјужнија шпанска покрајина Андалузија. Музички ансамбл, којег приме и прихвате Шпанци, већ се доказао својим постигнућем и стекао шире признање. Јужни мелос је послао пријаву и снимке својих „тачака“ за чувени етно фестивал који је заказан за септембар 2044 у Андалузији, у Кордоби, покрајини у којој је настао фламенко и музика пуна туге, бунта и радости. Вања Наход верује да ће организациони одбор прихватити Мелосову пријаву и програм. Ансамбл је стекао неподељена признања гостовањима на југу и истоку, а Андалузија треба да дође као капија за улазак међу најславније.

Та покрајина смештена на самом југу Шпаније, коју од Африке одваја парче Средоземног мора, привлачи радозналце због необичне мешавине култура, јеврејске, арапске и циганске, која се и данас, и не само у траговима, осећа понајвише у поезији и музици. Изабела Католичка и Фердинанд учинили су невиђен злочин кад су крајем

137

15. века прогнале Јевреје, Мавре и Цигане да не угрожавају католицизам. Грех је био не бити католик, а некатолик је морао постати католик или напустити Шпанију.

Но утицаје тих мешаних култура нису могли прогнати, а фламенко је њихов резултат. Јефимији се много свидело једно виђење Фламенка из текста Маје Вукадиновић. Томас Борас, каже Маја Вукадиновић, у песми Елегија певача, овако види фламенко:

Бити фламенко значи имати другачије месо,
душу и страсти,
другачију кожу, инстинкте и жеље,
то је другачији начин гледања на свет, велика
осећајност,
то је судбина у свету, музика у нервима,
независна снага, радост са сузама,
а туга, живот и љубав који засењују,
то значи мрзети рутину, правила која спутавају,
предати се песми, вину и пољупцима,
претворити живот у суптилну уметност.

Незаобилазни Вања Наход полазио је од историјских збивања при конципирању програма, од тога како је изгледала Андалузија пре шпанске инквизиције успостављене 1478. декретом католичких краљева, Фернанда II Арагонског и Изабеле I од Кастиље. Тај брачни пар је, ради успостављања верског јединства, тј. католицизма на Иберијском полуострву, протерао муслиманске Мавре, а Јеврејима поставио услов да се покатоличе, промене имена или да се иселе. Јевреји, Сефарди су отишли у Турску, а султан Бајазит други је рекао: „Хвала Изабели и Фердинанду што су нам послали тако вредне и паметне људе.“ Прогањали су и Цигане којих је у Андалузији било поприлично. Измењена је етничка слика Андалузије, али 138

је остао дух националне измешаности из кога је резултовала специфична и аутентична култура која се нарочито очитовала у поезији и музици. За Цигане је људски и уметнички био веома заинтересован најпознатији Андалужанин Федерико Гарсија Лорка, песник, музичар, редитељ, писац драмских дела, који је своју најбољу песничку збирку насловио Цигански романсеро из које је песма Романса месечарка постала светски позната. Песник назива месец Циганком јер је јединствена у својој лепоти. Месец је симбол девојке Циганке.

Јефимија је у домаћим вежбама са чупавком (Дамјаном млађим) и Драгицом мање говорила о слуху и њиховим вокалним могућностима, које су биле неспорне, а много више о самој певачкој изведби. Певач на сцени је двоструко одговоран, не сме да изневери композитора (мелодију) и мора да свој доживљај песме пренесе на публику. Процењивала је не само квалитет певања него и њихов однос песми, односно према публици која лако осети да ли певач искрено доживљава песму. Јефи је често понављала да мора певати и тело а не само глас. Кретње на сцени су потврда онога што је у души. Не сме певач да буде кип на позорници. Руке, а нарочито прсти, треба да емитују психу певача, из њих треба да зраче тонови. Неке изразито ритмичне песме захтевају игру, плес. Чаје Шукарије без игре делује сиромашно. Израз лица је веза певача са публиком. Не сме се весела песма певати намрштена лица, а тужна тражи и да певач и публика тугују. Легендарна Лола Новаковић је на Загребачком фестивалу, јануара 1962. године, певајући песму Ти ниси дошао, у средишњем делу, заплакала и толико понела публику да је добила десетоминутни аплауз што до тада на концертима није забележено.

139

Од Дамјана млађег је тражила да јој Песмом растанка натера сузе на очи. И он ју отпевао као да је на аудицији пред неким чувеним жиријем трудећи се да му глас на речима да памте очи лепоту лица твог препукне од туге, а очи да му казују тежак бол. Сека Драгица је била задовољна, притрчала му и пољубила га, али редитељка, строга мама Јефи, је рекла да глума треба да буде још убедљивија. Решио је Наход да концерт у Кордоби отворе циганским блоком, не случајно, јер у Андалужанима, од давнина, од пре петнаестог века, има мешавине јеврејске, арапске и циганске крви из које је настало необично осећање мелоса које треба побудити. Концерт ће почети песмом Ђелем, ђелем за коју је јавност први пут чула после филма Скупљачи перја. Отпевала ју је Оливера Катарина и бацила Европу под ноге лепотом и гласом. Постала је циганска химна.³

Том песмом, концерт у Кордоби почеће Јефимија

Мишковић. Имаће на себи широку цветну сукњу, а око врата шарену мараму. Позади на видео биму два коњића вуку таљиге покривене шатором. То Цигани путују. Песма је о тужној судбини Цигана које су убијале црне легије. Певаће је на ромском језику, а у преводу на српски песма гласи:

3 У Политици од 16. јуна 2017. објављено је да је у Њу Орлеансу, у Музеју џеза, отворена изложба посвећена Шабану Бајрамовићу. Он, према часопису Тајм, један је од десет највећих блуз певача на свету, краљ је ромске музике, како га зову, а нашао се сада у друштву са легендама као што су Луј Армстронг, Реј Чарлс, Џејмс Браун... Утамничен у младости, пронашао је утеху у мелодијама џеза, блуза и фламенка, трансформишући свој живот кроз снагу музике, укључујући и признату химну Ђелем, ђелем која је постала глас Рома широм света.

140

Идем, идем на далеки пут
И упознајем срећне Роме
О Роми одакле сте,
Са шатором покрај срећних путева?
О Роми, о народе ромски
Имао сам некада велику породицу,
Али Црне легије су их убиле
Пођите са мном Роми из целог света
За Роме су путеви отворени
Сада је време, устаните Роми сви,
Дићи ћемо се високо ако се потрудимо
О Роми, о народе ромски.

Организационом одбору фестивала у Кордоби, такве су пропозиције, треба два месеца унапред послати снимак концерта. И они су, песму по песму снимали. Када је Јефи певала Ђелем, ђелем био је то притисак притајене туге која се на вишим тоновима претакала у пригушени јаук. Наход је прокоментарисао „права Циганка из Молдавије“. Но, одушевљење је било веће кад је певала руску народну песму Каљинка у којој постоје неколика дуга и висока вибрата која су Јефикина специјалност. Оркестар је на убрзаним ритмичким деловима (маљинка, маљинка, маљинка, маљинка маја) певањем и тапшањем у ту лепоту додао и ритам па је доживљај био богатији.

Од циганске љубавне песме Чаје Шукарије и од Драгице Мишковић којој је намењена сви су очекивали много, из два разлога, песма је ритмична, пуна темперамената, прати је брза игра, да нога на под не стаје, а певачица има кристално чист глас великог тонског распона и сва је затегнута као опруга. Да се тако определила, могла је бити успешна играчица у добром плесном ансамблу. И 141

она је певала са много жара, била изврсна на висинама, увијала се телом, скакутала као да је под усијан. У рефренима пратили су је мама и брат и цео оркестар у коме, због ритамских деоница, удараљке имају важан учинак. И у песми Куд год да пођем теби се враћам поново била је непоновљива. Очигледно, припреме у домаћој радионици, у Јефиној режији, биле су успешне. Наход није имао ни једну замерку. Рекао је „не смем много да те хвалим, да се не уобразиш“.

Дамјан млађи, Чупавко, је својим басом, меканим, тамним и моћним од најнижих дубина до највиших висина, давао снажну вокалну пуноћу читавом ансамблу. Волгу је отпевао по угледу на Живана Сарамандића. Од силине његова баса њихале су се завесе на прозорима. Имао се утисак да је то булдожер који руши брегове. Јефимија, Драгица, Манчо су се јежили, дизала им се коса на глави. Но, песма Вечерњиј звон (композитор Козлов) доводи певача пред веће изазове, тражи веће висине са дугим издржавањем вибрата. Певао ју је чувени певач Иван Ребров са чудесним распонем гласа од четири октаве. Чупавко се трудио да му се приближи, а чинило се да нимало не заостаје. Херувимску песму отпевао је као Павле А ксентијевић у најбољим данима.

Водио је рачуна Наход и о изгледу извођача. Кад певаш Ђелем, Ђелем, Чаје Шукарије, мораш бити Циганка у широкој цветној сукњи што се врти око твога тела и марамом око врата као Коштана код Боре Станковића, а за Каљинку треба да будеш као Јесењинова Тања (Нема дивније девојке од Тање, црвен руб на сукњи, блузе таласање). За Песму растанка, мелодичну, валовиту („да памте очи лепоту лица твог“), Дамјане, имаш врло погодан мекан глас, али стави на главу мексикански шешир и

142

обуци њихово прслуче да мисле да долазиш са реке Гвадалкивир.

Направио је Вања Наход програм од 20 песама које су снимили и спремили за слање организационом одбору Фестивала у Кордоби који одређује датум и време за сваки ансамбл традиционалне музике. Сви програми се реализују у вечерњем термину. Имају „урађених“ још десетак песама у резерви за додатке ако их публика буде тражила. Договорили су се да конферансу води Драгица Мишковић, „дипломирана Шпањолка“, чести посетилац института Сервантес.

143

КОРДОБА

У августу 2044. Јужни мелос се упутио у Шпанију, прецизније у Кордобу на Међународни фестивал традиционалне музике.. Кад на пут креће нека група, туристичка или било која друга, дисциплина је главни проблем. Ако један члан групе не поштује сатницу, пате сви. Зато је Вања Наход више пута упозоравао да се сви придржавају договора. И почетак је био према договореном. На Сурчински аеродром сви су стигли на време са коферима и одећом, личном и извођачком, са инструментима. Особље је обећало да ће инструменте добро обезбедити тако да на „одредиште стигну у виђеном стању“. На одредишном аеродрому у Малаги, где је са пртљагом је било све у реду, дочекао их је представник организационог одбора Фестивала, пожелео им добродошлицу и увео комби аутобус. У Кордоби, удаљеној 165 километара имали су резервисан пристојан хотел. Били су смештени у једнокреветним собама. Све је текло како ваља. Имали су предвиђено време за пробе у врло акустичној сали за фестивалска такмичења која прима 1200 посетилаца. Душа овог фестивала, човек који га је довео од идеје до врхунских признања, је Алваро Муњоз, изузетан певач који је освојио све што се освојити могло. Имао је породичну трагедију, у аутомобилској несрећи, пре две године, настрадали су му супруга и син јединац. Отада није певачки наступао, а на овом фестивалу ће певати после двогодишње паузе. Живот мора да тече даље.

Педесет му је година, његова певачка каријера није ни близу краја. Била би велика штета да умукне један сјајан бас.

Кордоба, која је некада, у 10. веку била велики маварски град, центар муслиманског калифата са пола милиона становника сачувала је у архитектури, култури и двориштима нешто од некадашњег амбијента и пошто су је заузели хришћани, тачније католици, у 15. веку. Остала је Велика џамија, грађена две стотине година (од 784. до 987) која је била највећа у Шпанији и бисер маварске архитектуре. Данас је то главна католичка катедрала шпанске надбискупије Кордоба у покрајини Андалузији. Освајачи никад нису имали разумевања за споменике из претходног доба, трудили су се да им утру траг. Турци су рушили православне цркве и материјал користили да граде џамије. Храм Аја Софију у Истанбулу претворили су у џамију. Али, у Кордоби још се осећају утицаји некадашњег духа, понајвише у музици. Град је живео за Фестивал етно музике што се осећало на свакоме кораку, у новинама, на телевизији, билбордима, плакатима, у коментарима грађана на пијацама и у продавницама. Поједине песме из програма Јужног мелоса емитоване су у ТВ програмима, предвиђан је исход на такмичењу. Највише се појављивала Драгица са Чаје Шукарије и Јефимија са Ђелем, ђелем. Као да је у Кордоби васкрснуо (никад и није умро) цигански темперамент и укус. Из кругова блиских организационом одбору као најнеобичнија истицана је Херувимска песма, можда због њене сетне духовности, јер Шпанци су изразито религиозан народ, а можда и због и тамне дубине Дамјановог гласа. Етнички карактер овога фестивала огледао се и потврђивао не само националном обојеношћу изабране музике него,

пре свега, њеним народним карактером па је тако у програму Јужног мелоса, поред српских, било, македонских, руских, циганских песама. Враћање традиционалној народној музици, у последње неколике деценије, осетило се у већем делу Европе као противтежа нападној Американизацији културе европских народа. Тај повратак себи

је карактеристика не само у Србији него и у Македонији, Бугарској, Румунији, Словачкој, Русији... Општа одлика глобализације је потискивање националног и завичајног. Неки аутори сматрају да је глобализација, у ствари, американизација само другачије именована. Фестивали етно музике, којих је све више, снажан су израз отпора гушењу завичајног, националног, народног.

Претходни концерт румунског ансамбла Дор Трансилван врло добро је примљен, а у извештајима се истицала посебна полифонија румунског мелоса и спој звукова старих и нових инструмената тако чест у тој земљи. Било је то средином августа, а за суботу, почетком септембра, као ударни дан предвиђен је целовечерњи концерт српског ансамбла Јужни мелос. Медијски је био добро припремљен, делови појединих песама су већ емитовани на телевизијама, створена је добра атмосфера, све карте су одавно распродате, а интересовање је било далеко веће од капацитета хале. Сваки посетилац је уз купљену карту добио и програм концерта. Показало се да је одлука да Драгица Мишковић води конферансу, и то на шпанском, врло мудра, јер народу је тог енглеског „преко главе“. Симпатична, млада, лепа, цигански обучена, она је већ самом појавом придобила симпатије публике. И оно протоколарно „добро вече и добро дошли, ја сам Драгица Мишковић“, изговорено акценатски чисто, као да је рођена на Гвадалкивиру, пријало је ушима посетилаца.

146

Њена конферанса је била згуснута и одмерена. О свакој песми казала је понешто да припреми публику.

„За почетак отпеваћу песму За твоју љубав коју тако желим и која ми тако недостаје а божанствено ју је певала чувена Марија Долорес Прадера. Покушаћу да јој се приближим.“ А певала ју је Драгица тако да се бол ширио таласима. И лице, и тело и руке, нарочито прсти, казивали су бол. Душу је даривала публици која ју је богато наградила.

„Песма Ђелем, ђелем је циганска химна. Постала је позната после филма Скупљачи перја у коме ју је дивно отпевала Оливера Катарина која је гласом и лепотом очарала Европу. Сјајно ју је певао Шабан Бајрамовић. Го-

вори о тужном народу који су уништавале црне легије. Путује тај народ светом и тражи себе.“ Овде у Кордоби Јефимија (у хаљини припијеној горе која се ширила доле, ишараној црвеним ружама са ниском дуката около чела и велом преко лица као да се спремила за цигански вашар) је ту песму сенчила дубоком тугом што се нарочито осетило на дугим висинама на којим она као да цвили. Њено певање деловало је као тужбалица, емоције усклађене са текстом. Аплауз је био изразито дуг.

„Чаје Шукарије је песма о циганској лепотици која је запалила момка и узела му срце. То је прича о неоствареној љубави. Девојка, оличење чедности, невиности и пристојности, одбија да погледа момка који случајно пролази поред ње. То захтева њена чедност. Композовала ју је и певала ју је ненадмашна Есма Реџепова.“ У Кордоби ју је отпевала Драгица Мишковић. Веома висок и дуг почетак, а затим бубњеви и удараљке. Изразито ритмичан и темпераментан део Чаје Шукарије пратило је тапшање публике, неки посетиоци су између редова и плесали. Публика је постала део програма, лудница.

147

„Песма Видовдан је посвећена Косову, српском Јерусалиму. Тај део свете српске земље отима нам Запад. Песму је компоновао Милутин Поповић Захар. Постала је друга српска химна. Врло је популарна, певају је Грци, Румуни, чује се и на Куби. На скуповима пева се и хорски.“ У Кордоби Видовдан је отпевала Драгица Мишковић, дубоко проживљено, а хорски су је пратили чланови ансамбла. Халом су зрачиле снажне емоције вере и љубави.

Ређале су се песме једна за другом и свака је била бурно поздрављена, а најдужи аплауз су добиле песме Каљинка, Зајди зајди, Вечерњиј звон и Густа ми магла паднала на тој ми равно Косово. За крај је остављена Херувимска песма, потпуно изненађење за публику. Драгица каже: „Компоновао ју је Никола Србин при крају 14. века. У неким изворима се тврди да је слична песма певана у богослужењу у Византији још у четвртм веку. Занимала је многе композиторе Чајковског, Рахмањина, Римског Корсакова, Мокрањца који су је уметнички

обрађивали. Бисер је православне духовне музике, хвата тренутак када се спајају небо и земља, и пева се у литургији светог Јована Златоустог.“ Изворну верзију је отпевао Дамјан, певач силног гласа чији се распон кретао од највећих дубина до највиших висина (четири октаве). Његов глас се уздизао и спуштао валовито, од равних деоница, силазио у дубину и дизао се високо. Глас таман, мекан, топао, а снажан, некад милује, а некад страховито опомиње. Дизала се публика у небеске висине, спајала са херувимима. Готово сви су стајали. Аплауз је трајао и трајао. Публика је тражила још. Ансамбл се одужио са три додатка. Имали су песама у резерви тако да нису морали понављати оно што је већ отпевано.

148

СУСРЕТ ДАМЈАН – АЛВАРО

Јужни мелос је добио награду за изворност традиционалне музике, а награду повељу Вањи Находу, вођи ансамбла, уручио је председник жирија Алваро Муњоз. Посебно је награђен Дамјан Мишковић за изванредно отпевану православну Херувимску песму. Честитајући му, Муњоз је рекао: „Господине, учините ми част, будите гост на моме скорашњем концерту. Желим да певамо заједно.“ Дамјан је одбојкашки поскочио. „Певати са легендарним Алваром Муњозом – има ли веће награде на овоме свету? Трудићу се да се не обрукам.“ „Немојте себе потцењивати, ускоро свет ће се дивити вашем гласу.“ Новине, радио, телевизија, друштвене мреже трубили су о најављеном Алваровом концерту после двогодишње паузе, али њему таква помпезна реклама и није била потребна. Довољно је било рећи да пева Алваро. Карте су разграбљене „док дланом о длан“ и тражила се карта више, а ко ју је имао добро је зарадио. Да је капацитет хале и двоструко већи, опет не би био довољан да утоли интересовање. Најављено је да ће гост бити Дамјан Мишковић. У првом реду, у хали, били су чланови Јужног Мелоса.

После сваке Алварове песме требало је дуго смирити публику која се ужелела омиљеног певача, а и он ње. Песму растанка певали су у дуету, строфу један па следећу други и тако наизменице. Висок, црн са мало про-

шараном црном косом, телесно је деловао врло добро
149

иако је напунио педесет. Поред њега Дамјан, исто толико висок, снажан, црнокос само две и по деценије млађи од домаћина. (Драгица је шапнула мајци „добро изгледају као пар“). Песму је започео Алваро, а наставио Дамјан. Два силна баса деловала су складно и на високим и на нижим тоновима, а публици су одузимала дах висока вибрата кад глас трепери и хоће у облаке. Основну емоцију, тугу, јер је „она отишла са другим“, енергетски су пренели на публику тако да је она срцем била на позорници.

Соло, Вечењиј звон био је озбиљно искушење за Дамјана. Распон од четири октаве и дуго пулсирајуће вибрато, задржавање на висинама траже и вокално и технички изузетно спремног певача. А кад се зна да је ту песму певао чувени Иван Ребров, онда је изазов и већи. Дамјан је небројено пута слушао Реброва и чинило му се да потпуно спреман и за оне најтеже деонице. Глас дубок, таман и мекан спуштао се до највећих дубина и стижао до највиших висина. Дрхтали су лустери и њихале се завесе од силне вокалне олује. Кретање на сцени, говор тела, нарочито руку били су у апсолутном складу с мелодијским ритмом. Певао је Дамјан и грлом и телом. Неком металном удараљком из оркестра дочараван је црквени звон тако да се имао утисак да ударају црквена звона и позивају на вечерњу молитву. Кад је завршио и кад се најзад стишао аплауз којим је дириговао Манчо из првог реда, Муњоз је рекао: „Тако пева мој пријатељ Дамјан Мишковић“.

„Духовну Херувимску песму компоновао је монах Никола Србин још у 14 веку. Пева се у православним храмовима у литургији Јовану Златоустом. То је предавање верника мислима о Богу, сједињавање неба и
150

земље. Молим вас да устанете, дигнете руке увис и у себи упутите молитву Вишњему. Ово је молитвена песма. Погасићемо рефлекторе. За вас поје Дамјан Мишковић.“ Овом најавом Муњоз је изазвао свечано озрачје. Уравнотежени почетни акорди тражили су да пе-

вање буде као тиха река па је Дамјанов дубоки и као молећиви глас, као да стиже из великих даљина, треперио на музичкој равни. Пошто је леворук, мелодијску линију је пратио левом, а микрофон држао у десној руци. Повремене тонске скокове испраћао је гласом и покретима руке. Песму је претварао у визуелне слике. Имао је пред собом Белог анђела и (као да је певао у Милешеви) гледао у његове крупне очи из којих је извирала смирена музика. Био је и у манастиру Раваница у коме се његов глас пео до високих сводова и разливао до Богородице и Светих ратника који су га благосиљали. Из раширених и дугих прстију леве руке струјала је магична молитва за срећу и мир. Алваро Муњоз, са његове леве стране, гледао ту занимљиву и убедљиву руку, прсте који шаљу милосрђе. Вања Наход и чланови Мелоса брујали (бруј) су гласом и тако стварали звучну завесу чинећи доживљај потпунијим. Дамјан је завршио своју литургику дигнутих руку и погледом увис. Алваро се прекрсти и пољуби га. Требало је да прође трен да публика дође себи, а онда тресла се хала од аплауза и повика брависимо.

„Желим да будете мој гост, да вечерамо заједно“, обрати се Алваро Дамјану.

„Хвала најлепше, али не могу да прихватим. Треба да вечерам са мајком и сестром. Не могу да их оставим саме.“

„То ћемо лако да решимо. Позивам и њих. Са дамама вече ће бити пријатније.“

151

„Прихватам, и њима ће бити мило да буду у друштву са јединственим Алваром Муњозом.“

У елитном ресторану, окићеном уметничким сликама и фотосима познатих који су у њему гостовали, конобари у белом су се „поломили“ трудећи се да што боље дочекају угледног госта и његово друштво. Одмах су се на столу нашли јеловници, винске карте. Аперитив: даме су се определиле за сок од цеђене поморанџе, а кавале-ри за виски. Алваро је замолио да избор менија препусте њему, да осете шпанску кухињу што су Мишковићи радо прихватили. Хладно предјело: пршута, сир, мешана салата. Главно јело је било несвакидашњи догађај – па-

еља – традиционално шпанско јело послужено у огромном плитком тигању (две дршке са страна), а унутра Бог те пита шта нема: пиринач, морски плодови, пилетина, говедина, зечетина, свињетина, јагњетина, кобасице, пршута, парадајз, маслиново уље, паприка и шафран, који даје карактеристичну светло-наранџасту боју. Укус незабораван, а све разнобојно и очима пријатно. Били су при апетиту и све залили познатим шпанским вином Бодегас Аталаја (Bodegas Atalaya).

Кад леворуки (овде Дамјан) седе поред дешњака долази до гуркања лактовима, али пошто је свако заузимао једну страну стола, те незгоде није било. Дамјану се свидело вино па је левом узео боцу да прочита етикету. Алваро га је значајно погледао и замолио „спустите леву шаку на сто“ што је овај и учинио, а онда је поред ње ставио своју. Две исте руке, само једна мало старија, средњи прст и домали једнако дугачки!!! „Оваква телесна ознака је једна у милион, а овде две једна поред друге“, рече Алваро. Шок! Дамјану крв јурну у лице, пулс близу 200. Врти му се сала у глави. Под и плафон заменили места.

152

После кратке и смирујуће паузе, успео је да проговори: „Имам једно питање за вас (укључује мобилни, листа слике и одабира једну) – познајете ли овог петогодишњег дечкића“. Алваро погледа и поче да плаче. „Препознали сте себе из дечјег времена, а ово сам ја кад ми је било пет година. Упоредите. Као да су два близанца. Објасните.“ Алваро, брише сузе: „Све је јасно.“ Јефимија и Драгица занемеле.

Дамјан се потпуно смирио и, сигуран у себе, наставио: „Дакле, ми смо род. Ви сте онај из епрувете у лабораторијама генетског материјала. Сејали сте децу по свету. А јесте ли бар један цент потрошили на њихово издржавање, јесте ли их цупкали на крилу или бар помиловали? Колико браће и сестара ја имам на овој планети? Шта сам ја – Србин или Шпанац? Да ли грешна крв тече у мени? Јесам ли ја кукавичје јаје подметнуто неплодном човеку? Зашто лажи у државним књигама? Зашто мени и мојој сестри близнакињи (показује на Драгицу) у изводу из матичне књиге рођених записано да нам је отац чо-

век који то није? Он је бринуо о нама уместо биолошког оца.“

После рафала Дамјанових непријатних питања умешала се Јефимија јер је испало да је она сукривац за читаво замешатељство. Цитирала је Књигу постања у којој пише рађајте се и множите, напуните земљу и владајте њоме. Она је рекла оно што је познато, а што је Дамјан намерно „заборавио“. Говорила је безлично иако је све било упућено њему. Оплодња мушким генетском материјалом је спас за бракове у којима су мужеви неплодни. Деца су највеће благо овог света и свако ко је нормалан жели да их има. Она није хтела да остане без деце, а желела је да сачува брак. Муж је на све пристао. Могла је то

153
да уради потајно и да мужа, покој му души, држи у заблуди да је он биолошки отац, али није хтела. То је неморално. Хвала вам господине Муњоз што сте ми помогли да постанем мајка и хвала покојном Алеку што је о мојој деци бринуо као прави отац.

Алваро: „Господине Мишковићу (мало ми је непријатно што вам се обраћам са ви. Ви је онај кога поштујете, а ти је онај кога волите) свака замерка коју сте ми упутили је умесна. Пун сам грехова, али они нису никог ојадрили, а многима су помогли. Због њих имам вас. Хвала судбини што нас је саставила. Ја сам срећан грешник. Опростите ми ако можете. (Клекнуо је пред Јефимију и пољубио јој руку). Хришћани праштају. Примите овог усамљеника као свога и Вишњи ће вам то запамтити, а ја вас нећу обрукати.“

За непун неколика минута одиграо се сукоб у који су стала два живота. Сучелили су се „грешник“ и „оштећени“. Овај други је, нападајући, тражио себе, а први узмицао, признавао грехове и бранио своју част. Јефимија и Драгица су само наизглед биле споредне учеснице драме. После обрта, притисак је попустио. Јефимија је налила чаше Алвару и Дамјану: „Куцните се у знак овог изненадног и чудесног сукоба са срећним крајем.“ Алваро, диже чашу и кроз сузе обраћа се Дамјану „сине драги, опрости (прешао на ти) грешном оцу“, отпи из чаше и загрли га. Јавила се и Драгица: „Хоћу и ја да дигнем чашу, случај ми

је саставио мајку и оца. Господине (опростите тата), дозволи да те загрлим.“ Алваро живнуо, ситуација опуштенија, више није напрегнута, а Јефимија кришом гледа „правог тату“ и предлаже (да ли због „тате“ или вина) да тихо запевају. И да би Шпанац осетио дах оријента, Јефи је запевала У Стамболу на Босфору, песму коју је некад

154
душом певао Сафет Исовић. Кад је она високо подигла глас на речима Алах ил Алах селам алејкум, Алваро је зинуо. Као да је хтео да прогута мелодију. Само је рекао: „Мислим да су тако певали стари Маври који су пре 15. века живели у Андалузији.“ За њега је Јефи била откровење. Певала је песму у којој се умире од љубави. Иако није била прегласна, власник је ипак осетио мелодију, пришао столу и обратио се Јефимији: „Молим вас, отпевајте то заједно са оркестром. Да уживамо сви.“ Јефимија: „Не, боље је да пева легенда Алваро, а да му помаже Дамјан“ (показује на њега). И кад су два моћна баса запевала Песму растанка, престали су да звецкају ножеви, виљушке, чаше, све је утихнуло, само су њихови гласови треперили. После аплауза, прилази власник: „Још једну такву, и цех сноси кућа. Сутра ће у новинама писати да је у моме ресторану певао Алваро Муњоз. Најбоља реклама.“ Алваро је предложио да соло пева Дамјан, певач који ће задивити свет. И отпевао је он Вечерњиј звон. Моћни глас (гласина) дизао се из тамних дубина до светлих врхунаца. Оркестар је успео да га прати. Те вечери кућа је частила Алвара и његове госте.

155

ДНК

Сви (Мишковићи плус Алваро) су били у суседним хотелским собама. И сви изјутра заједно пили кафу, обе довали, излазили у шетње, он им показивао градске знаменитости. Алваро се трудио да гостима, и више од тога, буде добар домаћин и туристички водич. На три додатна концерта (један је био у Малаги), које су организатори омогућили Јужном мелосу, добродошли учесник био је и Алваро. Хале препуне. А Мелосовци су, уз пораст популарности, и добро зарадили. Клима у односу Мишковићи – Алваро отоплила. Скратили су имена. Дамјан је

њега звао АЛ, а он Дамјана са ДАМ. Али АЛ се, и поред тога што је дунуо југ, понашао помало стиснуто, као човек коме је великодушно опроштен грех.

Дамјан га је, на „оној вечери“ непријатним питањима потпуно оголио. „Јеси ли на њихово издржавање потрошио бар један цент? Јеси ли их цупкао на крилу? Јеси ли их помиловао?“ То га је притискало. Рана је зацељена, али је остао ожиљак. Сам себе је питао шта је он њима. Шта сам ја Јефимији? Муж нисам. Нисам ни љубавник, ни швалер. Приплодни бик са удаљености од две хиљаде километара, а деца се рађају у љубавној ноћи. Шта сам ја Драгици и Дамјану? Отац? Да, али само биолошки, а не и људски. Видео сам их сада, први пут сада као породичне људе. Нису одрастали са мном, нисам их њихао у колевци, нисам их водио за руку у обданиште и зоолошки врт, нисам им причао бајке, певао успаванке, куповао

156
чоколаде, одлазио на родитељске састанке, радовао се петицама. Ја сам нисам. Добио сам на готово одрасле људе. Да ли сам заслужио да ме поштују и воле?

И Јефи је преживљавала садашњи сусрет и претходних двадесет пет година. По толико Драгица и Дамјан имају. Враћа се назад. Са Алеком има складан брак, он је душа од човека, али немају оно што породицу чини породицом – деце. Он неплодан. Да се разведе и потражи неког мушкијег? Није хтела да остане без Алека, а ни он без ње, а хтели су децу. Могли су и да усвоје неко дете из сиротишта, али то је увек ризично. Ко зна ко су им родитељи и какве гене носе? А и она није желела да буде помајка него права мајка.

Решење: тржиште сперматозоида, лабораторија „Дете из епрувете“. У мислима је преживела тај времеплов од те лабораторије до Кордобе и молила се Богу за здравље свих који су јој помогли – доктору Карајовићу који је крајње стрпљиво листао донорску документацију тражећи најпогоднијег дародавца према њеним строгим захтевима, сјајном гинекологу Војину који је брижљиво водио њену трудноћу, Алековој мајци која је пазила „кучиће“, своме дивном оцу Дамјану који је уздизао дечје душе. На крају тога низа је био (онда мало познати), а

сада чувени Алваро Муњоз.

Патила је од предрасуде да су мушкарци који дарују сперму самозаљубљени, да хоће да умноже себе у безброј примерака, да репродукују себе телесно и ментално. А шта је видела? Човека стаситог, снажног, чврсто грађеног, јаке, мало проседе косе, плавооког, у почетном средњем добу, мекане душе, честитих наума, који строго суди себи. Помогао јој је да постане мајка два сада већ зрела човека. И Драгица и Дамјан здрави, прави, паметни, цењени, прихваћени, засновали породице, имају

157
децу, предшколце. Посматрала је Алвара неосетно, чисто женски.. И даље је привлачан, сигурно има жена које би радо с њим делиле кревет. Тражио је да га Мишковићи сматрају својим. То много значи. Закључак, три плуса: унуцима би био добар деда, одличан и као солиста и у певачком дуету и привлачан као муж. Ово последње и није баш последње. Знала је она да је у трију Мишковића њен глас одлучујући и зато је тако у себи већ одлучила.. Ни Дамјан се није понашао надмоћно па је приближаваће Алвара Мишковићима бивало све видљивије. Некако су вече и вечера постали најпогоднији тренутак за осетљиве разговоре. Опет у ресторану и опет после доброг менија и опет је започео Дамјан: „Ал, ствари су јасне, но држава тражи да буду јасније.“ Алваро: „Је л твоја Србија?“ Дамјан: „Моја, а ако пожелиш, може бити и твоја, али о томе други пут. Србији треба Драгица и ја да докажемо ко нам је отац. У матичним књигама избрисали смо име лажног оца и уписали да је непознат. Сада у рубрици име оца треба да пише Алваро. Матичару треба доказ. Њему није довољно да ми пружимо леве руке да види истоветност.

Држава увек тражи папир, доказ надлежне установе да смо Драгица и ја твоји потомци.“ Алваро: „Наследници?“ Дамјан: „Наследници твоје крви, верујем и гласа“ Тако је започео разговор, а наставак је био у лабораторији за утврђивање очинства. Драгици, Дамјану и Алвару узет је брис са унутрашње стране образа, а кратка анализа је показала да је Алваро биолошки отац што је записано и у званичном извештају лабораторије. Био је

то крај Дамјановог трагања за властитим идентитетом. Сад зна из кога је грма израстао. У књигама ће бити уписано ко му је биолошки отац.

158

И после тога папира Алваро је био смућен. Није знао шта ће и како ће. После породичне трагедије био је усамљеник. Две године није излазио у јавност. Сад, судбина га спојила са породицом (његовом) која му ни у сан није долазила. Спојила, како? Да ли ће он у њој бити случајна придошлица или са њима делити радости и муке? Да ли ће они бити Мишковићи, а он и даље Муњоз? Воли их, блиски су му, али велико је питање да ли је он њима близак. А не би хтео да се намеће. Хоће ли ДАМ, у тренутку недоумице или избора затражити од њега савет: „Шта мислиш АЛ, како треба да поступим?“ И да ли ће се он, Алваро, искрено радовати школском успеху својих унука? И да ли он приближавањем Мишковићима издаје покојнике – супругу Кончиту и сина Дијега?

У тим размишљањима оборио га је сан. Појавили се њих двоје, лепи и насмејани, питају га: „Како ти је без нас?“ А он отворио своју историју грехова, казао да је као момак даровао сперму, да је упознао своју децу, одрасле људе, да је ДНК показао да им је он отац и не зна шта да ради, а Кончита га грли и каже: „Иди куд те судбина води. Од нас двоје све ти је опроштено. Треба да живиш живот.“

159

ИСПОВЕД

Нова ситуација довела га је у ново стање. Био је истовремено и срећан и тужан. Срећан што га је судбина саставила са својима. А тужан што је сусрет дошао тако касно, што је пропустио одрастање и сазревање своје деце, што су деца била без њега и он без њих. Ишчилила је његова стаменост и одлучност. Изгубио је компас па не зна куд ће. Почео је да сумња прво у себе па после у искреност Мишковића иако није имао озбиљног разлога ни за једно низа друго. Јер, у њему је постојала искрена жеља, а код њих уверење да су у њему нашли чврст ослонац. Почео је копа по себи, да преиспитује себе као личност, а то је частан, али опасан посао. Нашоа је себи

пуно, чинило му се, озбиљних мана. Лутао је једно време без севера и смера, задовољавао се лаким и празним забавама, а кад је постао познати певач превише се посветио стицању, јурио за новцем, запоставио дух, није довољно помагао бедне и сиромашне. Због певачке каријере мало је запоставио супругу и сина. Чинило се да је себи тражио длаку у јајету. Био је као ошамућен, оптерећен је главу размишљањем о својој тамној страни, сетио се Божјих заповести. И отишао на исповед.

Свештеник је разговарао са њим кроз непрозирну копрену, јер исповест је сакрамент, света тајна. Смерно је и стишано свештеник запиткивао, а Алваро је осећао као да је пред судијом за прекршаје. Али издржати мора јер Вишњи, иако милостив, уме да буде строг према

160
грешницима. Питао га је свештеник шта носи у души и због чега је дошао да се исповеди. А он – осећа грижу савести и због чињења и нечињења. Чинио је што не треба, а пропуштао да чини што треба. Као млад често је био у лошем друштву, непознатој жени је помогао да постане мајка, није се интересовао за своје потомство, кад је постао познати певач и свега заимао, није помагао сиротињу. Јурио је за славом и новцем, а запоставио душу, супругу и сина.

Свештеник: „Слуго Божија, пао си у грехове, подигни се, пробуди Христа у себи, оживи у себи веру и наду у спасење, покај се јер нема спасења и искупљења без покајања. Нема оздрављења без строге терапије побожности која води међу праведнике и у рајске просторе. Помогни немоћнима, јер најбогатији је онај који дели и даје. Твој пут је од покајања ка праштању, јер Вишњи поштује исцељење, очишћење и повратак у стадо Божије.“ По изласку из храма осећао се као да је лак и окупан, као човек који је збацио са себе неки терет и истуширао се. У хотелској соби стао је пред огледало спреман да се обрачуна са оним другим што гледа у њега. Поручио је њему (себи): одржи више хуманитарних концерата, прочитај целог Достојевског, једном месечно иди у позориште, не буљи много у телевизијски екран, отворено питај Мишковиће да ли те желе у својој породици. Био је то

његов обрачун са двојником у себи, оним кога је он хтео да се отараси. Ово питање за Мишковиће му и није било потребно јер је било јасно да је он њима добро дошао, али несигуран човек увек има разлога да сумња. И ако они кажу ДА, што се већ и видело остаје да се реше нека практична и важна питања.

161

О свему се разговарало после укусне вечере и чаше вина. Алваро се обратио Драгици и Дамјану: „Прихватите ли вас двоје мене за оца? Да или не“, био је одлучан. „ДНК је све казао“, био је кратак Дамјан, а Драгица је била још конкретнија: „Пођи са нама у Београд“, (обратила му се са ти). Пришао јој је и пољубио је у косу. Јавила се Јефи гледајући да мило: „Мене ниси ништа питао.“ Алваро: „Остани са мном овде у Шпанији, а њима пожели срећан пут у Србију.“ Јефимија: „Ништа горе ниси могао да предложиш. Тамо смо пустили жите, тамо нам је место. Нас је троје, нама треба да се приклониш.“ Алваро: „Трудићу се да постанем Србин. Сад можемо да запевамо.“ А Јефи је пустила глас „Село моје, лепше од Париза“. Домаћину се свидела мелодија, а Драгица је преводила текст на шпански, кастиљански.

Постоји у медијима неписан захтев: пронаћи тему која голица читалачку (гледалачку) радозналост. И кад се таква тема пронађе, она се данима прерађује, дограђује, глође као пас кост. У Андалузији та тема је постао Алваро. Основна теза: он се спријатељио са Србима. Сад долази питање: зашто? Донео је Алваро неколико таблоидних новина у којој је тема он. Знао је да све троје Мишковића говоре шпански, а Драгица је и студирала тај језик, па нека читају. Шта пишу те новине?

- Познати шпански певач Алваро Муњоз спријатељио се са Србима. На концертима српског ансамбла Јужни мелос стални је гост. Пева соло или у дуету са Дамјаном Мишковићем. Њихово певање публика поздравља бурним аплаузима. Изгледа да се Муњозу веома свиђа традиционална музика Медитерана и Истока (певају се и руске песме) која преовлађује у програму овога ансамбла.

162

- Могући су различити одговори на питање зашто је шпански певач Алваро Муњоз стални гост и учесник на концертима традиционалне музике српског ансамбла Јужни мелос. Неки мисле да воли паћеничку историју тог народа, али пре ће бити да га одушевљава сама музика коју тај Ансамбл негује. У темпераменту Срба и Шпанаца има много заједничких црта: весељаци, отворени, гостопримљиви, воле брзи ритам. Примећено је да се Муњоз највише одушевљава циганским песмама Чаје Шукарије и Ђелем, ђелем које изванредно певају Драгица и њена мајка Јефимија Мишковић. Можда је Муњоз у њима нашао неку сличност са циганским песмама Андалузије.
- Можда смо близу одговора на питање откуд љубав Алвара Муњоза према српском певачком ансамблу Јужни мелос. Трио Мишковићи – мајка Јефимија, ћерка Драгица и син Дамјан одлично говоре шпански. Јефимија изванредно на перфектном шпанском пева песму За љубав твоју која ми тако недостаје коју је некад певала Марија Долорес. Сам Муњоз пева, у дуету са Дамјаном Мишковићем, песму Рикарда Тореса Олуја. Свиђа се њему како је компонован програм тога ансамбла и коме изразито превладава народна изворност.
- Алваро Муњоз је заволео не само ансамбл Јужни мелос него првенствено породицу Мишковић са којом пријатељује. Примећено је да се последње четири вечери гостио са њима у елитним ресторанима. Уз мени водио се живахан разговор, а после вина умели су и да запевају. Вешти власници ресторана искористили су ретке госте да уз стални оркестар отпевају више песама и повећају промет. Несумњиво је да ће и њихово гостовање искористити у рекламне сврхе. „Код нас је гостовао чувени Алваро Муњоз са пријатељима, музичарима из Србије.“

163

Прави разлог нико није могао да открије. А разлог су били не само син и ћерка него и Јефимија која је касно те вечери навратила у Алварову хотелску собу.

164

ВЕНЧАЊЕ

У повратку из Кордобе, Јужни мелос је као појачање имао Алавара Муњоза. Објаснио је да полази у Београд

ради организације великог концерта на отвореном па је искористио прилику да путује у пријатељском и веселом друштву. У коферу је имао два одела, две кошуље, прибор за хигијену и Злочин и казну, а у џепу пасош и платну картицу. У авиону је седео између Драгице и Дамјана и са њима нешто разговарао, али не на енглеском него на шпанском пошто су њих двоје били добри „Шпанци“. Замолио их је да му помогну да научи једну српску популарну песму, а они су му предложили да то буде Куд год да пођем теби се враћам поново. Прихватио је пошто је знао да Запад Србији отима Косово и да се Шпанија томе противи. Драгица му је певушила тихо на Увце и Алваро са мелодијом, наравно, није имао тешкоћа, али требало је да научи српски текст. Драгица му је српске речи написала шпанским писмом и он се у то удубио. Ишао је стих по стих, за два дана биће бар мало Србин. Мелосовци су у авиону (седели су у средини) направили веселу атмосферу, певали су, а стјуардеса им је додала микрофон, да уживају сви. Алваро је тражио да се пева Косово. Солиста је била Драгица, а цео ансамбл је био хор. И Алваро је певао али на неутралном тону, путници, који су изненадно слушали бесплатан концерт, били су одушевљени. А Јефимија, да би му се одужила за наклоност, запева је песму Марије Долорес Због твоје

165

љубави која ми недостаје. Имало је у том почетном стиху доста симболике, јер љубави је недостајало и Алвару и Јефимији.

Хотел у коме је Алваро одсео је Јефимијин стан.

Пријавила је његово боравиште, а годишња такса је износила шест хиљада. Концерт није био само изговор и оправдање за долазак у Београд него и његова стварна намера, истина узгредна. Отишао је до шпанске амбасаде, разговарао са аташеом за културу који се обрадовао његовом доласку исто као и амбасадор. Искористиће његов долазак за пропагирање шпанске културе и помоћи ће му у организацији концерта, а он ће приход даровати у хуманитарне сврхе. У агенцији MM concerts су му саветовали да концерт не буде на отвореном због тешкоћа у организацији и великих трошкова, него у великој хали

Сава центра па ако интересовање буде велико, може се и вишеструко поновити. Чим је то обнародовано, још пре утврђивања датума, почеле су да стижу. резервације. Чувени Алваро први пут пева у Београду и још читав приход дарује у хуманитарне сврхе. Шпанска амбасада је прихватила да буде покровитељ што се у јавности протумачило као израз пријатељства према Србији. А Муњоз се трудио да што боље припреми концерт. Сам он био је музички потпуно спреман. Певаће и једну домаћу песму на српском. Навежбао је Захарову, у народу омиљену, композицију Куд год да пођем теби се враћам поново. Решио је да га прати Јужни мелос и са тим ансамблом је увежбавао своје најчувеније песме. Мелосовци су били одушевљени, сарађују са планетарно познатим певачем. Концерт је био медијски одлично припремљен. Телевизија, радио, новине, друштвене мреже добили су тему која голица све генерације. У великом интервјуу

166

објављеном у најчитанијим новинама Дан снимљен је са свих страна и споља и изнутра.

Ко је Алваро Муњоз? Шармантан господин средњих година, предусретљив, љубазан, отворен, спреман да сарађује са новинаром. На српској језику зна да каже добар дан, здраво, хвала. А како се он односи према песми коју пева? Труди се да буде једноставан. Одбацује све што је сувишно. Чува суштину. Греше певачи који у песму уносе превише украса који засењују мелодијску линију. То није исправан однос према песми, а ни према слушаоцу. А зашто је дошао да пева баш у Србији? Овде му се свиђа народ. Срдачан, гостопримљив, прима свакога отворене душе. По темпераменту има много сличности са нама Шпанцима. Свиђа му се српска изворна народна музика. У музичком програму Мелоса свиђа му се оријентално озрачје, радост и туга због љубави, мекана душа. Типични примери су песме Крај танана шедрвана и У Стамболу на Босфору у којима се умире од љубави. Негује се мелос од Медитерана до Урала. Ово је прилика да нешто научим, да обогатим свој програм. А кога певача он сматра најбољим? Најбољи је онај који дочара време коме је песма посвећена. Не може се једна песма из давних вре-

мена толико мењати и преправљати, тобож због неке модернизације, да се уништи њена изворност. Најбистрија вода је на извору. Које ће песме певати на концерту? Биће то вече медитеранске музике, шпанске, српске, македонске, циганске, руске. Он ће певати своје најпознатије песме: *La vida sigye igual*, *Gvendolin*, *Un Canto A Galicia*, *Le mi lasci non vale*, *El amor, Sou*, *Begin the Beguine*. Осетиће слушаоци и његову Андалузију.

Концерт Алваров у Сава центру био је главни догађај месеца септембра у Београду. Заузимао је највише 167

простора у културно-забавним рубрикама у свим медијима, а на друштвеним мрежама било је речи и о његовој породичној трагедији, о двогодишњој паузи у на јавним приредбама, о његовој наклоности према породици Мишковић. Идеја о концерту зачала се као Алварова приватна замисао али како се клупко одмотавало све је више прерастала у међудржавну културну сарадњу, а за то су биле заинтересоване обе државе. Нагласак је био на хуманитарном карактеру концерта. Значај му је подигнут присуством шпанског амбасадора и српског министра спољних послова који су седели у средини првог реда. Концерт је отворио Алваро, на изненађење и одушевљење публике, песмом *Куд год да кренем теби се враћам поново*. Певао ју је одлично на добром српском језику. Толико је навежбао уз Јефимију. Хорски га је пратио Јужни мелос. Добио је силан аплауз. Певао је он и своје остале хитове и увек био награђиван дуготрајним тапшањем, али публици је најдражи био дует Алваро-Дамјан са песмом *Олуја Рикарда Тореса*. Читав програм концерта био је врло захтевно састављен, празних ходова није било, али је и у том одличном програму било песама које су биле врхунци. Једна од њих била је Алварова *El amor* осенчена тихом тугом љубавних јада. Ако се неком апаратом мери дужина и снага аплауза, онда су међу најприхваћенијима биле песме *Ђелем, ђелем*, *За твоју љубав* која ми недостаје (обе певала Јефимија), *Чаје Шукарије* (Драгица), *Вечерњиј звон*, *Херувимска песма* (Дамјан). На крају публика је тражила додатак, није дозволила певачима да оду са сцене, а добила је три. Недуго затим концерт

је био поновљен још два пута, а тражена је карта више. Био је Алваро, у самом почетку у недоумици: остати у Шпанији у којој се родио, одрастао, школовао, створио

168

каријеру, стекао популарност и пријатеље или отићи у Србију у којој живе његов син, ћерка и четворо унучади. Опредељивање између главе и срца као кад човек са мало новаца види гладно дете пред пекаром. Ако има мало пара није разумно од малог правити још мање и дати детету, али племенито јесте. Он се определио за праведност, а да ли је тиме казнио себе. И јесте и није. Остао је без завичаја и отаџбине, али се саставио са ћерком, сином и унуцима. Не, не може се доста добити а да се нешто не изгуби. Потрудиће се да се сједини са њима. Језички (истина, ћерка и син говоре шпанским, али и он мора говорити српски да би унуцима причао бајке) и верски. Написао је молбу црквеном суду за приступ православној вери, уз коју је приложио крштеницу, а суд се сагласио.

Вест о тој молби је букнула као пожар. Сви медији, штампани, електронски, друштвене мреже, сваки на свој начин објавили су и прокоментарисали ову вест која је била привлачна тема читаве две седмице. На сајту храма Светог Александра Невског, међу вестима и распореду богослужења и православној трибини, изузетно, наша се и радосна обавест да ће се „у овом Божијем дому покрстити и прећи у православље светски познати певач, Шпанац Алваро Муњоз. Желимо му добродошлицу у веру Светога Саве и раширених руку дочекујемо још једног православца. После покрштења и новог имена он ће се венчати са Јефимијом, познатом певачицом, са којом има сина, ћерку и четворо унучади, желимо срећу тој породици.“

„Необично крштење педесетогодишњака, странца, коме, са српске стране, присуствују 25-огодишња ћерка и син, четворо унучади и жена којој је он омогућио

169

да постане мајка“, један је од наслова у вечерњем листу. „Позната певачица 45-годишња Јефимија Мишковић венчаће се са чувеним Алваром Муњозом са којим већ

има 25-годишњег сина и ћерку. Кумови ће им бити Вања Наход и Манчо из ансамбла Јужни Мелос.“

Сам Алфарио Муњоз прихватио је свечани чин покрштавања у храму Светог Александра Невског са извесним страхопоштовањем. Питао се да ли ће он бити онај који се очекује да буде. Необично му је било што мора да буде у белој одећи, а драга му је била молитва светог мира: Господе, поклони му печат дара светог, сачувај га у освештању и учврсти га у православној вери. Миропомазане му је деловало мистично. Освећеним уљем (миром) свештеници су му премазивали чело, очи, ноздрве, усне, оба уха, груди, ноге и после сваког мазања изговарали „печат духа светог, амин“. Са свештеником и кумовима, са свећама у рукама, три пута је ишао око крстионице. Изговарао је речи „Господ је просветљење моје и спаситељ кога ћу се бојати.“ Кум Вања Наход дао му је име Срећко Мишковић.

Покрштавање, пријем у православље, је био услов да се венчају Срећко (Алваро) и Јефимија, што је била њихова жеља. Две и по деценије после рођења његове деце постаће му и супруга. Реткост, али догодило се. Разменили су бурме (прстен се ставља на четврти прст десне руке), уобручили се у знак верности. У средишњем делу храма белим платном су им везали десне руке у знак вечите животне везаности, слоге и верности, узајамног помагања и љубави. Стављени су им и венци на главе чиме се симболизије телесна и морална чистота и црквени благослов за заједнички живот. Три пута су обишли око крстионице чиме се означава вечна веза

170
између супружника. Свештеник је пожелео Срећку и Јефимији долгоденственоје и мирное житије на многаја љета.⁴

После обреда загрлили су их Драгица и Дамјан: „Срећно мама, срећно тата.“ А на улици дочекао их је Јужни мелос у пуном саставу. Запевали су и засвирали Тозовчеву песму Лено, Лено, Магдалено и песму Звонка Богдана Фијакер стари.

⁴ Испитивање америчког истраживачког центра ПЈУ показује да православца у свету има скоро 260 милиона, понајвише у цен-

тралној и источној Европи, потом у Африци (Египат, Етиопија, Еритреја, Кенија). Православље бележи процват у Европи. У потрази за политичким и религиозним ослоном европски православци упиру поглед у Русију. Глобална заједница православних верника од 1910. наовамо по броју верника више је него удвостручена.

171

СУМЊЕ У СЕБЕ

Гледао је Срећко (није више Алваро) породичне фотографије на зидовима стана (свога, Јефимијиног) и дивио се Јефимијиној маштовитости. Дечје портрете је хронолошки поређала тако да пет фотографија приказују одрастање деце. Између прве, кад је Драгица имала пет и друге кад је имала десет година види се велика разлика у цртама лица које су постале озбиљније, а на трећој она се већ задевојчила. Биле су му драге те слике, и њена и Дамјанова иако су га подсећале да пропустио да гледа њихово уобличавање и ужива у њему. Но највише се задржао пред Алековим фотосом настојећи да га прочита. Трудио се да проникне ко је тај човек који је освојио толико самосвесну и захтевну жену каква је Јефимија. Није он знао да је више она освојила њега него он њу пошто за освајање, и поред силне жеље, није имао храбрости. Као да је сликар анализирао је то лице. Из црних очију и израза фаце зрачили су бистрина и благост. Линије које иду од корена носа до крајева усана (смејалице) нису усечене него благо повучене, а усне имају сензуалну пуноћу и нису стиснуте. Узвишено чело одавало је мудрост. Коса снажна, густа и црна, дивна да је чупају и мрсе деца, да се држе за њу кад их носи накркаче. Питао се да ли ће он живети у сенци тога човека, да ли ће Јефи кад су за ручком и даље замишљати да је са супротне стране стола њен бивши. Једном је рекла да је Алек волео лесковачке уштипке. То није рекла увредљиво, али

172

је то тако одјекнуло у његовој души. И да ли ће мислити, док су у кревету, да је поред ње Алек?

Високо је ценио Алека, покој му души, поштовао његово жртвовање и доброту, а плашио да ће због велике Алекове сенке он остати неприметан. Њих двојица

се разликују. Алваро (Срећко) је светски признат певач са многим наградама и признањима, а Алек познати информатичар, аутор запажених текстова у стручним часописима. Један окренут ка науци, други ка извођачкој уметности, један има децу коју васпитава и издржава овај други јер не може да има своју. Добро је што он није Алекова копија, али да ли му је дорастао у људскости? То је питање које је себи постављао. Током поподневног одмора, у времену кад мозак ленствује, а очи блуде у празно, Срећко моли своју Јефи да му прича о добром човеку, своме Алеку.

Јефи: Човек луцидне мисли, природне бистрине, сјајан на перу, у гимназији су га звали „одљењски мудрац“, смиреног и достојанственог понашања, мало затворен. Све своје велике радости, узбуђења, муке држао је у себи чиме је оптерећивао и нервни и кардио систем. Много је боље пустити да то изиђе напоље. Кад ти се плаче, плачи; кад ти је све „преко главе“, кажи нек иде све дођавола, кад си љут лупи руком о сто, опсуј планету. Чувај трпила. Он није био тај. Није био као изврнути рукав, није показивао своју изнутрицу. Био је крајње одмерен, никад није подигао тон, а на послу, у односу са колегама, коректан, али увек на пристојном одстојању. У породици мио, спреман да помогне у сваком послу, крајње стрпљив. Децу је пазио као да их је он родио. Да ли је ова скица довољна? И да те питам: зашто си ме ово питао?

173

„Желим да сагледам хтења, понашање и душу тога доброг човека. Питам себе да ли могу да му се приближим.“

Јефи није била задовољна што Срећко (некадашњи Алваро) жели да се приближи почившем Алеку. „Зашто да му се приближиш? Он је био такав какав је био, а то буди оно што јеси. Карл Роџерс каже да је сваки појединац космос за себе. Његова унутрашња реалност је потпуно лична и твој покушај да некоме будеш двојник је сулуд. Шта фали Алвару Муњозу, чувеном певачу који је задивио свет својим божанским гласом и освојио све што се освојити могло, човеку кога људи воле и поштују?

Зашто би ти у кревету био исти као Дамјан кад си одличан као Срећко? Мени си добар такав какав си. Између твоје и његове доброте не треба да буде знак једнакости. Ја не тражим да будем као твоја Кончита, којој желим рајско насеље. Ако некога волиш, прихваташ га онаквог какав је. И немој да те оптерећује Алек.“ То је рекла Јефи и загрлила га.

Хтео је Срећко да некако захвали мртвом Алеку за доброту, бригу и жртвовање у одрастању туђе деце, али како. Казао је Јефимији да жели да оде у његову Рујевину, на гробље, да се прекрсти пред његовим спомеником и упали свећу. Телепатски, погодио је и њену жељу. Откад су подигли споменик Алеку тамо није била. Отуд нико не зове телефоном, а на позиве нема одзива. Хранислављеви момци су сигурно и одавно породични људи. Договорили су се. Ићи ће њих двоје. Нису хтели да повлаче две четворочлане породице, Драгичину и Дамјанову. Срећку (Алвару) то је први пут да путује на ту страну. Возила је Јефимија. Успут су свратили у „онај ресторан“ у Парменцу у који је некад свраћала са Алеком на телеће

174

печење у сафту. Срећко је рекао да боље печење „непостоји на планети“. А у Рујевини, кућа Петровића празна, туга да не може бити већа. Комшија преко пута, стари Радич, самац, се јада: „Све је пусто, село се празни, а гробље се пуни. Млади одлазе, стари умиру. Драгица је давно умрла, од година. А Хранислав је отишао прерано, уморила га водена болест. Његови синови, Јован и Марко, су породични људи. Имају децу. Живе и раде у Чачку. Њиве су дали у закуп. А мајку Милојку су одвели са собом да им чува децу. Дођу понекад да проветре кућу. Ко год може бежи одавде. Село као да је проклето.“

Оставили су Радича да самује и упутили се на гробље да посете Петровиће. Тамо су попалили свеће, а Јефимија је на сваку хумку ставила по јабуку да се намерник освежи и покојнику пожели рајски мир. На узглављу Алековог гроба споменик од црног гранита и на њему уклесане речи: „Рајска душо, збогом. Твоји Јефимија, Драгица и Дамјан.“ Срећко је изненадио Јефимију. Из торбе је извадио плочицу од нерђајућег челика 20 са 10 цм и нале-

пио је на споменик. На плочици је писало: „Племенита душо, клањам се твојој доброты. Грешни Срећко.“

175

ДВОЈНО ДРЖАВЉАНСТВО

Иако је постао православац и Срећко Србин, за Шпанску амбасаду он је и даље био Алваро Муњоз, а његов нови статус само је ишао у прилог завичајној држави јер је био њена најбоља културна веза са Србијом. Често је, заједно са Јефи, пио кафу са шпанским амбасадором и његовом супругом. Разговарали су на оба језика јер је амбасадор одлично говорио српски, најчешће о културној размени, савременим културним збивањима тамо и овамо, о међусобном упознавању. Срећко је, иако незванично, био шпански културни аташе. За тамошње читаоце би вероватно биле занимљиве Андрићеве још не преведене приповетке, посебно „Проклета авлија“, што би била добра прилика, мислила је Јефи, да Драгица искаже знање шпанског и преводачки дар. Сам Срећко, ипак, се није одрекао завичаја, јер то је готово немогуће, није прекинуо везе са пријатељима и сарадницима у Шпанији, за њих је он у даље њихов Алваро Муњоз. У самом граду Малаги он има велику и прелепу вилу, а ту је море и чувена Обала сунца. У Србији су три породице Мишковића, Јефи и он, Драгица са мужем и двоје деце, Дамјан са женом и двоје деце. У његовој глави се мотала сасвим остварљива замисао да у септембру следеће године, кад више нису превелике врућине, у Малаги отвори Мишковића колонију. Биће им лепо у тој живописној околини, а лепо је и то што ће бити сви заједно, учвршћује се родбинска хармонија.

176

О свему томе разговарали су Јефи и Срећко тог врелог августовског петка по подне. А онда је Јефимија променила тему реченицом „желим да боље упознам оца своје деце“. Намерно није поменула да упознам мужа. „Ти о мени знаш све, а ја о теби само онај део од концерта у Кордобы до данашњег дана. Непуне две године, мало. Знаш само да си ненадмашан певач и да си славан. А венчани смо, и ноћу кревет нам гори. Где је оно време до концерта у Кордобы?“ А он о том времену нерадо

говори јер, сем успешних студија, у њему нема много лепога. Али, сада је притеран уза зид и не може да ћути. Он је јединац, а отац је напустио њега и мајку кад му је било три године, отпловио у Америку и више га никад нису видели. Није се јављао ни писао писма. Остао је без очеве љубави. Бринула је о њему самохрана мајка, душа анђеоска, трудећи се да некако састави крај са крајем. Новца није стизало за модерна одела, мајице и кошуље, а он се замомчио, хтео је да се допадне девојкама. Но, имао је само себе, здравог и правог, али слабо шта на себи. И онда је прочитао да се може зарадити продајом сперме. После припреме и тестирања дао је два пута сперму. Од „зараде“ купио је адидас мајицу онакву какву носе тенисери, али био је бедан самом себи. Продаје своје тело. У потрази за новцем пријавио се за наградно студентско певачко такмичење јер су му пријатељи рекли да он „са својим гласом има шансе“. Изабрао је ретку, готово заборављену песму, „извукао је из нафталина“. Певао је у кошуљи и сакоу позајмљеним од пријатеља, доживео овације, освојио прву награду. Од тога новца он и мама имали су печења за вечеру. И тако је кренуло. Тражили су га, расли су хонорари. Сунце је огрејало и њега и мајку. Сад су на његовом телу („лепом“, додала је Јефи)

177

била модерна одела, постао је самоуверен, примећивале су га девојке. Највише му се свидела Кончита. Освојила га лепотом, љупкошћу и скромношћу. Брак је био складан, добили су и сина Дијега, али он је „јурио каријеру“, а запостављао породицу. Толико је испричао Срећко (Алваро) и завршио речима: „Немој да ме тераш да се даље разголићујем. За моју трагедију знаш. Имао сам све, а изгубио ослонац.“

„Није ти било лако, али очврснуо си.“

„Постигао сам доста, а пропустио много. Драгица и Дамјан су одрасли без мене. Али, оном што је било поправке нема“, рече Срећко а заводнеше му очи. Јефи га помилова по коси.

Кад човек пропати због пропуштеног, због претходних грехова, он најчешће, у садашњем и будућем времену, ради двоструком снагом, чини добра, доказује и себи

и својима ко је и какав је. Био је срећан што има четворо унучића и што њима може дати целог себе. Куповаће им тротинете, светлеће возове, шарене патике, звучне играчке, а они ће га грлити, мрсити му косу. Радост до неба и њима и њему. Свој утицај на предшколске „кучиће“ добро је осмислио. Мора бити благотворан, забаван и људски плодносан. Биће задовољан ако они једва чекају сусрет са њим. Дао им је своја имена: девојчице ће бити Мара и Дара, а дечкићи Марко и Дарко. Јефи се овом кумовању слатко смејала, али деца су радо прихватила та имена. У његовом програму био је дечји сусрет једном седмично код њега и Јефимије, а на дневном реду се биле приче и дечја питања. Питања су била чудна и терала су њега и Јефи да добро напрегну машту да би добро одговорили: на шта се наслања небо, шта нагриза месец па он није увек као лопта него је понекад окрњен, ако мајке

178

рађају децу чему отац, како гавран саопштава лоше вести, да ли лукава лисица једе лук, да ли је славуј завршио музичку школу? Од деце је тражио да из прича сама извуку поуку. Пошто су све четворо имала фини слух, од њих је тражио да понове акорд који је он отпевао и то је одлично ишло, играла су деца и једноставнија кола. Уписао их је у дечји хор Колибри, а госпођа диригент је била задовољна њиховим умећем. Редовно их је водио на часове шпанског и руској језика. Био је Срећко ретко добар и вољен деда.

Али, у Срећку је остао и Алваро, а глас о њему и даље се радо чује у Шпанији. Имао је он „луду“ пословну замисао коју ће добро остварити, био је сигуран у то, „чупавко“ Дамјан. У септембру 2045, прво у Малаги а затим у целој Шпанији, пукао је глас да Дамјано Муњоз, син легендарног певача Алвара Муњоза, отвара дискографску кућу. Вест радо дочекана и брзо раширена, праћена разговорима у новинама, на телевизији и друштвеним мрежама, створила је повољну пословну климу. Дамјанови фотоси били су на екранима и киосцима. Урађен је и промотивни албум на коме уводну песму De Adentro Ра Афуера пева сам Алваро и са најпознатијим изворним песмама Јужног мелоса. Велики простор није могао да

прими све заинтересоване, али за најважније госте из музичког света и медија била су резервисана места. Ту су били сви Мишковићи и цео ансамбл Јужног мело-са. Представу је отворио Алваро који је уживо отпевао своју песму. Уводно слово казао је Дамјано који је поздравео госте и обећао да ће његова његова кућа служити музици и народу и следити оно са извора јер то људи траже и воле. Водитељ је замолио Дамјана да и он отпева нешто уживо, а он се определио за Вечерњиј звон 179

и добио невиђени аплауз. Син и отац су затим дуетски отпевали Песму растанка па се публика заиста уверила да крв није вода. Представа се ипак није претворила у концерт уживо што су многи прижељкивали, али је зато са пословне стране била веома успешна. Промотивни албум на поклон су добили истакнути људи из музичког света и представници медија. О отварању дискографске куће Дамјано Муњоз дуго се говорило и писало.

Лепи месец септембар Мишковићи су користили за уживање на Обали сунца. Јефимија је замолила Срећка да једно слободно пре подне искористе да њих двоје посеете гробље у Малаги што су и учинили. На хумке Кончите и Дијега положила је предиван букет црвених ружа, упалила свеће. Срећко је заплакао и изљубио фотосе на споменицима. У себи се сигурно кајао што није био бољи отац и супруг.

У Београд се нису вратили сви. Дамјан са комплетном породицом, супругом и децом, остао је у Шпанији, у Малаги. Одлучио је да затражи двојно држављанство јер он је и Србин и Шпанац, а пословно је везан за велико пиринејско тржиште, и не само пиринејско. Муњозова вила у Малаги биће незванично српско представништво у Андалузији.

У Београду Јефимија, Срећко и Драгица „нису мировали“. Мама Јефи, а и тата Срећко подржавали су ћеркина хтења да се исказе не само у певању него и као врстан зналац шпанског језика. Четвртина светског становништва говори тим језиком, преовлађујући је у Латинској Америци и широм отвара врата за остваривање хтења у култури. Срећку је посебно годило што

му ћерка говори шпански као да јој је матерњи језик. Прочитао је он На Дрини ћуприју и Проклету Авлију
180

и био је заинтересован да се на шпански преведу Андрићеви Знакови поред пута (ризница мудрости) у чему га је подржавао и шпански аташе за културу. Захвалан посао за Драгицу која је о томе разговарала и са својим професором на Шпанској катедри. Он ју је подржао напомињући да то неће бити лак посао. Она је очекивала да јој отац, у деловима који изазивају преводилачке недоумице, помогне. Циљ јој је био да Шпанцима превод у ушима звучи као и Србима оригинал. И решила је да да у тај подухват унесе целу себе. Обим књиге је 565 страница, а она је планирала да преведе једну страницу дневно и да јој ту страницу, истог дана, „одобри“ отац, овог пута не Срећко него Алваро. Муке бирања речи су преголеме. Ако на српском језику глагол оклевати може, зависно од ситуације, да се замени глаголима одлагати, одуговлачити, успоравати, логично је очекивати да у богатом шпанском језику за исти појам има више израза. Треба одабрати онај најпогоднији. Уз то, она има обавезе у породици, двоје деце, пробе и концерте Мелоса. Рачунала је на очеву и мајчину помоћ. Прва страница, тридесетак редака, била је нека врста квалификационог испита, „пробијање леда“ и у њу је уложила много времена, понекад завиривала у речнике а, по завршетку, два пута ју је контролисала. И била је задовољна, а најважније је да је код тате положила испит.

И ето, млађи су одабрали своје путеве – Дамјан (Дамјано) музичко издаваштво у Андалузији, Драгица преводилаштво у Београду. Јефимија и Срећко били су им подршка. Породица (сви Мишковићи) ће се окупљати два пута годишње – једном тамо, а једном овамо.

181

О КЊИЗИ

Чедо Недељковић, плодан прозни писац и оштроумни посматрач савременог света, чији књижевни јунаци потичу из њега, спремио је нови рукопис чију основу чини животна историја једног савременог брачног пара. Текст одликују позната својства Недељковићевог при-

поведања. Аутор, познат по брижљивом неговању језика у својим делима, и овог пута се потврдио као врстан приповедач. Богатство језика долази до изражаја у опису ситуација и осећања главних јунака, у дијалозима, у коментарима музичких наступа на приредбама, у оценама вредности уметничких дела која изводе његови јунаци. То даје посебну вредност рукопису.

Станоје Ивановић

Уместо приче о књизи, навешћу два магична одломка. Након описа неземаљске физичке лепоте јунакиње Јефимије, у коме је упоређује са Афродитом и Ботичелијевом Венером, писац се пита: „И шта је лепота? То је оно што изазива топло струјање у људској души и срцу, осећање које човека чини богатијим и бољим. А баш то изазива сваки сусрет са Јефимијом. Њен смирен говор, праћен благим осмехом, обичне свакодневне речи из којих зрачи унутрашња топлина и нежност... После једног сусрета саговорник пожели да је види опет. Да се нагледа лепоте, осети доброту и обогати душу.“

182

У књизи, такође, има пуно описа Јефимијиног певања. Навешћемо један: „Но лудницу је изазвала руска, светски позната, песма Каљинка, која има огроман тонски распон и тражи од певача да дуго држи вибрато на највећој висини. Она је ту песму учила од Сергеја Питулина, солисте познатог руског хора Александров, који је стизао до небеских висина. И почела је врло високо и дуго држала највише тонове. То је трајало и трајало, па је публика док је глас још био у облацима аплаудирала.“

Миленко Добричић

Роман карактерише веома динамично и сликовито приповедање. Динамично приповедање плени, најчешће изненади, посебно када се разлиста у готово стручна саопштавања и разјашњења појединих феномена који искрасавају у животу главне јунакиње Јефимије и њене породице. Наиме, ова интересантна, у средишњем делу и драматична, породична прича опточена је, проткана, оплемењена музиком и песмама, коју је Јефимија, волела и заједно са децом успешно јавно изводила (дато је на десетине назива тих песама и певача), потом обичајима,

поучним верским сазнањима (од библијских прича оца Дамјана са моралном поуком па надаље), медицинским објашњењима (посебно у одељцима Порођај и Прва година), занимљивим приказом гастрономских специјалитета и свему другом што држи пажњу читаоца од почетка до краја.

Првослав Вучковић

183

О ПИСЦУ

Чедо Недељковић (1932, Негришори, Драгачево), завршио је учитељску школу у Титовом Ужицу 1951, а дипломирао на катедри за југословенску књижевност и српскохрватски језик (тада је то било на Филозофском факултету) у Београду 1958. године. Био је учитељ у Жабрену (Санџак) и Ртарима (Драгачево), професор српскохрватског језика и књижевности у основним школама Каони и Лучанима (Драгачево) и Учитељској школи у Београду. У Београдској заједници образовања био је саветник за средње школе, у Републичком заводу за унапређивање васпитања и образовања помоћник директора, у Заводу за уџбенике и наставна средства уредник. Бавио се новинарством. Писао ј филмску критику, за „Комунист“ је извештавао са Пулског филмског фестивала, за Пољоиндустрију је писао козерије, био уредник Београдског школства и часописа Ревизија образовања, сарађивао са Другим програмом Радио Београда (Културни дневник). У листовима и часописима објавио је мноштво чланака и радова, највише са тематиком из образовања. У Југословенском регледу, часопису који је излазио на српском и енглеском х текстова из образовне проблематике. Просветни преглед му је објавио дужи рад Марсизам и књижевност. Исти лист му је преко целе стране објавио текст Мисао у кавезу (критика што се марксизам у школском програму појављује као посебан редмет). Уредио је зборник Путеви образовања (страна искуства). Написао је романе Милисављев именик, Исповест Ђорђа из Растовца, Љубав и оно друго, Лапонци, Тежина сенке и Тамо или овамо, Покајање и збирку приповедака Стварније од стварности. Два романа су му награђена на анонимном конкурсy Фондације Драгојло Дудић. Пензионер је и живи у Београду. Често долази у Негришоре.

185

САДРЖАЈ

Сада и пре	5
Јелена Бранков	9
Приредба у Трстеничкој гимназији	13
Случајно познанство	20
Неисказана изјава	26
Јужни мелос	31
У лабораторији	36
Оставка	43
Концерт на Косову	53
Рујевина	58
Порођај	69
Прва година	77
Деда васпитач	84
Сажетак	90
После двадесет година и касније	96
Кућни концерт	103
Алек и Драгош	107
Алеково срце	111
Сахрана	117
Дамјан млађи љут на мајку	121
Дамјанов пленум	128
Авантура промене презимена	132
Припреме за етно-фестивал у Кордоби	136
Кордоба	143
Сусрет Дамјан – Алваро	148
ДНК	155
186	
Исповед	159
Венчање	164
Сумње у себе	171
Двојно држављанство	175
О књизи	181
О писцу	183